TRAFIKVERKET

LANDSKAPSANALYS

Göteborg–Borås, en del av nya stambanor

Göteborgs Stad, Mölndals stad, Härryda kommun, Bollebygds kommun, Marks kommun och Borås Stad, Västra Götalands län

Järnvägsplan, Underlag för beslut om betydande miljöpåverkan 2020-06-25
TRV 2019/1823

Trafikverket
Postadress: Trafikverket, 405 33 Göteborg
E-post: trafikverket@trafikverket.se
Telefon: 0771-921 921

Dokumenttitel: Landskapsanalys - Göteborg-Borås, en del av nya stambanor - Järnvägsplan, Underlag för beslut om betydande miljöpåverkan
Författare: Ann Henrikson, Karin Dahlin, Siri Fogelberg, Ramboll

Foton och figurer: Ramboll, om inget annat anges
Foto på framsida: Trafikverket
Kartor och illustrationer: Ramboll, om inget annat anges
Underlag bakgrundskartor: © Lantmäteriet, Geodatasamverkan
Orginalformat: Liggande A3

Dokumentdatum: 2020-06-25
Ärendenummer: TRV 2019/1823
Uppdragsnummer: 167 824
Version: 2.0
Projektledare: Malin Odenstedt Lindhe och Jan Johansson
Produktansvarig: Eva-Lisa Andersson

Innehåll

1 Inledning 5

1.1 Beskrivning av projektet 5

1.2 Syfte 5

2 Metodik 6

2.1 Integrerad landskapskaraktärsanalys 6

3 Avgränsningar 7

3.1 Geografisk avgränsning 7

3.2 Innehållsmässig avgränsninng 7

4 Förutsättningar 7

4.1 Underlag 7

4.1.1 Geodatainsamling och kommunala underlag 7

4.1.2 Tidigare utförda utredningar 7

5 Befintliga förhållanden i landskapet 8

5.1 Landskapets form och framväxt 8

5.1.1 Berggrund och topografi 8

5.1.2 Jordarterna 9

5.1.3 Vegetation, brukande och bebyggelseutveckling 10

5.2 Karaktärsområden i landskapet 12

5.2.1 Mölndal 13

5.2.2 Sjölandskapet kring Gunnebo 15

5.2.3 Mölnlycke tätort 16

5.2.4 Sjörikt skogslandskap söder om Mölnlycke 17

5.2.5 Skogslandskap söder om Landvetter 18

5.2.6 Landvetter tätort 19

5.2.7 Härryda-Hindås dalgång 20

5.2.8 Landvetter flygplats 21

5.2.9 Mosaiklandskap mellan Eskilsby och Huvdaby 22

5.2.10 Skogslandskap mellan Hindås och Hällingsjö 23

5.2.11 Rävlanda tätort 24

5.2.12 Storån och Nolåns dalgång 25

5.2.13 Skogs- och mosselandskap kring Gesebol 26

5.2.14 Bollebygd tätort 27

5.2.15 Söråns dalgång 28

5.2.16 Skogslandskap söder om Bollebygd 29

5.2.17 Höglänt skogs- och mosaiklandskap väster om Borås 30

5.2.18 Borås 31

5.2.19 Viareds verksamhetsområde 32

5.2.20 Sjörikt skogslandskap sydväst om Borås 33

5.2.21 Viskans dalgång söder om Borås 34

5.2.22 Höglänt skogs- och mosaiklandskap öster om Borås 35

5.2.23 Rutplatålandskap sydost om Borås 36

6 Landskapets känslighet och potential 37

6.1 En ny stambana i landskapet 37

6.2 Karaktärsområdena 37

6.2.1 Stationsorterna 37

6.2.2 Bebyggelsedominerade karaktärsområden 37

6.2.3 Odlingspräglade karaktärsområden 37

6.2.4 Sjörika karaktärsområden 37

6.2.5 Skogsdominerade karaktärsområden 37

7 Referenser 38

7.1 Handledningar 38

7.2 Konventioner 38

7.3 Trafikverkets tidigare utredningar 38

7.4 Digitala källor och databaser 38

7.5 Geodata 38

INLEDNING

1 Inledning

1.1 Beskrivning av projektet

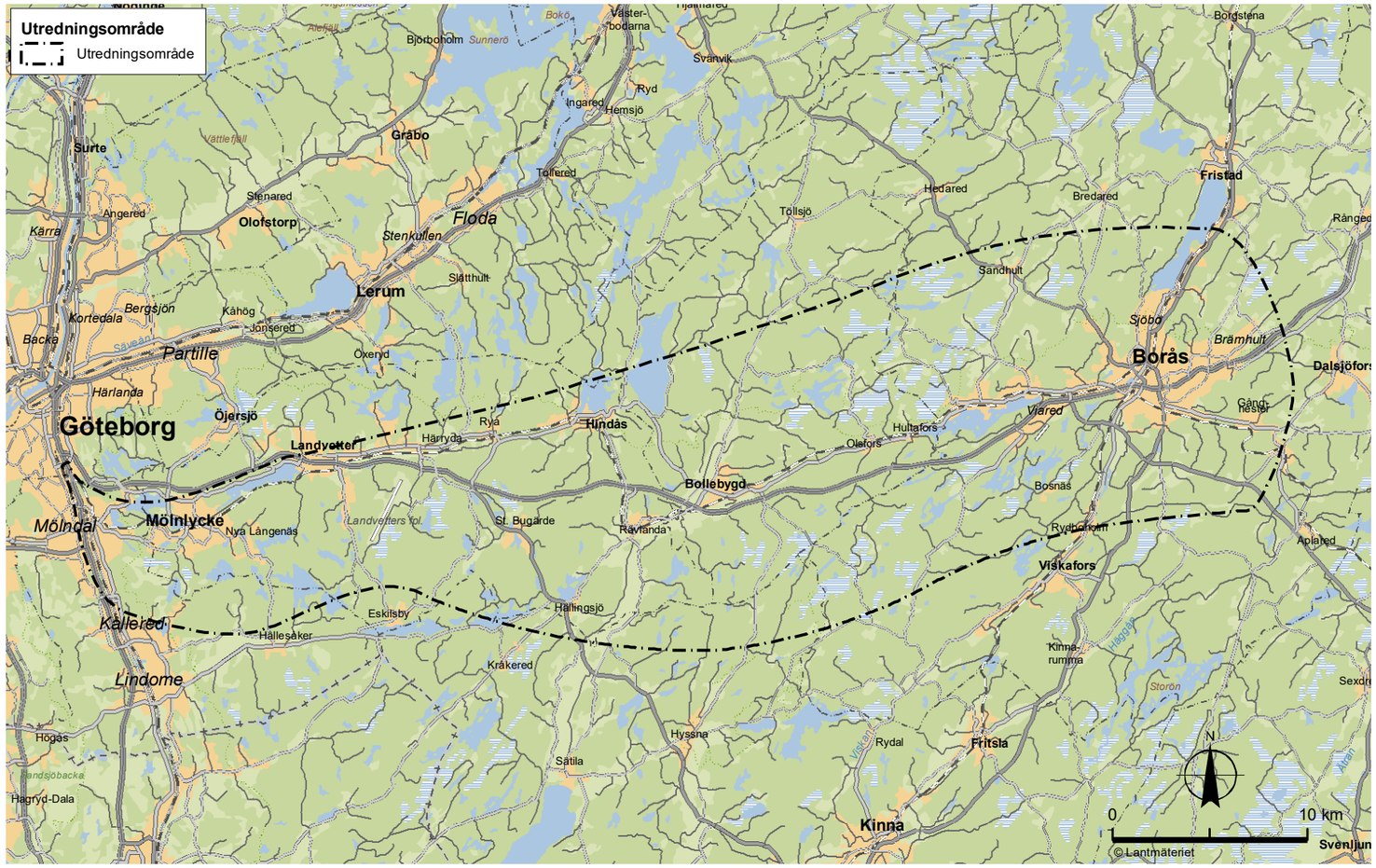
Sträckan Göteborg–Borås är en del av den nya stambanan mellan Göteborg och Stockholm och omfattar cirka 6 mil ny dubbelspårig järnväg för höghastighetståg och snabba regionaltåg. Den nya järnvägen knyter Västsveriges största städer närmare varandra, förbättrar kommunikationerna till Landvetter flygplats och skapar möjlighet för snabbare tågresor mellan Göteborg och Stockholm. Utredningsområdet visas i Figur 1.

1.2 Syfte

Denna Landskapsanalys är en del av samrådsunderlaget. Syftet med landskapsanalysan är att ge en helhetsbild av landskapet. Landskapets förhållanden, beroenden och samverkande funktioner analyseras för att ge en förståelse för landskapet som helhet. Utifrån denna analys bedöms landskapets känslighet och potential för påverkan av en ny järnväg.

Analysen av landskapets känslighet och potential utgör ett viktigt kunskapsunderlag i kommande arbete för lokalisering och landskapsanpassning av järnvägen.

Sammantaget är landskapsanalysen en viktig grund för det fortsatta arbetet med lokaliseringsutredningen och dess tillhörande miljökonsekvensbeskrivning.

Figur 1. Översiktskarta som redovisar utredningsområdet.

2 Metodik

2.1 Integrerad landskapskaraktärsanalys

I analysarbetet användes metoden för integrerad landskapskaraktärsanalys (ILKA), se Figur 2, för att ge en helhetsbild av karaktärer, funktioner och relationer i landskapet. Metodiken beskrivs i de två dokumenten ”Landskapet är arenan – Integrerad landskapskaraktärsanalys, en metodbeskrivning” (TRV Publ 2017:180) samt ”Landskapsanalys för planläggning av vägar och järnvägar – En handledning” (TRV Publ 2016:033).

I det integrerade analysarbetet samverkade personer med olika kompetensområden. Exempel på dessa kompetensområden är landskapsarkitektur, bergteknik, geoteknik, biologi, kulturmiljö och arkitektur.

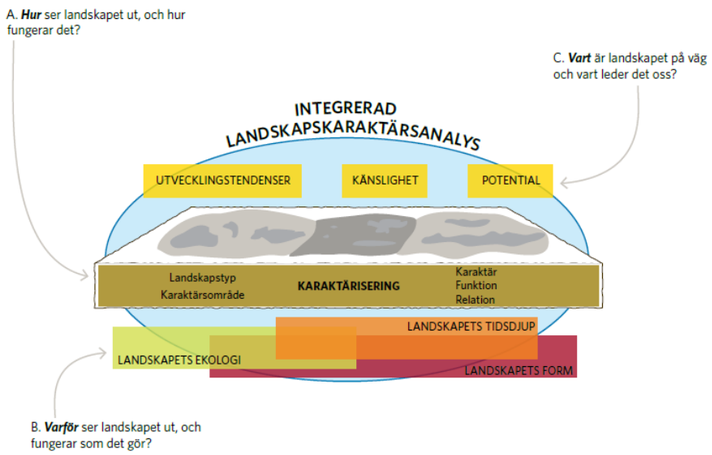
Landskapsanalysen visar på områden, funktioner och relationer som är känsliga för en ny järnväg och där ett hänsynstagande till dessa områden, funktioner och relationer vad gäller lokalisering och landskapsanpassning av järnvägen behöver ske. Landskapsanalysen beskriver även pågående processer i landskapet samt vilken potential som finns relaterat till planerad järnväg. Begreppen känslighet och potential hämtades från metodbeskrivningen för integrerad landskapskaraktärsanalys.

Landskapsanalysen ska utvecklas och fördjupas under arbetet med lokaliseringsutredningen, för en utvärdering av konsekvenser och nyttor av projektet.

DEFINITION AV LANDSKAP

Landskap: ett område sådant som det uppfattas av människor och vars karaktär är resultatet av påverkan av och samspel mellan naturliga och/eller mänskliga faktorer.

Definition av landskap enligt Europeiska landskapskonventionen, Riksantikvarieämbetet.

Figur 2. Sammanfattning av metodiken ILKA. Figuren hämtad från ”Landskapet är arean-Integrerad landskapskaraktärsanalys, en metodbeskrivning” (TRV Publ 2017:180), s 19. Illustration: Befaringsbyrån

3 Avgränsningar

3.1 Geografisk avgränsning

Utredningsområdet är ungefär 6 mil långt i östvästlig riktning och sträcker sig från Mölndal till en bit öster om Borås, se Figur 1 på sida 5. Utredningsområdet är cirka 1 mil brett i väster och växer till cirka 2 mil brett österut. Inom utredningsområdet finns kommunerna Göteborg stad, Mölndals stad, Härryda kommun, Bollebygd kommun, Marks kommun och Borås stad i Västra Götalands län.

3.2 Innehållsmässig avgränsninng

Landskapet och dess karaktärsområden beskrivs på en övergripande nivå avseende topografi, jordarter, brukande av mark, naturmiljö och kulturmiljö. Även de visuella värdena beskrivs, se exempel på två olika landskapsrum, Figur 3 och Figur 4.

Landskapsanalysen har sin utgångspunkt i ”Hur landskapet uppfattas” i enlighet med landskapskonventionen. Utpekade och lagskyddade värden och områden samt andra bevarandeintressen beskrivs utförligare i samrådsunderlaget. I denna landskapsanalys ges en helhetsbild av landskapet. I analysen synliggörs samspelet mellan natur och kultur som en förutsättning för landskapets funktion och ”vardagslandskapet” som inte är skyddat enligt lag.

I det avslutande kapitlet finns en bedömning av landskapets känslighet och potential för en ny järnväg. Bedömningen av landskapets känslighet och potential ska utvecklas i kommande arbete med lokaliseringsutredningens samrådshandling då analyserna fördjupas och utvecklas. I dessa analyser kommer ett stort fokus att ligga på alternativskiljande aspekter mellan eller inom karaktärsområdena. Exempel på fördjupningar som inte redovisas i detta samrådsunderlag utan i kommande skede med samrådshandlingen är bullersituation, masshantering och fördjupade stadsanalyser.

4 Förutsättningar

4.1 Underlag

Underlagen redovisas även i referenslistan.

4.1.1 Geodatainsamling och kommunala underlag

Material från geodatainsamling har använts som underlag. Exempel på underlag som använts är exempelvis Lantmäteriets kartunderlag, Länsstyrelsens underlag för riksintressen och andra skyddade områden, samt SGU:s geologiska och hydrologiska underlag.

Berörda kommuners översiktsplaner, grönplaner och andra visionsdokument har använts som underlag för att beskriva befintliga förutsättningar.

4.1.2 Tidigare utförda utredningar

I tidigare genomförda utredningar för sträckan Göteborg-Borås har ett flertal landskapsanalyser tagits fram för sträckorna Almedal- Mölnlycke, Mölnlycke-Bollebygd och Bollebygd- Borås. Dessa landskapsanalyser fokuserade främst på landskapet söder om väg 27/40. Tidigare analyser har fungerat som ett stöd som har bearbetats, utvecklats och kompletterats.

Figur 3. Exempel på ett öppet landskapsrum vilket karaktäriseras av långa siktlinjer och flack topografi.

Figur 4. Exempel på ett slutet landskapsrum vilket karaktäriseras av korta siktlinjer, kuperad topografi och tät vegetation.

5 Befintliga förhållanden i landskapet

5.1 Landskapets form och framväxt

Nedan ges en översiktlig beskrivning av landskapets bildande och utveckling. Utifrån berg, befintlig topografi och jordarna i landskapet ges olika förutsättningar för vegetation och brukande av mark.

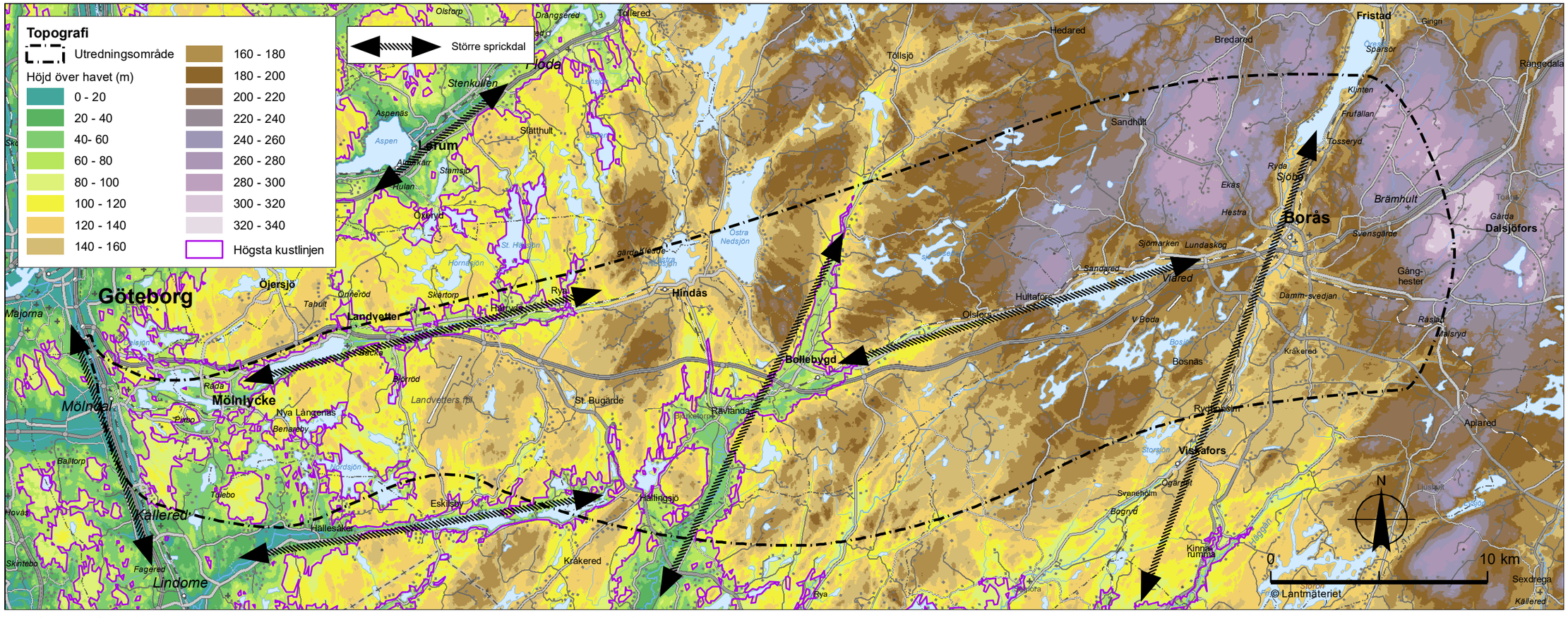
5.1.1 Berggrund och topografi

Utredningsområdet ligger inom den västsvenska gnejsregionen. Berggrunden består av några olika varianter av gnejser. I utredningsområdet finns tre större dominerande nordsydliga sprickzoner. I väster går en sprickzon längs med Mölndals dalgång, som sträcker sig upp längs Göta älv. Mitt genom området vid Bollebygd och Storåns dalgång går Mylonitzonen som är en stor regional deformationszon. I öster sträcker sig den tredje sprickzonen genom Borås.

På den topografiska kartan över området, se Figur 5, ses många sprickdalar som hör till de yngre geomorfologiska strukturerna, vilka uppkommit till följd av den senaste inlandsisen. I grova drag går de större sprickdalarna i nordsydlig riktning och de sammanfaller med ovan nämnda sprickzoner i berget. I utredningsområdets norra del finns en större sprickdal som sträcker sig längs Mölndalsån, från Hindås där sprickdalen är relativt trång fram till Härryda, för att därefter breddas något genom Landvetter, Mölnlycke, Rådasjön och ut i Mölndal.

I den södra delen tangerar utredningsområdet en öst-västlig sprickdal som går genom Hällingsjö, Hällesåker och breddas vid Lindome. Förutom de större ovan nämnda sprickdalarna som är cirka 100 meter djupa jämfört med sina omgärdande höjder, så finns det även många mindre sprickdalar som generellt sett ligger i nordsydlig riktning.

Marknivåerna i utredningsområdet varierar från att ligga några meter över havet i Mölndal till att på höjderna norr om Borås ligga på cirka 300 meter över havet.

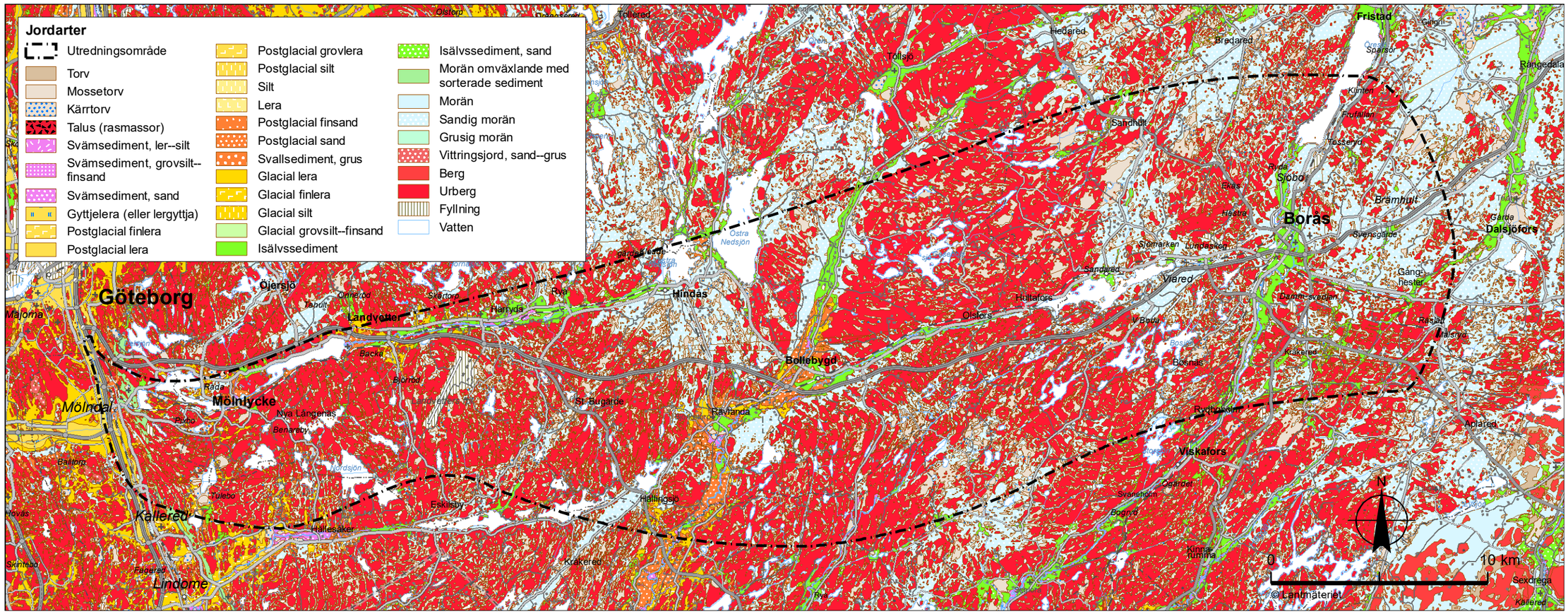
Figur 5. Topografisk karta som visar höjdskillnader och sprickdalar i landskapet. Den mörklila linjen visar högsta kustlinjen.

5.1.2 Jordarterna

De jordarter som finns i området, se Figur 6, bildades vid den senaste istiden och dess issmältning. Uppe på de höglänta höjderna finns det urberg med inslag av ett varierande tjockt täcke av morän. Jordarten morän har bildats av löst material som inlandsisen förde med sig när den rörde sig över landytan. Då berggrunden består av vittringsresistenta gnejser har det generellt sett gett näringsfattiga markförhållanden.

Det finns ett stort antal torvmarker (kärr och mossar) i utredningsområdet, främst vid lägre partier inom de höglänta områdena där berg och morän finns. Torven består huvudsakligen av växtrester som mer eller mindre undgått nedbrytning då den har varit under syrefattiga förhållanden, ofta under vatten. Torven har kontinuerligt sedan istiden bildats i våtmarksområden.

I dalgångarna finns en större variation av jordarter (lera, silt, sand och grus) och större jorddjup (upp till 80 meter). Havets utbredning var av en avgörande betydelse för bildandet av jordar i dalgångarna. Under istiden tryckte isen ner landskapet vilket gjorde att stora delar av dessa dalgångar låg under havsnivån. Allt eftersom isen smälte av höjde sig marken och havet drog sig tillbaka. Lagerföljden av olika jordar i dalgångarna är därför komplex och ser olika ut på olika platser. I de flesta dalgångarna förekommer en hel del isälvsediment som huvudsakligen består av sand.

Figur 6. Jordartskarta som visar jordarternas utbredning i landskapet.

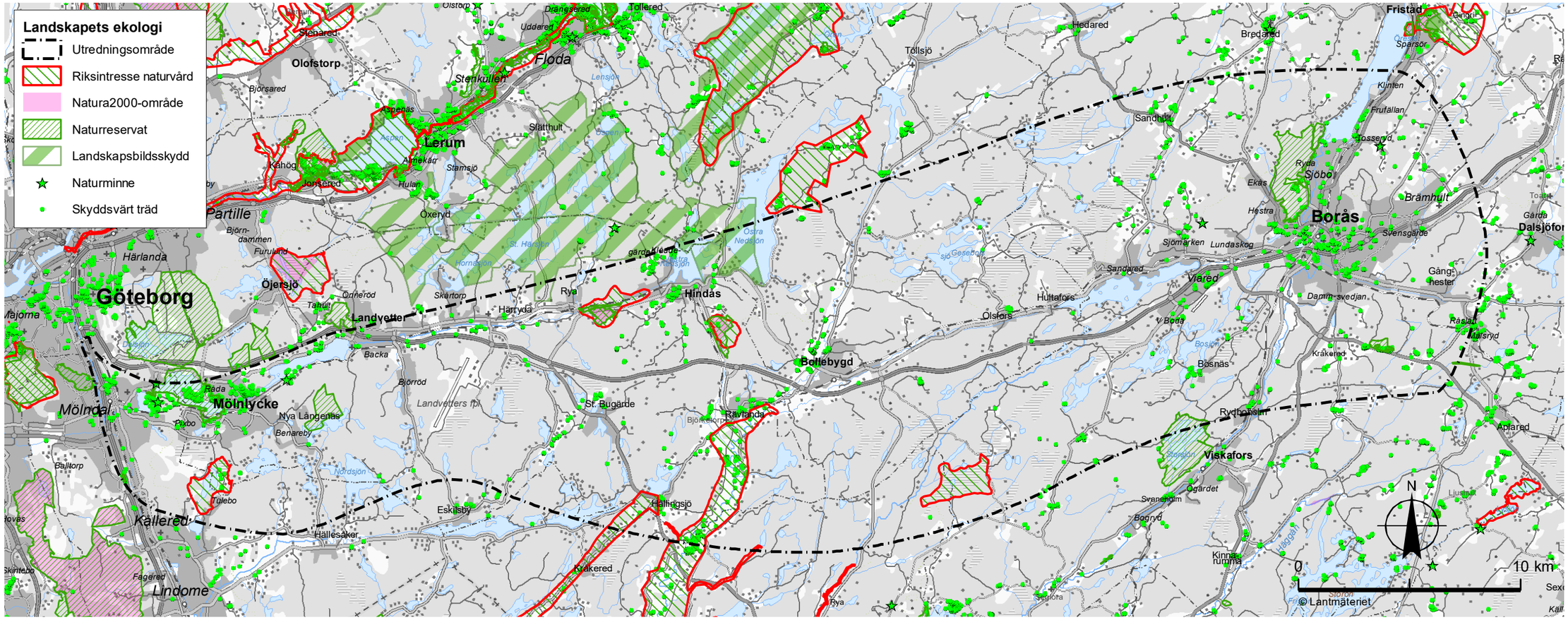
5.1.3 Vegetation, brukande och bebyggelseutveckling

Skogen och odling
Landskapet domineras av de skogsklädda höjderna, där det i stort sett växer barrskog med inslag av löv. De skogsklädda höjderna öppnas upp i dalgångarna där dess bördiga jordar varit gynnsamma för odling och sedan lång tid tillbaka brukats. Inom områdena med jordbruk finns ofta ett inslag av ädellövträd såsom ek. Figur 7 visar ekologiskt intressanta och skyddade områden.

Äldre kommunikationsstråk och bebyggelse
Dalgångarnas vattendrag och relativt flacka miljö har använts som kommunikationsstråk sedan lång tid tillbaka. Utredningsområdets östra delar ligger över högsta kustlinjen, se Figur 8 på sida 11. Då utgjorde Nolåns dalgång en havsvik. Boplatser och fynd från stenåldern finns kring dagens sjöar, vattendrag och längs dalgångarna på ställen som då var strandnära platser. De äldre, större vägarna sträcker sig längs med dalgångarna. Åarna användes tidigt som flottningsleder inom skogsbruket.

De uppodlade dalgångarna förstärker landskapets former då de står i kontrast till de skogsbevuxna höjderna. Oftast finns en småskalighet i dalgångarna med dess böljande topografi och inslag av vegetation kring exempelvis vattendrag och ägogränser. Bebyggelsen ligger i huvudsak på dalsidorna i gränsen mellan skog och odlingsmark. Det småskaliga jordbrukslandskapet präglas av och är sammankopplat med det omgivande skogsbruket.

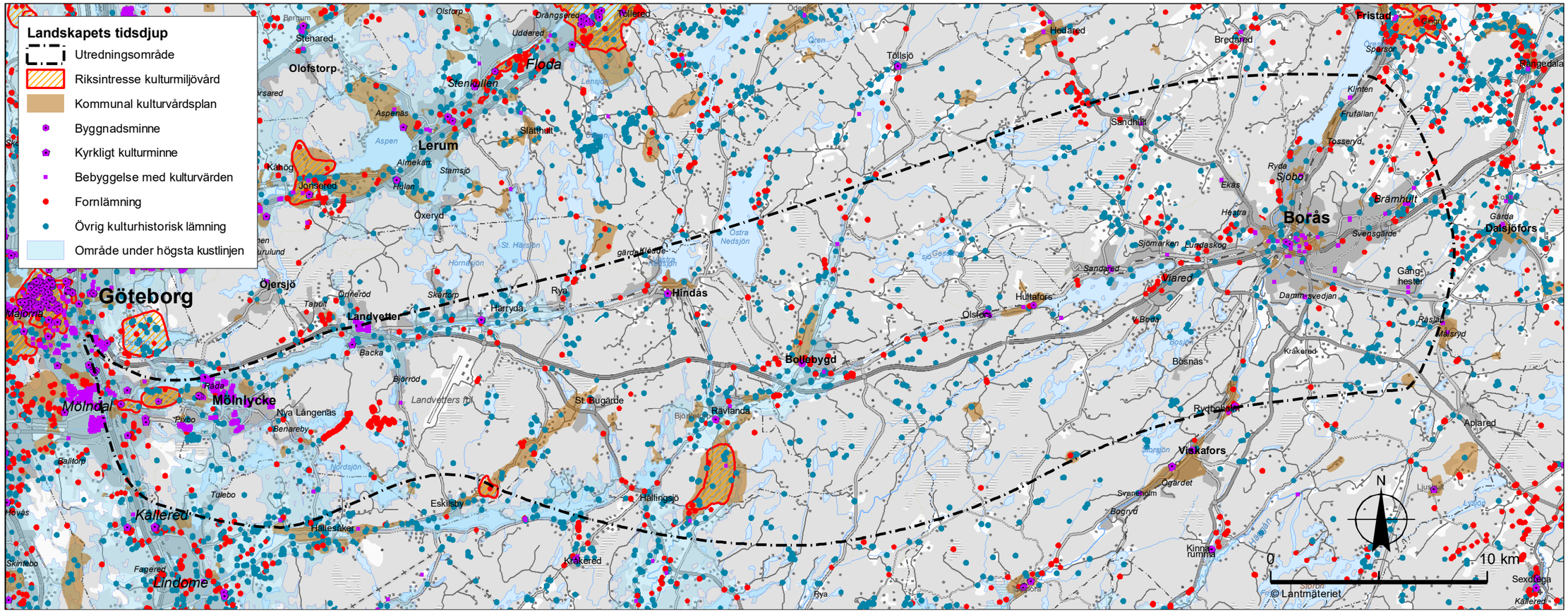
Det är dock inte bara i dalgångarna som odlingsmarkerna finns utan även uppe på höjderna, om än på mindre och mer utspridda platser. Här är dock höjdförhållandena de omvända. Odlingsmarken ligger högst och omgärdas ofta av skog, men även här ligger bebyggelsen mellan odlingsmark och skogsmark. Uppe på de skogsbevuxna höjderna finns ett stort inslag av mindre sjöar och mossar.

Figur 7. Karta över landskapets ekologi.

Stationssamhällen och sentida infrastruktur
Nere i dalgångarna finns de större sjöarna och en stor andel av bebyggelsen. Då järnvägen Kust till kustbanan anlades i slutet av 1800-talet byggdes ett flertal stationer längs sträckan. Järnvägen slingrar sig fram i dalgångarna mellan Göteborg och Borås. Stationerna fick byarna att utvecklas till mindre stationssamhällen, exempelvis Hindås och Hultafors, som på den tiden blev två stora rekreationsmål för Göteborgsborna. Figur 8 visar kulturhistoriska aspekter i området.

I slutet av 1970-talet anlades Landvetter flygplats och i samband med det byggdes väg 27/40 i sin nuvarande sträckning mellan Göteborg och flygplatsen. Under 80-talet byggdes fortsatt sträcka fram till Borås.

Figur 8. Karta som visar kulturhistoriska aspekter.

5.2 Karaktärsområden i landskapet

Landskapskaraktärsanalyser används som ett redskap för att identifiera vad som kännetecknar ett specifikt område och vad som är skillnaderna mellan detta och andra områden. Genom teknikövergripande studier har egenskaper och gränser i landskapet identifierats. Landskapet har därefter delats in i områden som hålls samman av gemensamma egenskaper, nyckelkaraktärer, och kan därmed benämnas som ett karaktärsområde, se Figur 9.

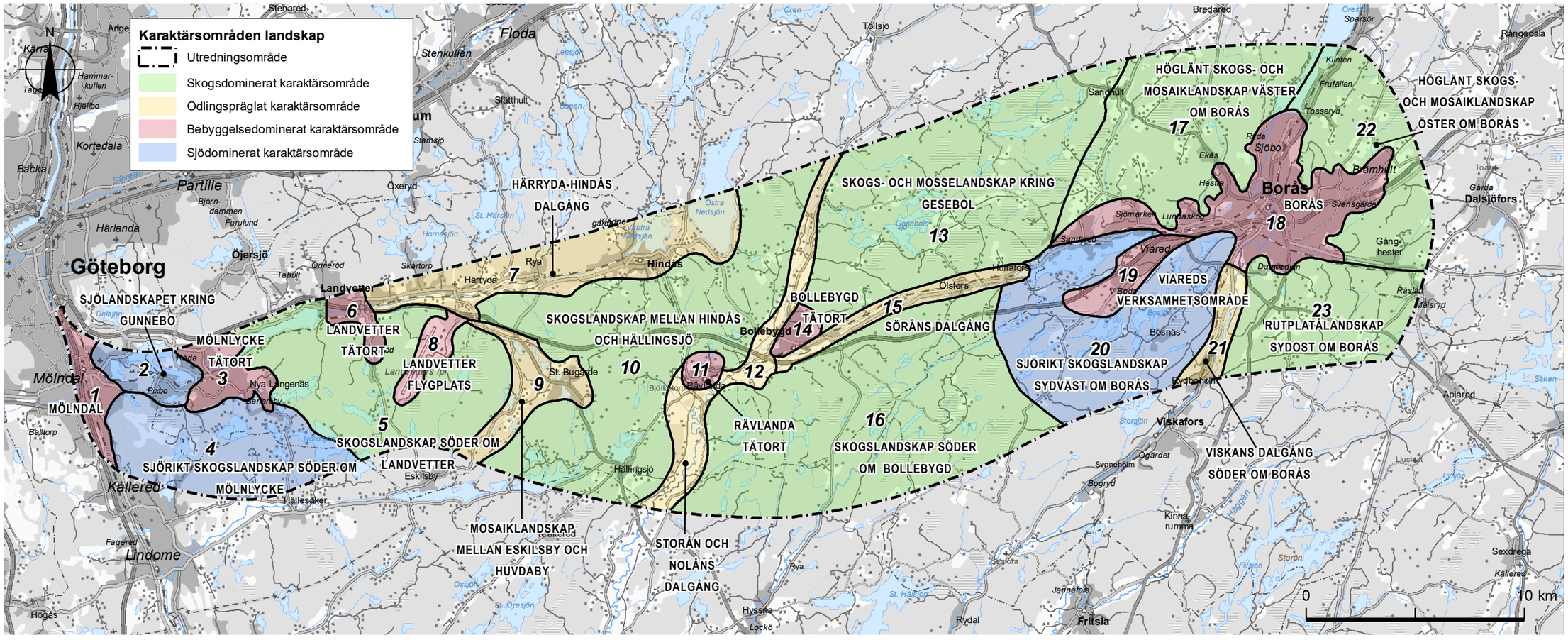
Avgränsningen av karaktärsområdena har gjorts på en översiktlig nivå för att motsvara lolaliseringsutredningens behov av alternativskiljande underlag för sträckningar inom utredningsområdet.

I beskrivningen av karaktärsområden läggs speciellt fokus på de strukturer, landskapselement och relationer som bedöms vara avgörande för ett områdes karaktärer, se faktaruta till höger. Metoden fungerar som ett strukturerat ramverk för en beskrivning av vad som utgör ett landskap. De lokala och platsspecifika karaktärsområdena visar ett landskap som bara kan finnas på ett ställe. Därför är varje karaktärsområde namngivet med platsspecifikt namn.

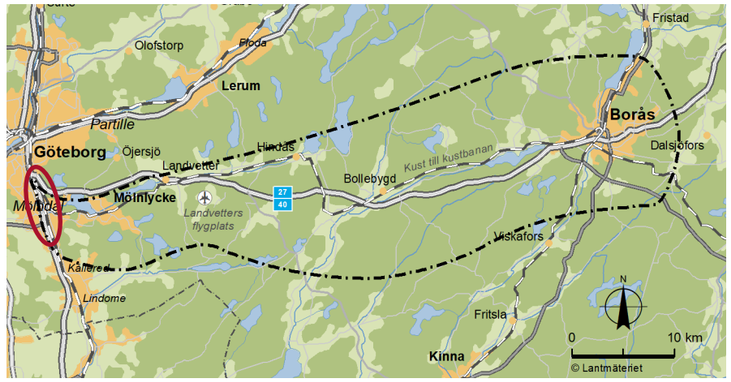
STRUKTURER, LANSKAPSELEMENT OCH RELATIONER

De fysiska förutsättningarna som topografi, riktningar, jordarter och vatten skapar unika förutsättningar för varje område. Det är även dessa förutsättningar som ligger till grund för landskapets vegetationsstruktur och människors användning av marken.

Var människor historiskt sett har bosatt sig och färdats, samt var de bor och färdas idag är också starkt sammankopplat med landskapets karaktär. Rörelsemönster, orienterbarhet, landmärken, bebyggelse och infrastruktur är en del av detta. Även människors relation till landskapet beskrivs, exempelvis genom identitet, anknytning, betydelsefulla platser eller kulturella referenser.

Figur 9. Karta över utredningsområdet med de 23 stycken karaktärsområden som identifierats i den integrerade landskapskaraktäranalysen.

5.2.1 Mölndal

Mölndal ligger till stora delar i en flack dalgång som sträcker sig i en nord-sydlig riktning och avgränsas av branta bergssidor, se Figur 10. Dessa bergsryggar ger upphov till kraftiga nivåskillnader i landskapet där utblickar över dalgången kan fås från höjderna. Höjderna är brantast på dalgångens östra sida.

Dalgången är hårt exploaterad av infrastrukur och bebyggelse, med verksamheter i dalgången och bostäder på sidorna, se Figur 11. I norra delen av karaktärsområdet och i centrala Mölndal finns den högsta bebyggelsen. Dalgången och Mölndalsån har lång historisk betydelse, bland annat genom kopplingen till sjösystemen österut via kulturmiljöerna i Mölndals Kvarnby och Mölndalsfallen.

Området gränsar till två karaktärsområden österut; Sjölandskapet kring Gunnebo samt Sjörikt skogslandskap söder om Mölnlycke.

Knutpunkten Mölndal
Ett stort trafikstråk löper längs med dalen. Väster om Mölndalsån går en bred lokalgata med spårväg i mitten. Lokalgatan sträcker sig från Korsvägen i Göteborg, där den heter Mölndalsvägen, till Broplatsen/Mölndalsbro vid Mölndals centrum, där den heter Göteborgsvägen. Öster om ån återfinns motorväg E6 och Västkustbanan. Kust till kustbanan som sträcker sig genom områdets norra del utgör en barriär främst för sociala samband mellan karaktärsområdet och omkringliggande bostadsområden och verksamheter. Därför är broarna över järnvägen viktiga kopplingar.

Söder om Mölndals centrum ansluts Mölndalsåns dalgång med Fässbergs dalgång västerifrån. Historiskt har även kopplingen till Toltorpsdalen på andra sidan Salfjället varit viktig men idag är den kontakten visuellt bruten av bebyggelse i Mölndals centrum. Mölndalsåns dalgång är även sammankopplad med Rådasjöns dalgång österifrån via Kvarnbygatan, som sedan förgrenar sig i stråk både norr och söder om Rådasjön.

Tidiga bosättningar och verksamheter kring Mölndalsfallen
Mölndal har lång historisk tradition. De tidigaste bosättningarna i utredningsområdet låg troligen en bit upp på dalgångens sidor samt kring sjösystemet som går från Landvettersjön, via Rådasjön och Stensjön ner till Mölndalsån och vidare norr ut mot Göta Älv. På stenåldern låg havsnivån högre än idag och hela dalgångens botten var en havsvik. Vid den här tiden livnärde sig människorna på platsen på bland annat jakt och fiske.

Vid ett av de branta bergen på Lackarebäcksfjället finns lämningar efter en fornborg som byggts med sten och murverk på berget. I området finns även fynd från vikingatiden.

Mölndalsåns kraftiga fall har nyttjats för kvarndrift i större skala sedan medeltiden och har haft stor betydelse för den tidiga industriella utvecklingen i Göteborgsregionen. Dagens miljö representeras av byggnader från 1800- och 1900-talet. Längs med sluttningarna på den södra sidan av forsen finns ett litet bevarat område med arbetarbostäder i trä byggda under mitten av 1800-talet fram till 1900-talets början.

Väster om Kvarnbyn ligger Forsåker som är en pappersbruksmiljö med disponentvilla och park från mitten av 1800-talet. Området kring de gamla industribyggnaderna genomgår just nu en stor förändring och kommer att förtätas med främst bostäder.

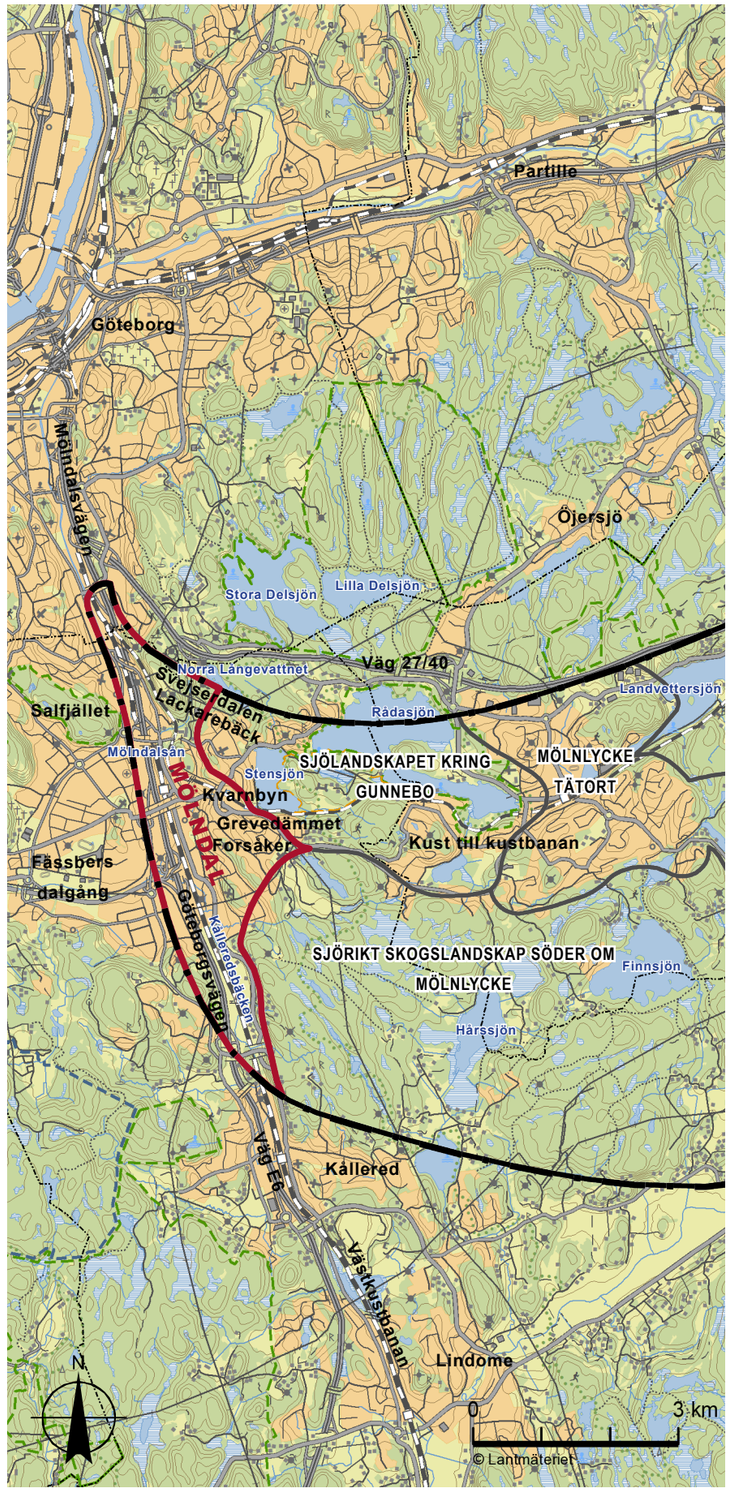
Längre uppströms Mölndalsån ligger Grevedämmet som är en sågverks- och spinnerimiljö med bevarad vattenkraftanläggning från slutet av 1800-talet. Hela Mölndals Kvarnby och Grevedämmet är av riksintresse för kulturmiljövården.

Industriområden
Mölndalsån har historiskt utnyttjats både som transportled och som processvatten till industrierna. Den bebyggelse som successivt växt fram i Mölndalsåns dalgång har präglats av olika epokers industrikultur från 1700-talet och framåt. Under slutet av 1700-talet och hela 1800-talet utvecklades ett flertal industrier, företrädesvis textilindustrier. Stora delar av marken i dalgången var dock fortfarande odlad långt in på 1900-talet. Bostadsbebyggelsen utvecklades samtidigt med industribebyggelsen, men merparten av bostäderna har tillkommit sedan 1950-talet. Bebyggelsen i dalgången förtätas fortsatt med både bostäder och verksamheter.

Ännu finns historisk industribebyggelse bevarad, som Krokslätts fabriker och tidigare nämnda bebyggelsen kring forsen i Mölndals Kvarnby samt Forsåkersområdet. Idag hyser områdena andra verksamheter än vad de från början var ämnade för. Exempel på nya verksamheter idag är kontor, museum och konstnärliga verksamheter.

En stor del av kommunens arbetstillfällen återfinns alltjämt i dalgången, som Mölndals stad och Essity vid Mölndals centrum samt Astra Zeneca i södra delen av karaktärsområdet. Verksamhetsområdena genererar många arbetstillfällen både för kommuninvånare och för inpendlande arbetskraft från närliggande kommuner.

Lackarebäck
Lackarebäck ligger i karaktärsområdets nordöstra del och är delvis ett naturreservat med stora kultur-, natur- och friluftsvärden. Den omgivande infrastrukturen påverkar ljudmiljön i form av buller. I området finns även ett vattenreningsverk. Norr om Lackarebäck ligger Norra Långevattnet som är en djup sprickdalssjö i nordvästlig till sydostlig riktning. Den används i rekreativa syften för bad och fiske.

Figur 10. Karta över karaktärsområdet Mölndal. Karaktärsområdet Mölndal visas innanför röd linje.

Tidigare dominerades landskapet av ädellövskogar. Kvar finns idag mindre fragment av dessa i ravinen Svejserdalen, Ekekullen samt kring Lackarebäcks gård. Dessa områden är idag populära för rekreation och Bohusleden passerar genom skogarna. Andra värden som finns i dessa skogsområden är lämningar av kvarnverksamheter och gravar från järnåldern.

Under 1700- och 1800-talet fanns en stor herrgård vid Lackarebäcks gård. Idag finns endast en flygelbyggnad kvar som en rest från denna.

Vattnet i Mölndalsån

Mölndalsån är omgiven av hårdgjorda ytor i form av vägar, järnväg och verksamhetsområden som bidrar till att ån svämmar över vid kraftiga regn. Omfattande invallningar har gjorts för att minska risken för skador på bebyggelse och infrastruktur. Förr var vattenkvaliteten i Mölndalsån dålig till följd av utsläpp från industrin men idag har vattenkvaliteten förbättrats så att betingelserna för ädelfisk som lax och havsöring är goda. Ån med stränder är väl synlig från Mölndalsvägen, men knappt märkbar för resenärer på väg E6 eller Västkustbanan på grund av all infrastruktur och verksamheter som finns i dalgången. Avståndet mellan Mölndalsån och befintlig järnväg och väg varierar. Det är som smalast vid Flöjelbergsgatan.

Kålleredesbäcken, som rinner öster om väg E6 och går samman med Mölndalsån vid Forsåker har påtagligt naturvärde i och omkring vattendraget.

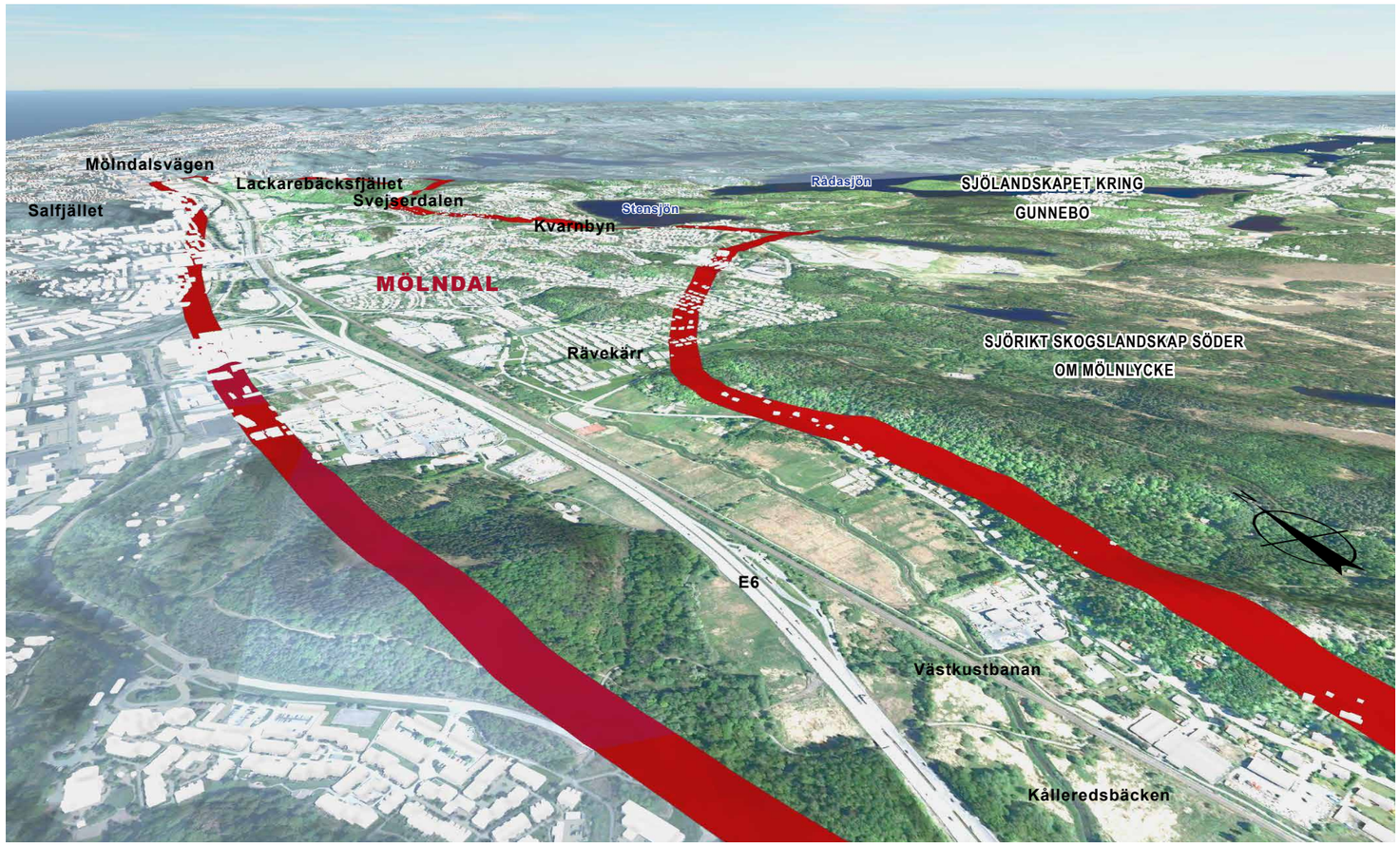
Ekologiska strukturer

Landskapet är fragmenterat. Tidigare var området sammankopplat med Delsjöområdet i norr. Idag utgör väg 27/40 en barriär mellan dessa. Vid de stora områdena med villor i karaktärsområdets östra del utgör villaträdgårdar en viktig del i vegetationsstrukturens kvarvarande nord-sydliga kopplingar. Nere i dalen finns relativt få gröna ytor. Längs med Mölndalsån växer lövträd, och det finns inslag av parkmark. Gröna kopplingar i väst- östlig riktning avgränsas till stor del av de infrastrukturella barriärerna i dalen.

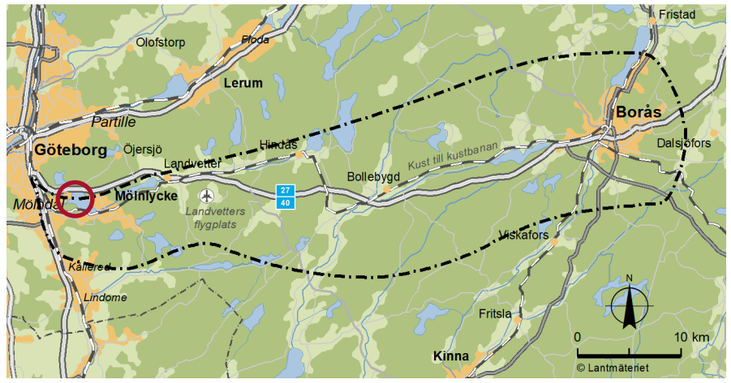
Inför arbetet med förslag till ny översiktsplan för Mölndal har medborgardialoger genomförts under september 2016. Betydelsefulla platser som identifierades då är de bostadsnära parker och naturområden som återfinns både i områdets västra och östra delar. Som mötesplatser uppskattas både kommersiella och icke-kommersiella platser. Dalgångens många barriärer pekades ut som ett stort problem, främst för möjligheterna till rörelse i väst-östlig riktning.

Urbanisering

I Mölndal finns en urbaniseringstrend med förtätning.

Figur 11. Vy från digital arbetsmodell. Karaktärsområdet Mölndal visas innanför röd linje.

5.2.2 Sjölandskapet kring Gunnebo

Rådasjön med omnejd är ett välbesökt område för natur, kultur och rekreation. Området är präglat av de säterier och herrgårdar som är belägna här, med höga kulturhistoriska värden och stor betydelse för hur landskapet brukats och formats under lång tid. Lövskog, åkermiljöer och dess kopplingar till vattnet är viktiga inslag i miljön.

Området gränsar till Mölndal i väst. I öst ligger Mölnlycke tätort och söder om karaktärsområdet ligger ett större skogsområde. Sjölandskapet kring Gunnebo ligger både i Mölndals stad och Härryda kommun, se Figur 12. Området utgör en viktig grön-blå kil mellan Delsjöns naturreservat i norr och skogsområdena i söder. Dessa naturområden har stora rekreationsvärden.

Vyer och tidsdjup

Karaktärsområdet domineras av Rådasjön med omgivande bergskullar. Det finns många storslagna vyer över Rådasjön och över det kuperade landskapet. Dessa marker har sedan länge utgjort livsmiljöer för människor. Redan under stenåldern levde människor på platsen i nära anslutning till vattnet. I flacka partier finns glaciallera som avsattes när inlandsisen smälte. Leran är både vattenhållande och rik på markmineral vilket skapar goda odlingsförutsättningar. Marken kring Rådasjön brukades av människor redan under medeltiden.

Utblickarna över sjölandskapet ger ett öppet landskapsrum. På grund av sjöns storlek och flikighet upplevs skalan på platsen som liten. I de skogbevuxna områdena återfinns främst slutna landskapsrum som periodvis öppnar upp sig vid mötet kring betes-, jordbruk- och parkmark, se Figur 13. Även dessa öppnare landskapsrum upplevs ha en liten skala.

Beteslandskap

Den karaktär som finns kring Rådasjön idag växte fram under 1700-talet och första halvan av 1800-talet när stora strukturförändringar av markanvändning genomfördes. Idag finns värdefulla alléer samt ek- och bokskog kvar. Dessa gamla, grova träd har höga naturvärden. Även i de öppna betesmarkerna finns betesgynnad flora och fauna med höga naturvärden. Inom karaktärsområdet finns Natura 2000-området som till viss del ingår i Labbera, med äldre skogsbestånd av ädellöv och tall.

Herrgårdsmiljöer

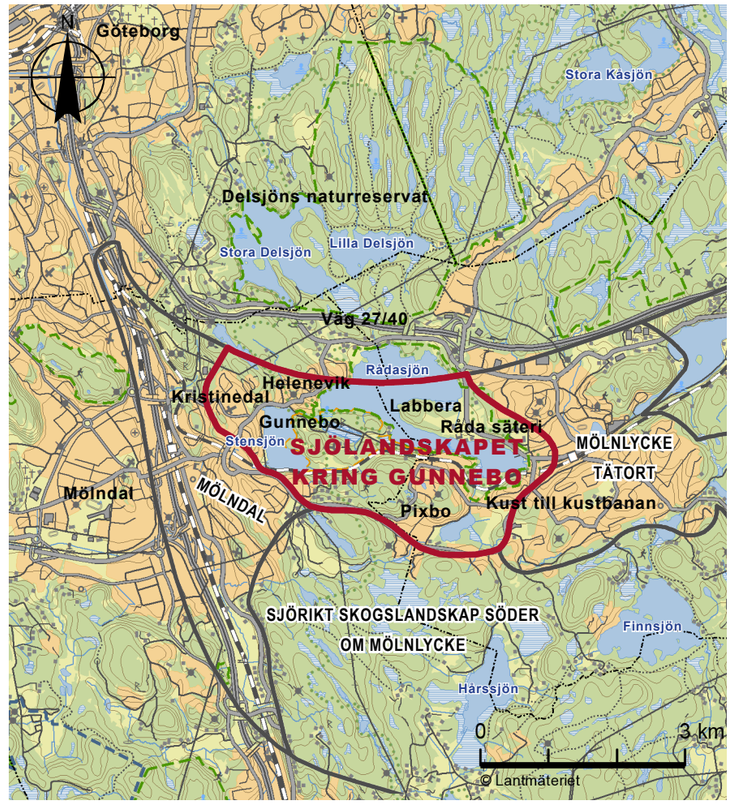
Området kring Gunnebo är en plats med lång historia. I Gunnebo fanns tidigare en gård vars namn hittats i kyrkböcker från slutet av 1200-talet. Idag finns ett kulturreservat kring det slott som uppfördes som lantställe av en handelsman under 1700-talets slut. Den nyklassicistiska byggnaden är idag ett byggnadsminne och ett viktigt landmärke i området. Genom parken går en järnväg, Kust till kustbanan, vilken utgör en barriär och ett intrång i den kulturhistoriska miljön. Platsen är idag klassad som regionalt intresse för friluftslivet samt riksintresse för kulturmiljövården.

Öster om Rådasjön ligger Råda säteri. Säteriet har medeltida anor men nuvarande bebyggelse uppfördes under slutet av 1700-talet. Råda säteri är, likt Gunnebo, ett byggnadsminne. Söder om Rådasjön, gränsande till Gunnebos ägor, ligger Pixbo herrgård som likt Råda har medeltida historia och bevarad bebyggelse från 1700- och 1800-talet. Pixbo herrgård är idag klassad som betydelsefull natur- och kulturmiljö. I karaktärsområdet finns även välbevarade sommarbostäder som byggdes för Göteborgs societet runt sekelskiftet.

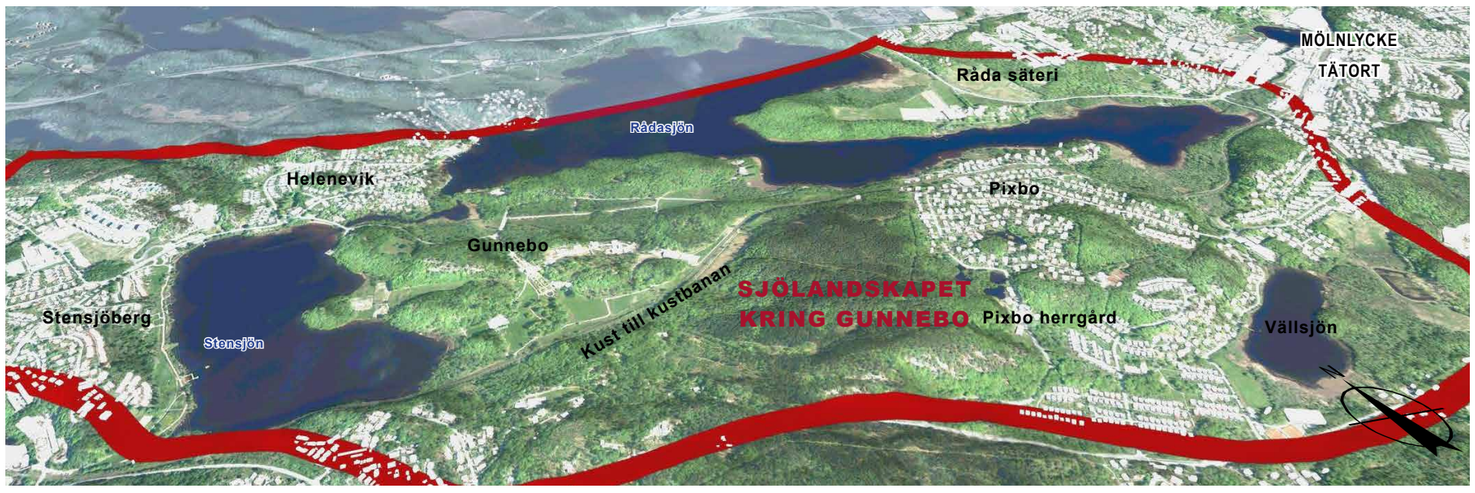
Befolkningsökning

Inom karaktärsområdet finns flertalet bostadsområden med starka kopplingar till Rådasjön och Stensjön, exempelvis Pixbo, Stensjöberg och Helenevik. Bebyggelsen består främst av villaområden med friliggande villor och kedjehus, men det finns även inslag av flerfamiljsbostäder inom karaktärsområdet.

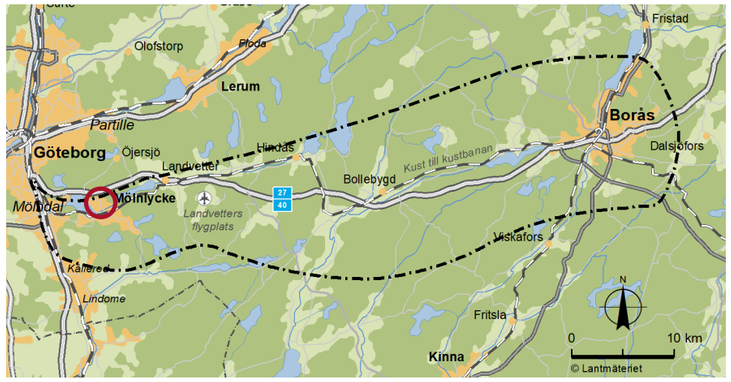
Särskilt kulturhistoriskt intressant är Kristinedals småhusområde som ligger norr om Stensjön. Det är ett välbevarat bostadsområde från 1960-tal vars arkitektur och tidstypiska detaljer ger ett sammanhållet intryck. Tegelfasader, träpaneler i blå eller vit färg samt carportar i anslutning till entréer dominerar intrycket. Området speglar 60-talets ideal kring småhus och privat bilägande. Längs Rådasjöns södra strand ligger ytterligare ett kulturhistoriskt intressant område, med välbevarade sommarvillor från sekelskiftet 1900. Villorna utgör tydliga exempel på påkostad villabebyggelse, som välbärgade göteborgare kring sekelskiftet lät uppföra i natursköna lägen. Villorna är av stort kulturhistoriskt värde genom sin karaktäristiska och tidstypiska villaarkitektur.

Figur 12. Karta över karaktärsområdet Sjölandskapet kring Gunnebo. Karaktärsområdet Sjölandskap kring Gunnebo visas innaför röd linje.

Figur 13. Vy från digital arbetsmodell. Karaktärsområdet Sjölandskap kring Gunnebo visas innaför röd linje.

5.2.3 Mölnlycke tätort

Karaktärsområdet är en större tätort som präglas av närheten till Göteborg och Mölndal. Bebyggelsen varierar mellan flerbostadshus, villaområden och centrumstråk. Mölnlycke har nära kopplingar till angränsande karaktärsområdens natur- och kulturmiljöer. I väst ligger Sjölandskapet kring Gunnebo, öster ut ligger Skogslandskap söder om Landvetter och söder ut Sjörikt skogslandskap söder om Mölnlycke, se Figur 14.

Centrum mellan sjöarna

Mölnlycke tätort ligger i en öst-västlig sprickdal. Centrumkärnan ligger låglänt mellan sjöarna Rådasjön i väster och Landvettersjön i öster. I området finns en mängd olika sandiga jordarter som avsatts i inlandsisen och vid dess avsmältning.

Idag domineras karaktärsområdet av villabebyggelse, se Figur 15. I centrumområdet finns flerbostadshus och verksamheter i kvartersstruktur som knyter an till järnvägen, Kust till kustbanan. Parkstråk och vattendraget Mölndalsån är viktiga inslag i centrumkärnan och broar över ån utgör lokala landmärken. Mölnlycke centrum är utbyggt med såväl kommersiell som social service. I Mölnlycke finns ett gymnasium med många elever från närliggande kommuner som inte har egna eller litet utbud av gymnasieskolor. Gymnasiet är också idrottsgymnasium med riksintag.

Från centrum finns goda kommunikationer till Göteborg och Borås. Järnvägen skapar viktiga kopplingar på en regional skala men på en lokal skala upplevs järnvägen som en barriär genom tätorten. Därför ger vägarna i nord-sydlig riktning över järnvägen viktiga sociala samband.

Textilindustri och rekreation

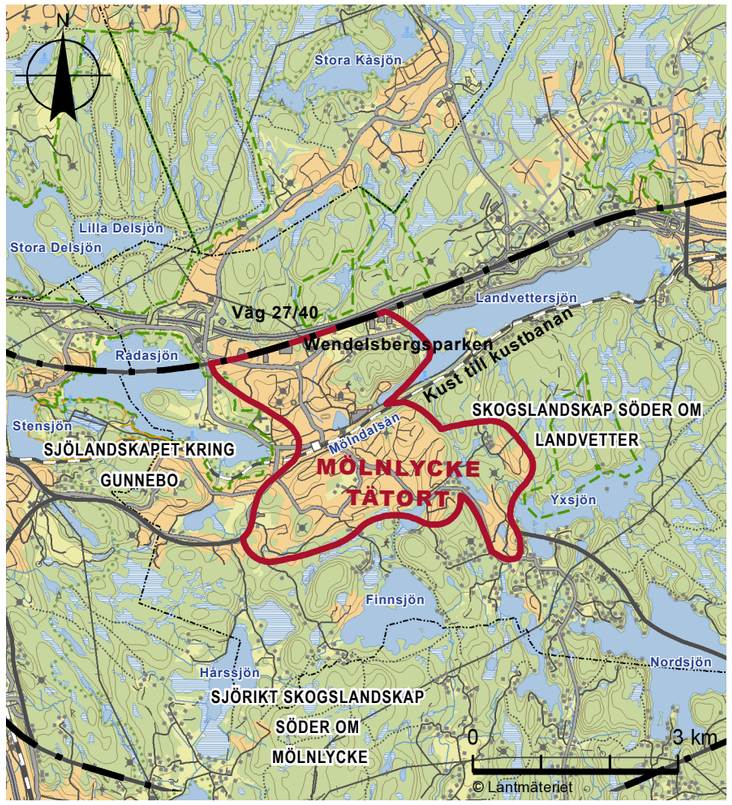
Textilverksamheter är ett viktigt inslag i ortens historia. I Mölnlycke finns textilindustrimiljöer bevarade från 1870-talet. Mölnlycke och Wendelsbergs fabriker ligger likt de flesta industribyggnader i anslutning till vatten för energiutvinning. I anslutning till fabriksmiljön ligger Wendelsbergsparken samt den påkostade disponentvillan med stall och ekonomibyggnader som anlades av fabriksägaren Bruno Wendel. Idag utgör den lokal för en folkhögskola. I parken finns bland annat rekreationsstråk genom ädellövskog. Både industrimiljön och Wendelsbergsparken är utpekade av Härryda kommun som värdefulla kulturmiljöer. Söder om Mölnlycke ligger Finnsjön och Hårssjön som är viktiga platser ur rekreationssynpunkt för Mölnlyckebor.

Väster om Mölnlycke tätort ligger Rådasjön och öster om tätorten finns skogsområden som har värdefullt friluftsliv. Karaktärsområdet omges av höjder med skog. Från höjderna finns många utblickar över tätorten. Tätorten möter sjölandskap i både östlig och västlig riktning. Längre siktlinjer finns över vattnen.

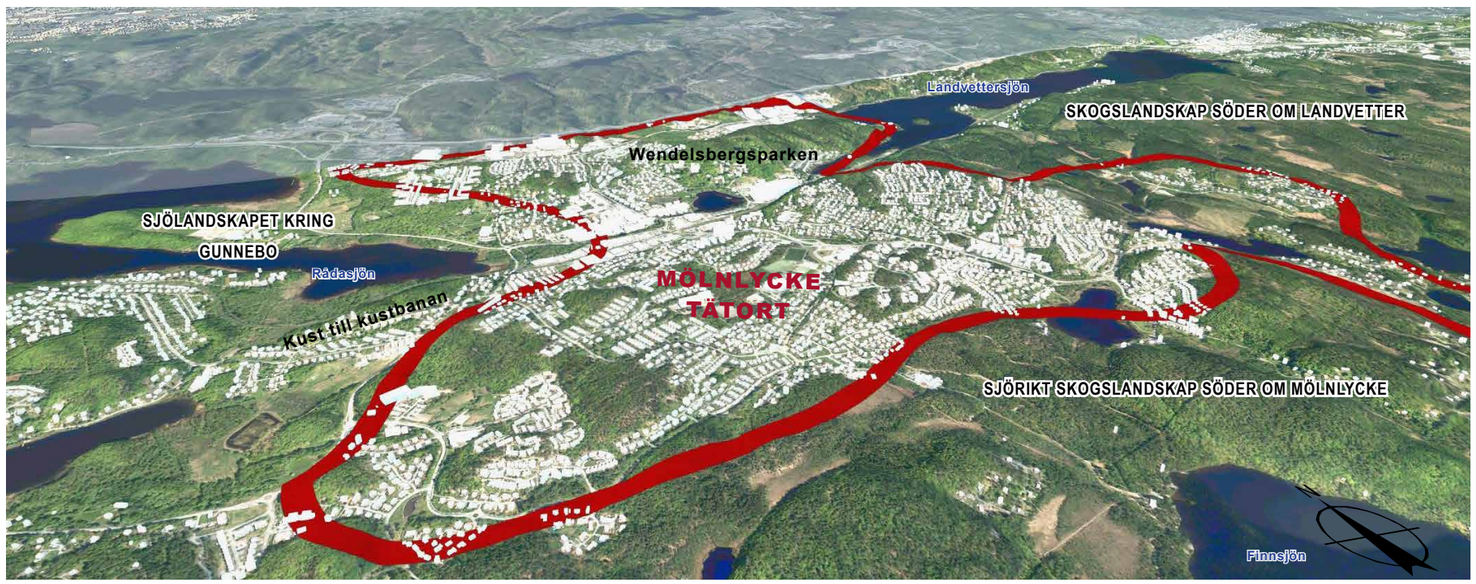
Pendlingsort och verksamheter

Det finns en stor arbetspendling mellan Mölnlycke och Göteborg samt mellan Mölnlycke och Mölndal.

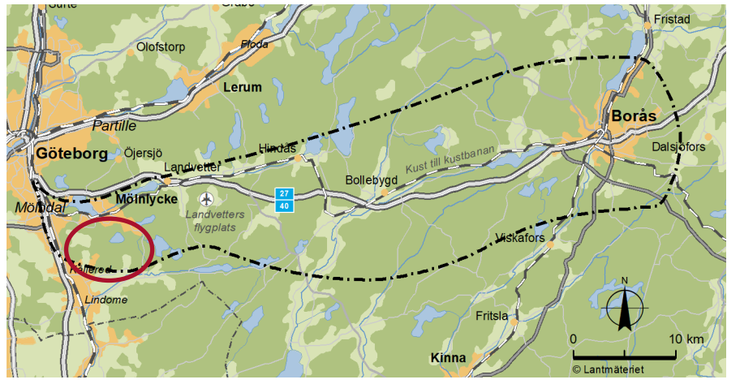
I norra delen av Mölnlycke, längs med väg 27/40 finns ett större centrumområde med verksamheter.

Figur 14. Karta över karaktärsområdet Mölnlycke tätort. Karaktärsområdet Mölnlycke visas innanför röd linje.

Figur 15. Vy från digital arbetsmodell. Karaktärsområdet Mölnlycke visas innanför röd linje.

5.2.4 Sjörikt skogslandskap söder om Mölnlycke

Karaktärsområdet Sjörikt skogslandskap söder om Mölnlycke ligger i utredningsområdets västra del och tillhör både Mölndals stad och Härryda kommun, se Figur 16. Området är ett skogslandskap som används för skogsbruk och rekreation. Här finns många sjöar, se Figur 17, med välbesökta badplatser och vandringsleder. Delar av karaktärsområdet klassas som ”tysta områden” i kommunens översiktsplan. Detta innebär att buller från flyg, väg och järnväg inte påverkar dessa delar.

Bebyggelsen är främst samlad i småhusområden. Även mindre jordbruksbebyggelse förekommer i söder. Inom karaktärsområdet ligger bebyggelse främst i anslutning till sjöar, skogs- och jordbruksmarker.

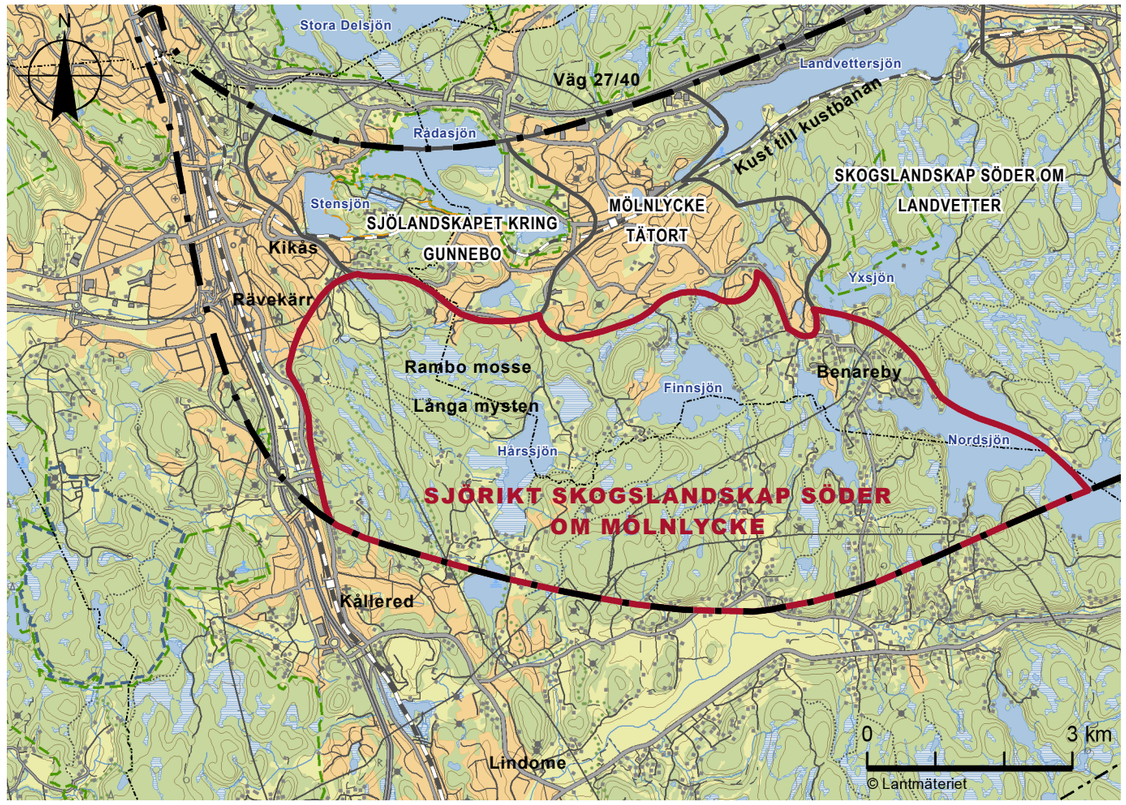
Höjderna och jorden

Markerna består främst av urberg och i sänkorna finns en variation av jordarter från olika geologiska tidsperioder vilket skapar olika växtförutsättningar. I sänkorna är marken mer näringsrik än på skogshöjderna där barrskog dominerar. Näringsfattig, sandig morän bildades under inlandsisen och näringsrik glacial lera avsattes när inlandsisen smälte. Postglacial sand avsattes när finkornigt material svallades ur moränen och hamnade i landskapets lägre delar. Även kärr och mossetorv finns i sänkorna vilket bildats av organiskt material vid sjöar och vattendrag.

Myrar och hedlandskap

Inom karaktärsområdet finns områden med stora natur- och friluftsvärden, våtmarker samt naturreservat. Karaktärsområdet är en del av en grön kil som knyter ihop Sandsjöbackas naturreservat i syd med Delsjöns naturreservat i norr.

Kring Rambo mosse och Långa mysten finns skogsområden med naturskogskaraktär. Här finns värdefulla biotoper av myr, hed och hälltallskog och området utreds för bildande av naturreservat av länsstyrelsen. För att vara tätortsnära är området påtagligt ostört vilket tillsammans med spår av skogsbränder, och relativt gott om död ved skapar livsmiljöer för känslig flora och fauna. Vid Hårssjön är jordmånen näringsrik vilket är ett ovanligt inslag i området. Området, som är ett riksintresse för naturvård, utgör goda livsmiljöer för olika fågelarter vilket även lockar fågelskådare.

Figur 16. Karta över karaktärsområdet Sjö-och mosselandskap söder om Mölnlycke. Karaktärsområdet Sjö- och mosselandskap söder om Mölnlycke visas innanför röd linje.

Gravar från brons – och järnålder

Kända fornlämningar finns på flera platser i karkatärsområdet. I områdets västra delar finns ett flertal förhistoriska gravar från brons- och järnålder på höjderna kring Kikås. Kring sjöarna finns ett fåtal kända stenåldersboplatser och i de mer skogrika delarna förekommer rester av kolningsanläggningar. Stora delar av karkatärsområdet har utgjort utmarker för bete och samfällda skogs- och mossmarker.

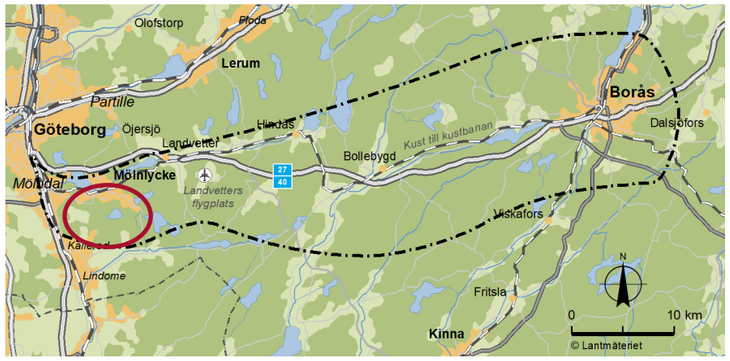
Bybebyggelse och ensamgårdar

Sydöst om Mölnlycke ligger Benareby. Den äldre bebyggelsen ligger längs vägen som leder genom byn. Bebyggelen har legat där sedan laga skifte genomfördes i Benareby 1834. Den äldre bebyggelsen i området är främst uppförd kring sekelskiftet 1900 och har en tät bykaraktär med många bevarade ekonomibyggnader.

Mellan Gravsjön och Finnsjön är ensamgården Hyltan belägen, med ett småbrutet odlingslandskap med lång kontinuitet. Gårdsbebyggelsen består av bostadshus från mitten av 1800-talet och tidigt 1900-tal och representerar skogsbygdens småskaliga jordbruk på ett tydligt sätt.

Figur 17. Vy från digital arbetsmodell. Karaktärsområdet Sjörikt skogslandskap söder om Mölnlycke visas innanför röd linje.

5.2.5 Skogslandskap söder om Landvetter

Detta större skogsområde innefattar främst produktionsskog med inslag av sjöar, våtmarker och många mindre vattendrag, se Figur 18. Delar av området utgör viktig tätortsnära natur. Hela området karaktäriseras av sin närhet till Landvetter flygplats vilket påverkar upplevelsen i området i form av höga bullernivåer, samt i form av låg exploatering av bostadsbebyggelse. Hus och verksamheter finns runt Landvettersjön och söder om Björröd. finns småskalig bostadsbebyggelse. Karaktärsområdet ligger inom Härryda kommun.

Höglänt skogslandskap

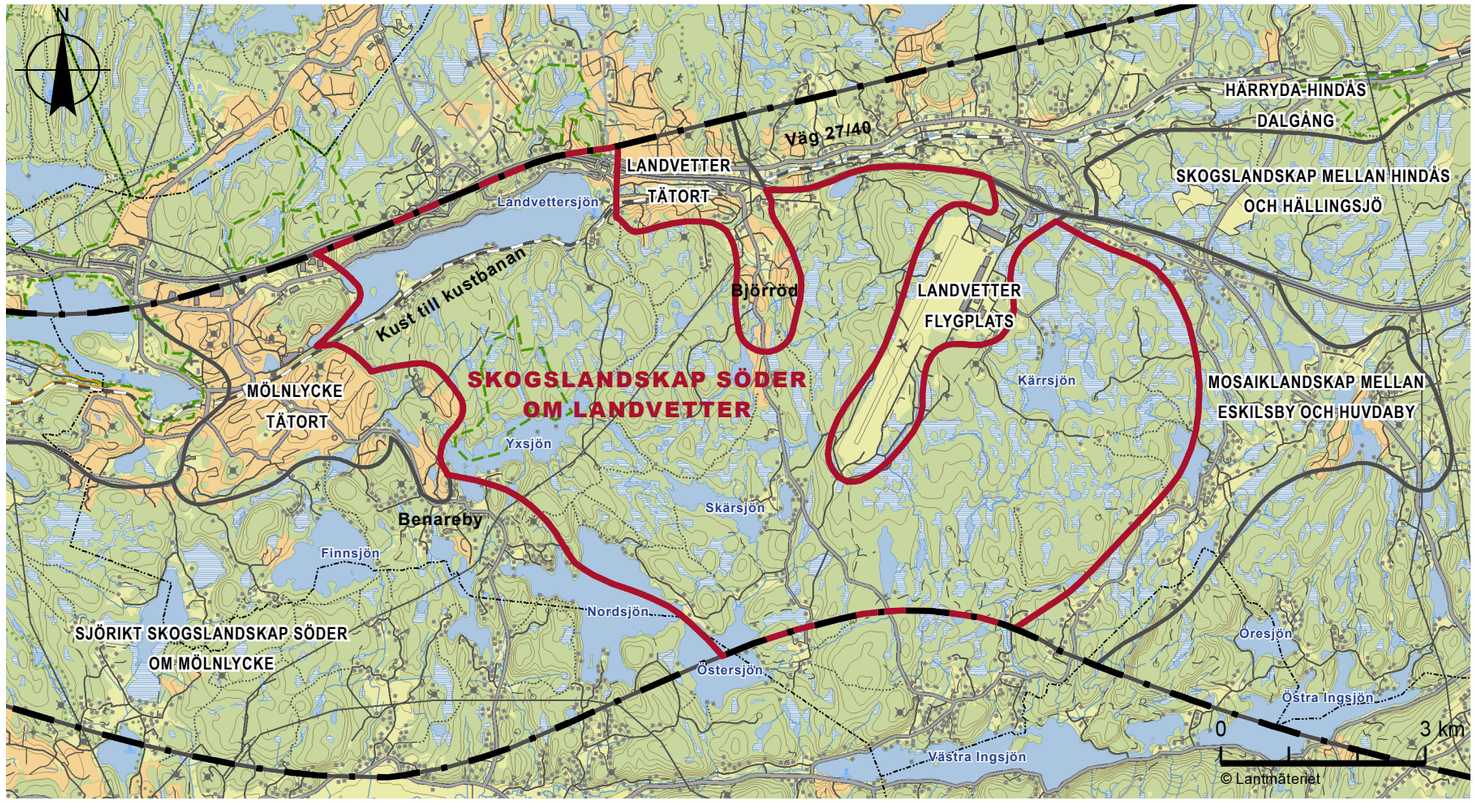
Området ligger höglänt med inslag av mindre sprickdalar i nordsydlig riktning. Topografin i landskapet skapar tillsammans med skogsvegetationen slutna rum. Skogsområdet består av urberg och sandig morän. Det finns mycket torvmark i form av både kärrtorv och mossetorv, se Figur 19. Inom området finns många sjöar och myrar. I norr avgränsas området av den större öst-västliga sprickdal där Landvettersjön ligger. I västra delen av karaktärsområdet går väg 27/40 norr om Landvettersjön och sprickdalen för att öster om Landvetter tätort korsa dalen till dess södra sida.

Tätortsnära rekreation och naturvärden

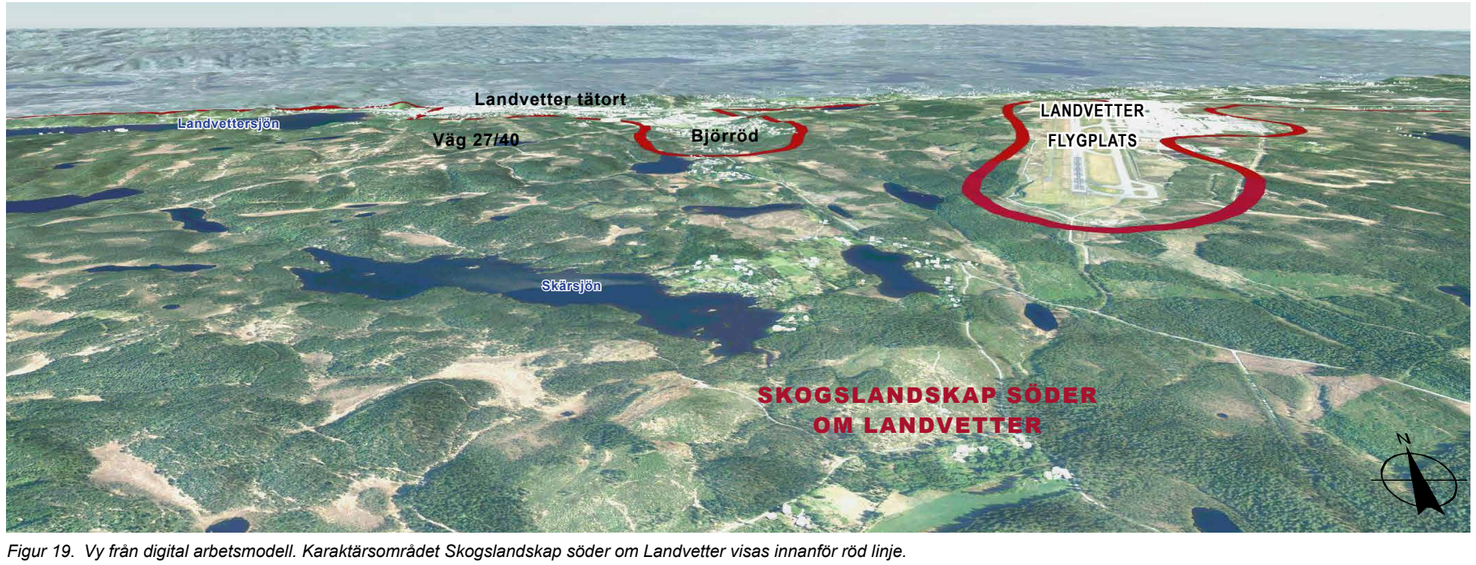
Områdena nära Mölnlycke och Landvetter tätort har stora rekreationsvärden. I västra delen av karaktärsområdet ligger Yxsjön som har höga naturvärden och är en viktig plats för rekreation. Naturreservatet norr om Yxsjön utreds av Länsstyrelsen för utvidgning söder om sjön. Här är landskapet kraftigt kuperat med gammal barrskog. Det finns även en pågående utredning av naturreservat, för ett eventuellt framtida skydd av skogsmiljöer.

I södra delen av karaktärsområdet ligger ett sund mellan Nordsjön och Östersjön. Här går gränsen mellan Halland och Bohuslän. På denna plats gick riksgränsen mellan Sverige och Danmark fram till år 1645. På platsen finns därför ett gränsmärke i form av ett mindre stenröse som är klassat som fornlämning.

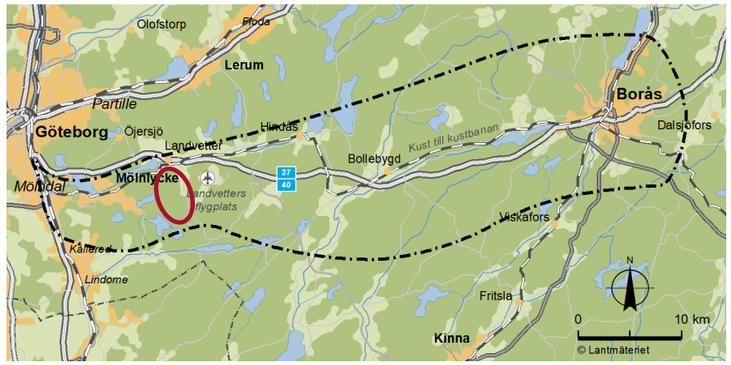
Karaktärsområdet är också rikt på lämningar från 1700- och 1800-talets skogsbruk. Det rör sig primärt om rester från kolning, i närmast industriell skala för att förse Göteborg med resurser för järnproduktion och smide. Även ett flertal fångstgropar som avspeglar jaktens betydelse finns i dessa skogsområden.

Figur 18. Karta över karaktärsområdet Skogslandskap söder om Landvetter. Karaktärsområdet Skogslandskap söder om Landvetter visas innanför röd linje.

Figur 19. Vy från digital arbetsmodell. Karaktärsområdet Skogslandskap söder om Landvetter visas innanför röd linje.

5.2.6 Landvetter tätort

Landvetter tätort ligger i en dal som sträcker sig i väst-östlig riktning och omges av skogshöjder, se Figur 20. Dalgången fortsätter österut i karaktärsområdet Härryda- Hindås dalgång. Järnvägen, Mölndalsån samt väg 27/40 går i öst-västlig riktning genom karaktärsområdet. En mindre sprickdal sträcker sig söderut från Landvetter. I denna dal finns ett mindre bebyggelseområde som benämns Björröd. Bebyggelsen i Landvetter tätort består till stor del av villaområden, flerbostadshus samt lokaler för olika verksamheter, se Figur 21. Området är starkt påverkat av Landvetter flygplats. Landvetter tätort omges till stora delar av karaktärsområdet Skogslandskap söder om Landvetter.

Sprickdal

Karaktärsområdet utgörs av en sprickdal med en tydlig väst-östlig riktning, samt den mindre nord-sydliga sprickdalen med Björröd. Landvetter tätort omges av skogsbeklädda höjder. Höjderna av urberg täcks delvis av sandig morän vilket skapar näringsfattiga vegetationsmiljöer. Torvmarker av mossetorv och kärrtorv är vanliga inslag i dessa omgivande skogsområden. Inom karaktärsområdet förekommer mindre områden av småskalig jordbruksmark. I dalen dominerar den näringsrika glacialleran. Karaktärsområdet dominerades av jordbruksmark innan exploatering.

Landvetter tätort och kommunikationsstråk

Bebyggelsen består av lägre bostadsbebyggelse varav en stor del är byggd från 1970-talet och framåt. Från de delar av tätorten som är placerade vid skogshöjder kan utblickar över landskapet fås. Från skogshöjderna går gröna kilar in i tätorten.

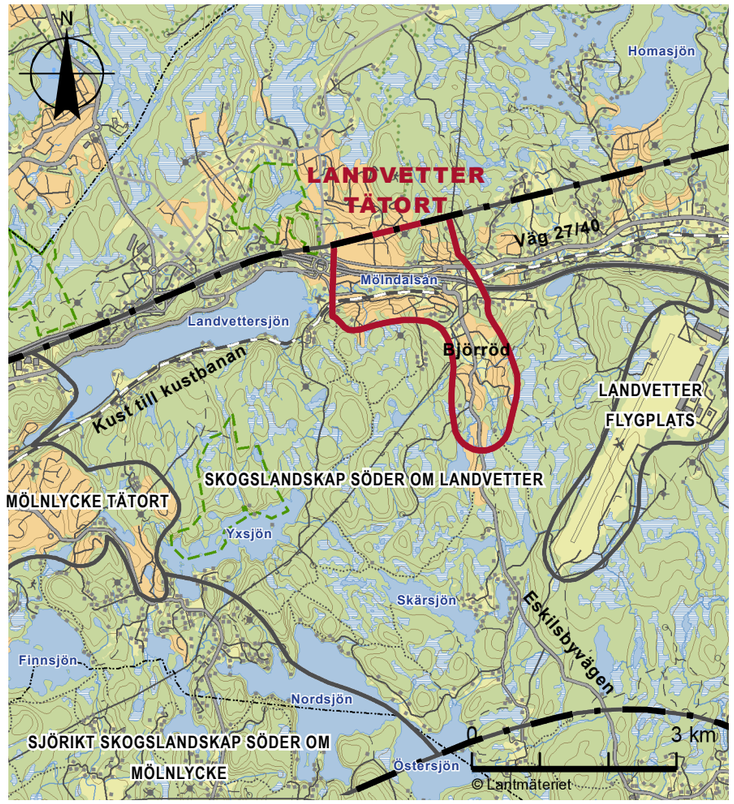
Landvetters kyrka med medeltida ursprung vittnar om platsens äldre historia, En historia som i övrigt kan vara svår att uppleva.

Rakt igenom Landvetter tätort går väg 27/40 som utgör en viktig koppling till Göteborg och övrigt vägnät. Lokalt blir dock vägen en stor barriär som delar tätorten i två delar. På den norra sidan finns merparten av ortens kommunala och kommersiella service. Den södra delen präglas också av Kust till kustbanan och Mölndalsån.

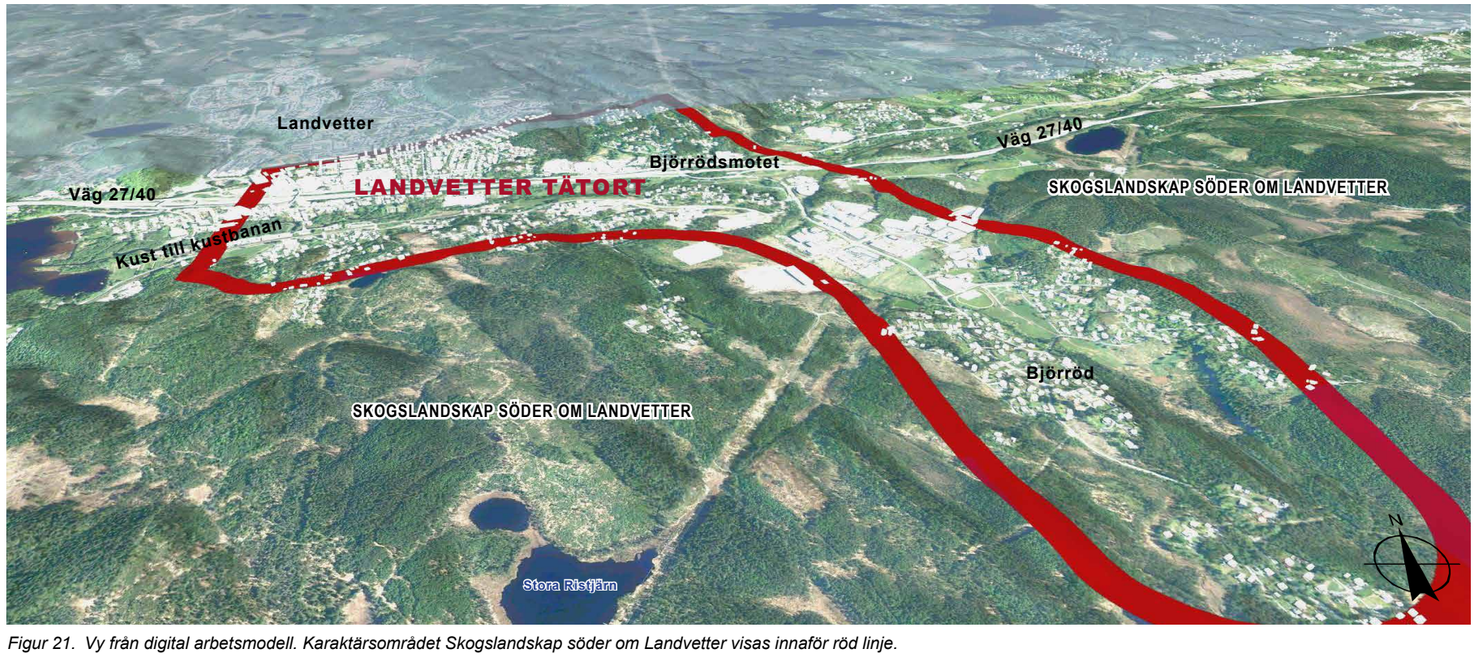
Björröd

Söder om områdets östra trafikplats, Björrödsmotet, ligger ett industri- och verkasamhetsområde där Björrödsdalen är relativt bred. Söderut går en slingrande landsväg, Eskilsbyvägen, med småskalig bostadsbebyggelse i kluster väster och öster om vägen. I Björrödsdalens norra delar finns flacka partier som sedan övergår till skogslandskap som dominerar upplevelsen av landskapet. Från Eskilsbyvägen som sträcker sig genom dalen går förgreningar ut till mindre villaområden.

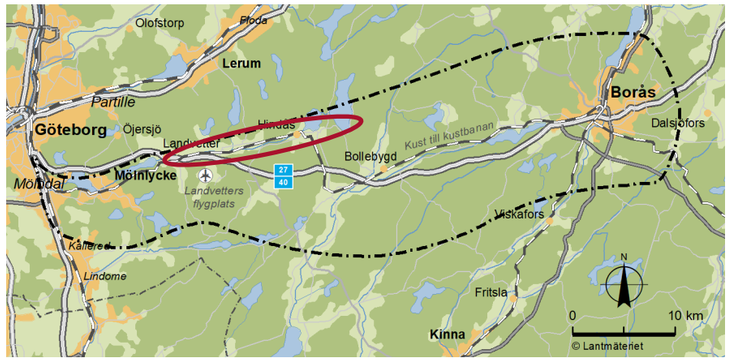
Villaområdena omges av skog och landskapet är kraftigt kuperat. Detta skapar slutna, småskaliga landskapsrum med korta siktlinjer. Bostadsområdenas karaktär har utvecklats från 1900-talet och framåt. Tidigare brukades skogsmarken som utmark för skogsbete och för småindustrier. Ett mindre viltstråk följer dalens riktning i väst.

Figur 20. Karta över karaktärsområdet Landvetter tätort. Karaktärsområdet Skogslandskap söder om Landvetter visas innaför röd linje.

Figur 21. Vy från digital arbetsmodell. Karaktärsområdet Skogslandskap söder om Landvetter visas innaför röd linje.

5.2.7 Härryda-Hindås dalgång

Karaktärsområdet sträcker sig österut från Landvetter tätort till Hindås med omnejd, se Figur 22. Genom dalen går Kust till kustbanan, Mölndalsån och Härrydavägen. Längs med sträckan finns även flera anslutande mindre vägar, villaområden och verksamheter av varierande karaktär. I karaktärsområdets västra del breder jordbruksmarker ut sig för att i öst övergå till ett smalare parti med skogsmarker. Efter skogsområdet öppnar dalen upp sig igen till ett flackare landskap som sträcker sig fram till Västra Nedsjön, där orten Hindås ligger.

De omgivande skoghöjderna ger karaktärsområdet en tydlig avgränsning. Dalgången är kuperad vilket medför att det böljande landskapet skapar både utblickar från höjderna och slutna rum i sänkorna. Upplevelsen av landskapet är starkt påverkat av infrastrukturen samt de verksamheter som finns i dalgången idag, se Figur 23. Närheten till Landvetter flygplats skapar en bullerstörd miljö.

Dalens jordar

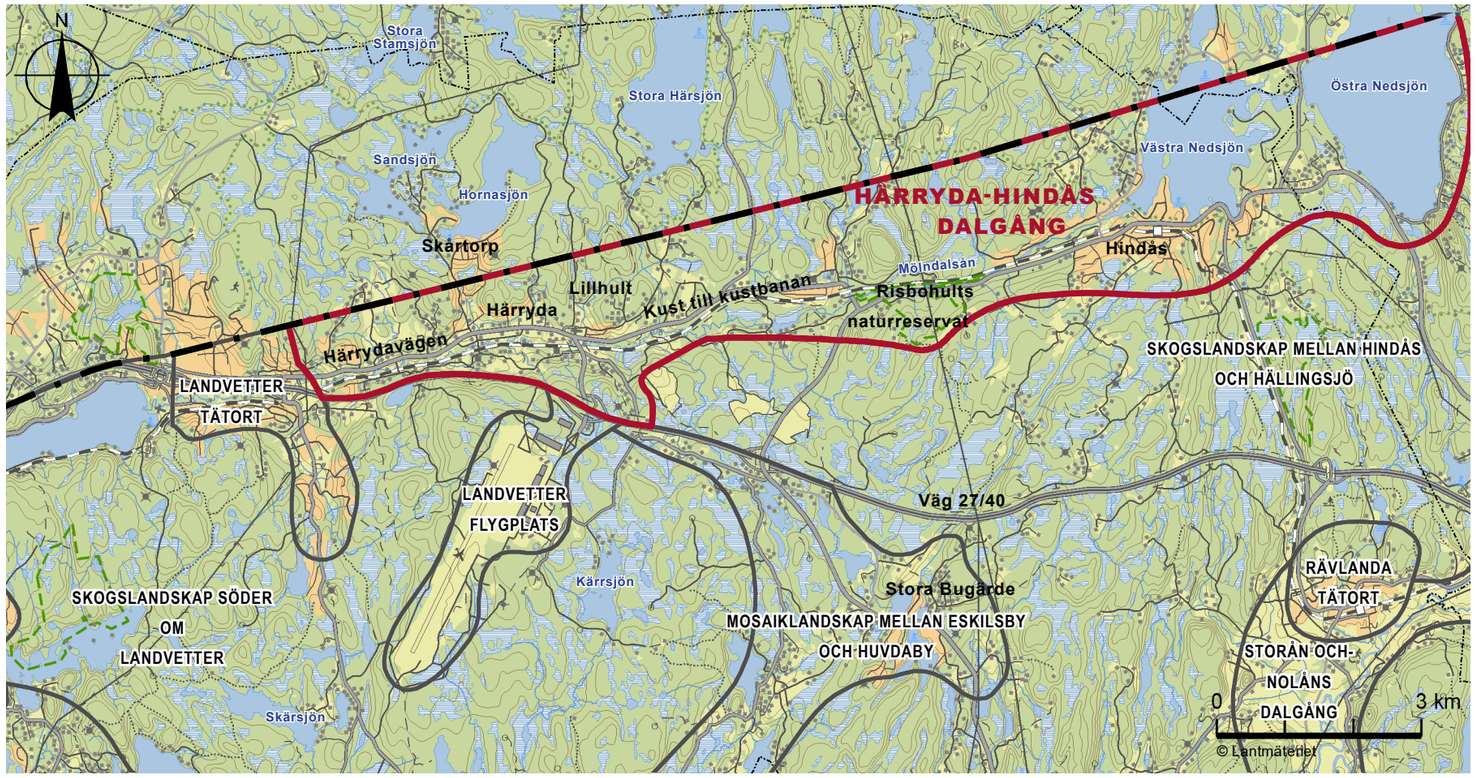
Dalgången formades av inlandsisen som avsatte sediment. När isen smälte avsattes även partier med glacial lera och efter detta har även delar med svämsediment och kärrtorv skapats. Omgivande höjder består av urberg och sandig morän vilket skapar god tillrinning till området. Genom dalen går Mölndalsån med meandrande form. Detta innebär att sediment förflyttats genom vattnets framfart och därigenom har det meandrande förlopp vi ser idag skapats. Kombinationen av jordens vattenhållande förmåga och goda näringstillgång skapar goda förutsättningar för jordbruk. Jordbruksmarken är en del i ett mosaikartat landskap med mindre skogspartier och åkerholmar mellan åkrar. Lövträdsvegetation dominerar i dalen och på flera sydsluttningar växer ekar. Brynen mot skogssidorna och vegetationsridåerna längs Mölndalsån är viktiga för växt- och djurlivet i dalen.

Risbohult

I östra delen av dalgången ligger Risbohults naturreservat som även är ett Natura 2000-område. Här finns sumpskog vilket är en biotop som minskat i areal i Sverige det senaste århundradet. Sällsynta arter som växer här, som exempelvis skuggmossa och dunmossa, är känsliga för påverkan.

Historiska lämningar

Förutsättningarna har också gjort Mölndalsåns dalgång attraktiv under mycket lång tid. Ett flertal stenålderslokaler ligger som ett pärlband längs dalgångens sidor, och i den västra delen finns en av områdets få hällkistor.

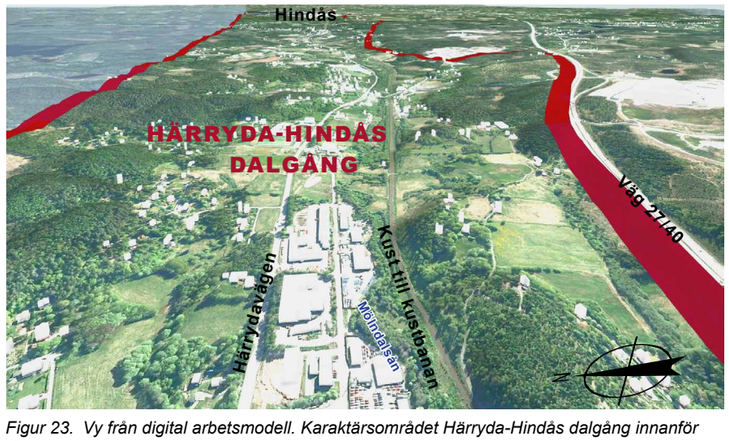
Figur 22. Karta över karaktärsområdet Härryda-Hindås dalgång.

Härryda och Hindås

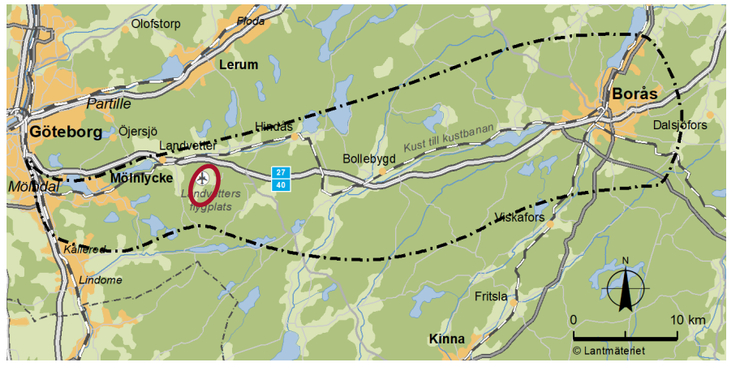
Härryda tätort är glesbebyggt längs Härrydavägen. Det större bostadsområdet i Härryda ligger i Skårtorp som ligger norrut vid Hornasjön. Norr om flygplatsområdet och väg 27/40 ligger småskalig bebyggelse i form av gårdar och villaområden i Härryda samhälle. Då stora områden runt flygplatsen är bullerutsatta har bostadsbebyggelsen i närområdet inte kunnat utvecklas som i andra orter i Härryda kommun. Längs vägen mellan Härryda och Hindås finns flera exempel på verksamheter, exempelvis långtidsparkeringar, som har en tydlig koppling till flygplatsverksamheten.

Hindås är ett mindre samhälle som ligger där sprickdalen blir flackare och breder ut sig vid Västra Nedsjön. Under sent 1800-tal anlades Hindås station här i samband med utbyggnaden av Kust till kustbanan. Detta ledde till att Hindås utvecklades till ett mindre stationssamhälle. I tätorten finns många byggnader i stilarna jugend och nationalromantik. Stationshuset och de många påkostade villorna från det tidiga 1900-talet har stora kulturhistoriska värden.

Hindås ligger höglänt och var tidigare mer snösäkert i jämförelse med till exempel Göteborg. I området finns en skidanläggning och under mitten på 1900-talet var Hindås också en stor backhoppningsort i Sverige. Stationshuset och hoppbacken är viktiga landmärken i området.

Figur 23. Vy från digital arbetsmodell. Karaktärsområdet Härryda-Hindås dalgång innanför röd linje.

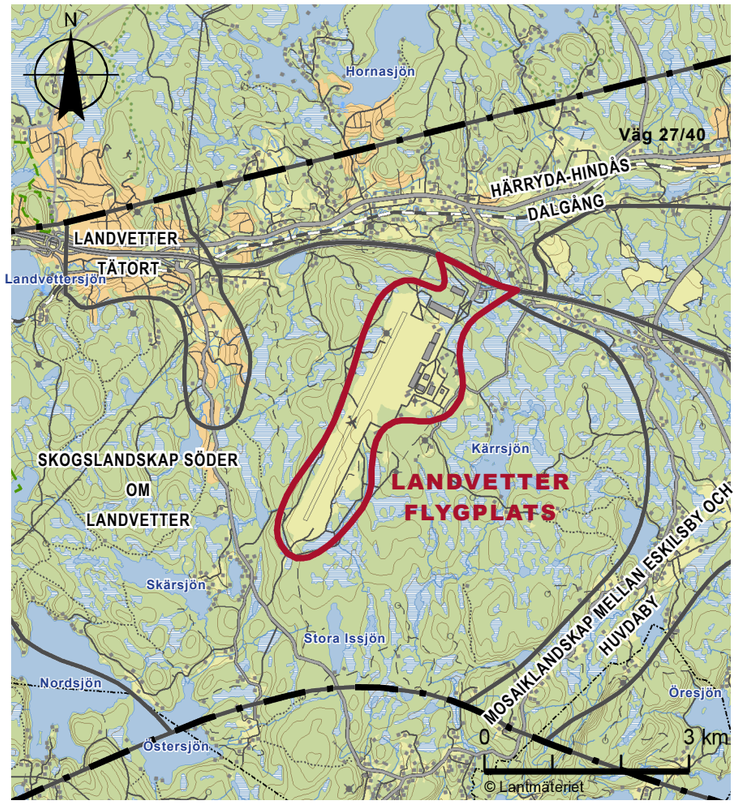
5.2.8 Landvetter flygplats

Landvetter flygplats ligger i ett stort sammanhängande skogsbevuxet landskap, se Figur 24. Landvetter flygplats är Sveriges näst största internationella flygplats och utgör ett karaktärsområde där den storskaliga infrastrukturen dominerar och skapar en stark kontrast till omkringliggande skogsområden. Landvetter flygplats invigdes 1977 och är en av Västsveriges viktigaste målpunkter avseende kommunikation. Totalt sysselsätter flygplatsen cirka 4000 personer.

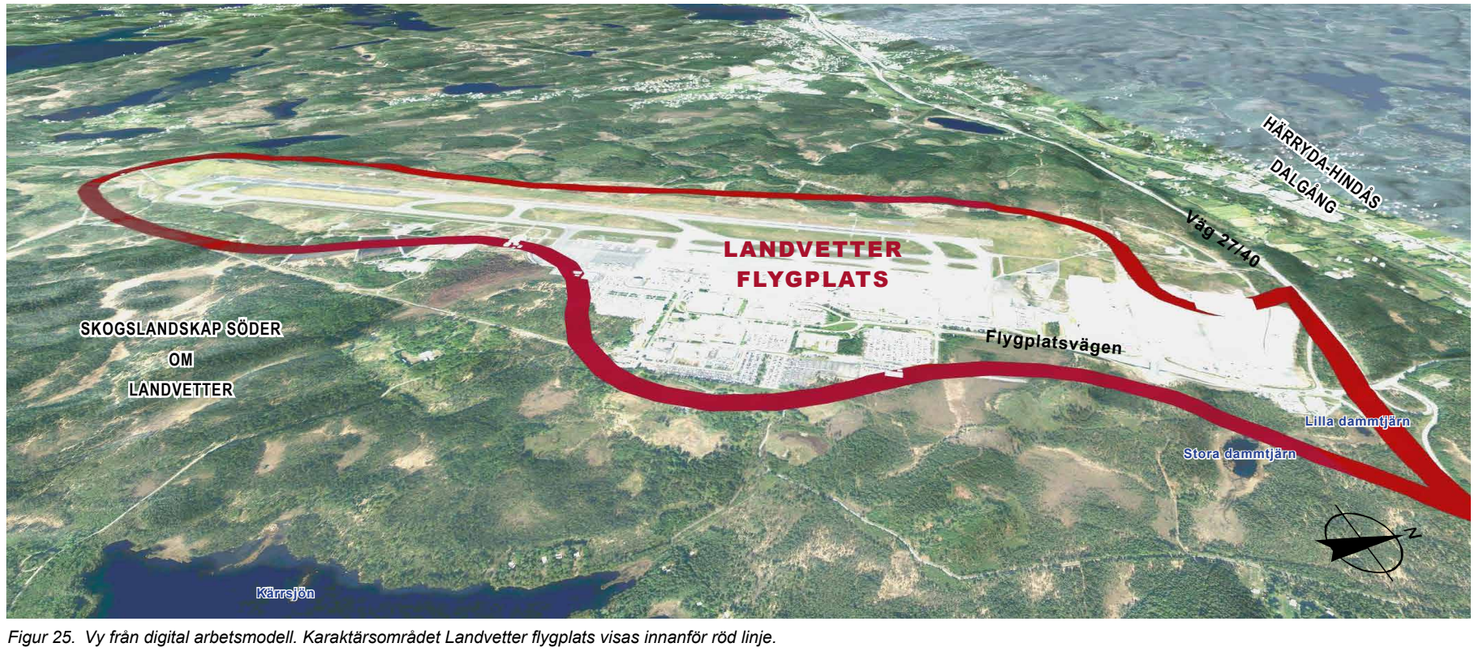
Öppet industrilandskap

Bebyggelsen inom flygplatsområdet är i huvudsak storskalig till sin karaktär, glest utplacerad och omgärdad av öppna parkeringsplatser och grönytor, se Figur 25. Förutom terminalbyggnaden utgörs bebyggelsen av kontor, fraktbyggnader, hangarer, flygledartorn, parkeringshus, hotell, bensinstation och en snabbmatsrestaurang. Mellan flygplatsen, Flygplatsvägen och väg 27/40 finns stora logistikanläggningar på plansprängda ytor med höga slänter ner mot avfarten från väg 27/40.

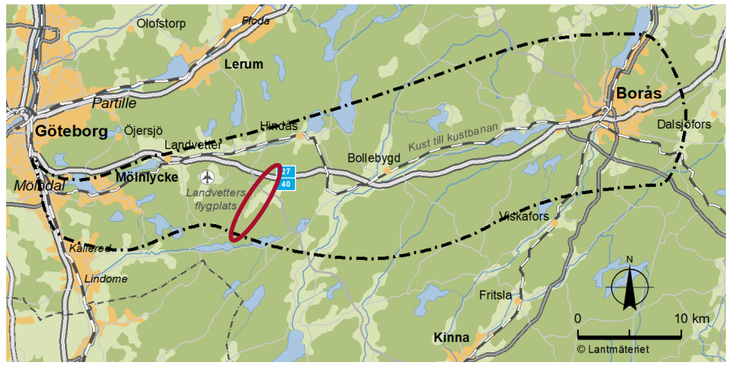
Landvetter flygplats ligger omgivet av ett kuperat skogsområde i karaktärsområdet Skogslandskap söder om Landvetter. Norrut ligger karaktärsområdet Härryda- Hindås dalgång. Flygplatsen ligger på ett flackt område som främst utgörs av fyllnadsmaterial. Norr om flygplatsen, närmast väg 27/40, är området kraftigt kuperat med bitvis höga bergskärningar och barrskogsbevuxna krön. Öster om Flygplatsvägen finns två tjärnar, Stora och Lilla Dammtjärn.

Figur 24. Karta över karaktärsområdet Landvetter flygplats. Karaktärsområdet Landvetter flygplats visas innanför röd linje.

Figur 25. Vy från digital arbetsmodell. Karaktärsområdet Landvetter flygplats visas innanför röd linje.

5.2.9 Mosaiklandskap mellan Eskilsby och Huvdaby

Mellan Eskilsby och Huvdaby sträcker sig en ås från nordost till sydväst. I norr kopplas den samman med det spricksystem som går i nordvästlig till sydöstlig riktning söder om utredningsområdet. Karaktärsområdet ligger i Härryda och Marks kommun och omges av de skogsdominerande karaktärsområdena Skoglandskap söder om Landvetter och Skoglandskap mellan Hindås och Hällingsjö, se Figur 26.

Småskaligt jordbrukslandskap

Åsen upplevs som böljande i sin karaktär. På höjderna i de öppna markerna finns siktlinjer över jordbrukslandskap. I områden där skogsbygden dominerar skapas slutna landskapsrum. Kring åkermarker dominerar lövskogsvegetation och i det äldre kulturlandskapet finns många skyddsvärda träd. Karaktärsområdet innefattar till stor del torvmark och sandig morän med goda jordbruksförutsättningar, se Figur 27. Mindre sjöar kopplas ihop med åar i landskapet. I den östra delen av karaktärsområdet finns ett flertal mindre sjöar som ofta omges av sjönära bostadsbebyggelse och inslag av jordbrukslandskap och verksamheter.

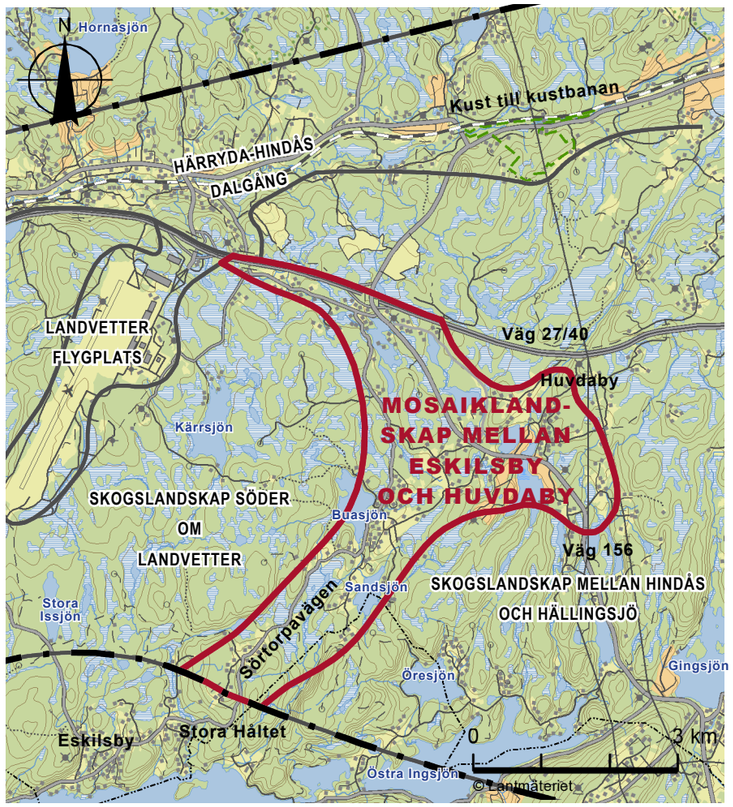
Lånvarigt bruk

Åsen mellan Eskilsby och Huvdaby innefattar by- och gårdsbebyggelse med stora tidsdjup. Ett exempel på detta är Stora Håltet som är beläget i karaktärsområdets södra del och utgör riksintresse för kulturmiljövård. Större delen av kulturmiljön längs åsen ingår i Härryda kommuns kulturmiljöprogram. Här finns lämningar i form av hamlade träd, stenrösen, husgrunder och äldre vägar med stengärdesgårdar. I karaktärsområdet finns även fossil åkermark, förhistoriska gravar samt välbevarade gårdar som byggts efter laga skifte. Genom Huvdaby gick en handelsväg som omnämnts redan år 1550.

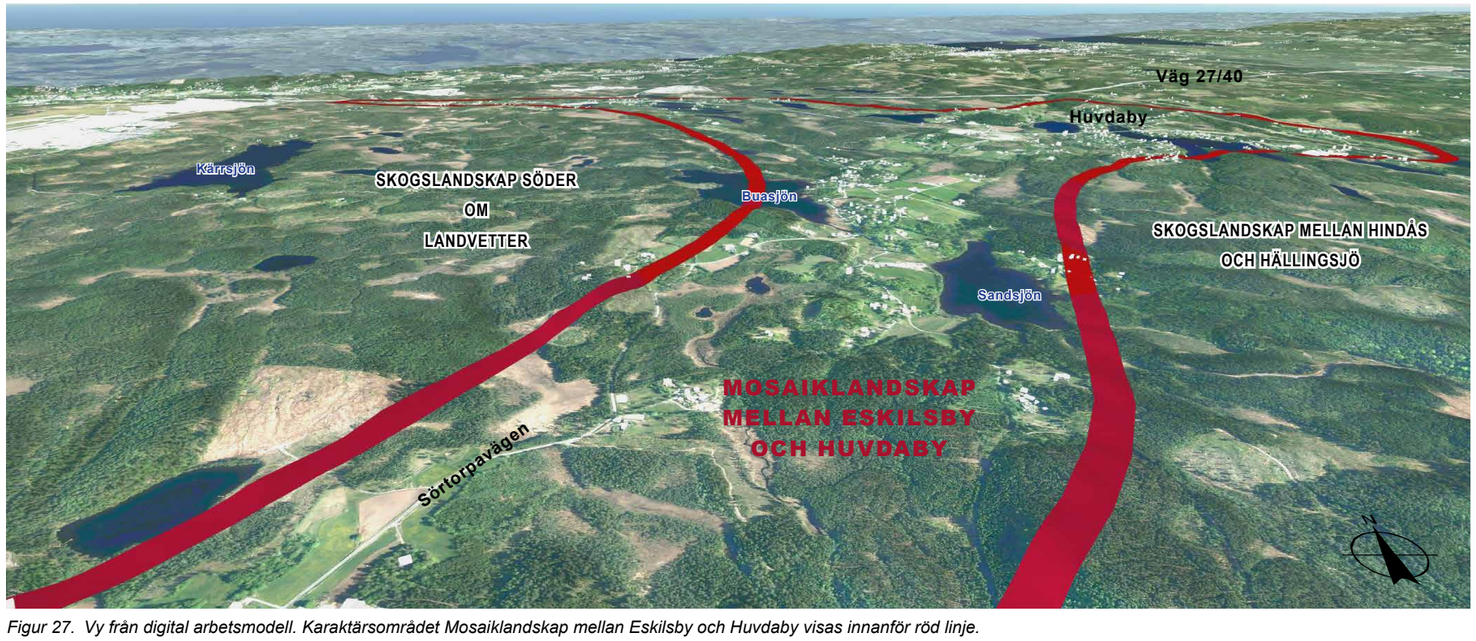
Bebyggelsestrukturen innefattar dels äldre by- och gårdsmiljöer i det småskaliga odlingslandskapet samt småhusområden i närheten av sjöar. I jordbrukslandskapet finns flygtrafik kring åkerholmar och lövträd som ligger i gröna korridorer mellan åkermarkerna.

Infrastruktur

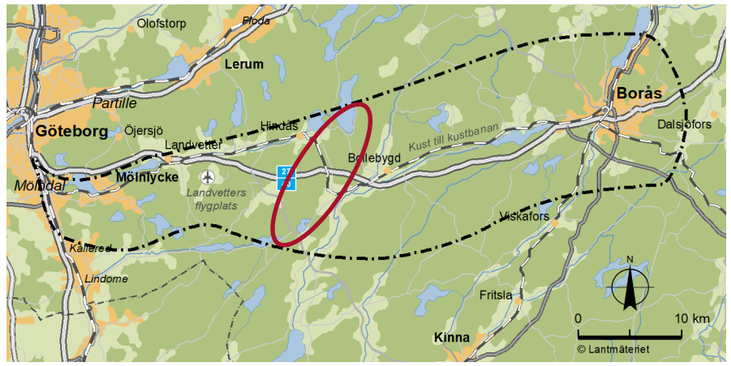
Idag påverkas området starkt av buller från Landvetter flygplats som ligger väster om karaktärsområdet. En smal landsväg, Sörtorpavägen med förgreningar, går uppe på åsen genom det småskaliga jordbrukslandskapet. I nordöstra delen av karaktärsområdet går väg 156, som går mellan väg 27/40 och sydost mot Marks kommun.

Figur 26. Karta över karaktärsområdet Mosaiklandskap mellan Eskilsby och Huvdaby. Karaktärsområdet Mosaiklandskap mellan Eskilsby och Huvdaby visas innanför röd linje.

Figur 27. Vy från digital arbetsmodell. Karaktärsområdet Mosaiklandskap mellan Eskilsby och Huvdaby visas innanför röd linje.

5.2.10 Skogslandskap mellan Hindås och Hällingsjö

Skogslandskap mellan Hindås och Hällingsjö är ett stort karaktärsområde som avgränsas av omgivande dalgångar och åsar, se Figur 28. I öst ligger Storån och Nolåns dalgång, i norr Härryda- Hindås dalgång och i väst Mosaiklandskapet mellan Eskilsby och Huvdaby. Skogslandskapet är ett högländ område med produktionsskog och inslag av våtmarker och sjöar. Området ligger inom Marks, Härryda och Bollebygds kommuner.

Högländ skogsmark

På höjderna finns urberg som mer eller mindre täcks av sandig morän, se Figur 29. I denna näringsfattiga mark med inslag av torv växer främst produktionsbarrskog. Där moräntäcket är lite djupare finns mindre jordbruk. Landskapets former har en nordostlig till sydvästlig riktning vilket visar sig i former på bergshöjder, torvmarker och sjöar. Det finns flertalet mindre tjärnar men även större sjöar inom karaktärsområdet. I karaktärsområdets norra del ändras riktningen i landskapet med bergsryggar som löper i sydostlig till nordvästlig riktning ner mot Östra Nedsjön.

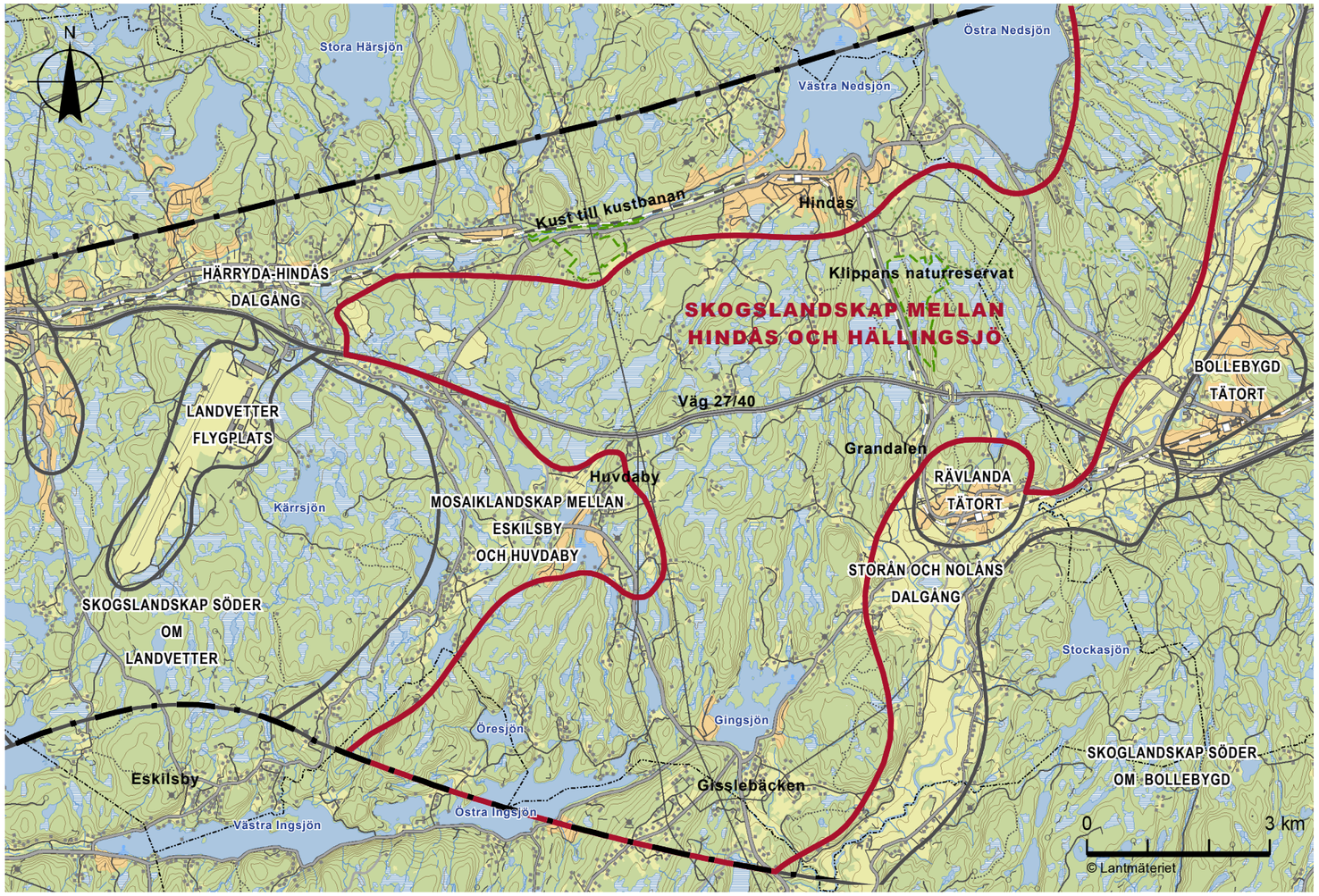
Landskapet domineras av den täta skogen och variationen i topografin. I områden med jordbruksmark öppnar landskapet upp sig och här finns småskaligt jordbruk och bostadsbebyggelse längs vägarna.

Naturvärden

I låglänta partier vid byar finns skyddsvärda träd. Mellan Hindås och Bollebygd finns Klippans naturreservat som är viktigt för rekreation samt även utgör riksintresse för naturvård. Väster om detta finns även ett biotopskyddsområde. Det är främst vid byar och öppnare marker som naturvärden identifierats. Vid Gingsjön finns ett välbevarat, småskaligt jordbrukslandskap med torpbebyggelse och stora odlingsrösen. Sjön rinner ut i Gisslebäcken där bland annat flodpärlmusslan hittats.

Väg 27/40 och Kust till kustbanan

Genom området går väg 27/40 i öst-västlig riktning. Flertalet vägar följer en sydostlig till nordvästlig riktning i landskapet. Utöver de större vägstrukturerna finns många mindre vägar som slingrar sig genom skogsområdena. Järnvägen, Kust till kustbanan, har sin sträckning i nord-sydlig riktning genom Grandalen mellan Hindås och Rävlanda. Den storskaliga infrastrukturen inom karaktärsområdet skapar barriäreffekter i landskapet.

Figur 28. Karta över karaktärsområdet Skogslandskap mellan Hindås och Hällingsjö. Karaktärsområdet Skogslandskap mellan Hindås och Hällingsjö visas inom röd linje.

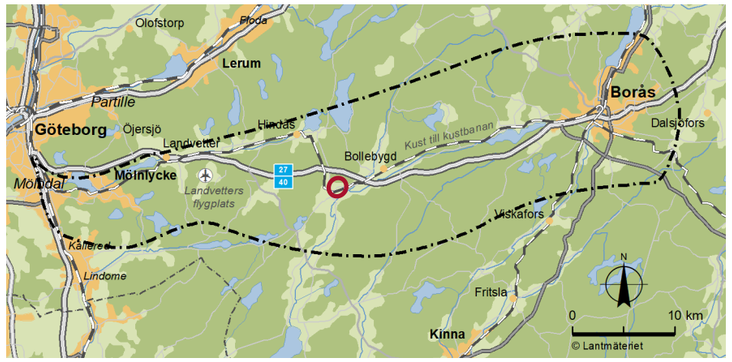
Ensamgårdar i skogsbygd

Området har under lång tid utgjorts av en glest befolkad skogsbygd med företrädelsevis små ensamliggande gårdar med små möjligheter att bruka jorden i en större omfattning. Tydliga exempel på detta finns vid Gingsjöns norra strand och i naturreservatet Klippan där lämningarna efter skogshemmanet Klippan är beläget. Inom området finns mängder av torplämningar.

Likt de andra karaktärsområdena inom utredningsområdet är dagens markanvändning och bebyggelsestruktur starkt påverkat av laga skiftet. De tidigare byarna där bebyggelsen låg i kluster splittrades, betesmarker inhägnades och stenrösen lades om till raka linjer i jordbrukslandskapet. Bebyggelsen idag innefattar gårdar med inslag av småskaligt jordbruk samt småhusområden som ofta ligger i anslutning till sjöar.

Figur 29. Vy från digital arbetsmodell. Karaktärsområdet Skogslandskap mellan Hindås och Hällingsjö visas inom röd linje.

5.2.11 Rävlanda tätort

Rävlanda är en mindre tätort som ligger vid Storåns dalgång som är lokaliserat i utredningsområdets mitt. Tätorten tillhör Härryda kommun. Samhället består av villor och flerbostadshus som ligger norr och söder om järnvägsstationen. Järnvägen skapar en barriär genom samhället. Rävlanda tätort ligger på gränsen mellan det höglänta karaktärsområdet Skogslandskap mellan Hindås och Hällingsjö och Storån och Nolåns dalgång som sträcker ut sig söder om samhället, se Figur 30.

Småskalig bebyggelse

Rävlanda tätort karaktäriseras av villabebyggelse och verksamheter från olika tidsepoker. Bebyggelsen i Rävlanda utgörs främst av enfamiljshus, se Figur 31. I östra Rävlanda finns bostäder från början av 1900-talet medan de västra delarna av Rävlanda främst bebyggdes från 1900-talets mitt och framåt. Här finns också ett högstadium med ett stort upptagningsområde långt utanför tätorten.

Tätortsnära rekreationsområde

Rävlanda ligger på en söderslänt där Nolåns dalgång ändrar riktning från nord-sydlig till öst-västlig riktning. Väster som Rävlanda ligger Grandalen. På omkringliggande skogsbeklädda höjder växer främst barrskogsvegetation för produktion. Den tätortsnära skogen är värdefull för friluftslivet. Karaktärsområdet innefattar delar av Rammsjön där bad- och grillplats finns. Skogsmarken brukades tidigare för skogsbete samt mindre skogsindustrier och från Rammsjön rinner en bäck som tidigare var viktig för brukandet av kvarnar.

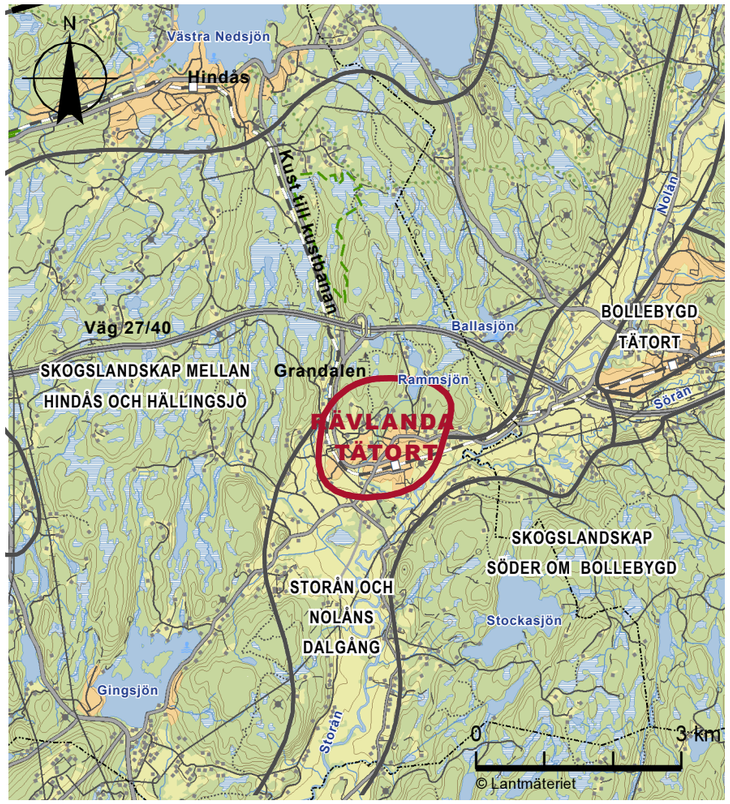
Vyer

Från Rävlandas läge i gränsen mellan skog och jordbruk finns flera utblickar över jordbrukslandskapet. .

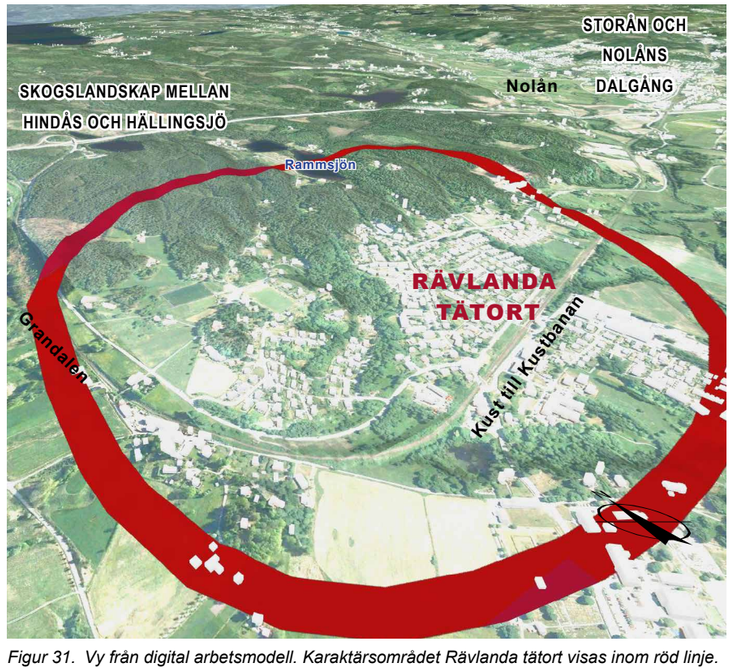
Från by till stationsort

Rävlanda låg under högsta kustlinjen efter inlandsisens avsmältning. Detta skapade det böljande landskap som finns i dalgången idag. Näringsrik jordbruksmark skapade tidigt goda förutsättningar för brukande av jorden. Rävlanda by var belägen längs den gamla landsvägen mellan Göteborg och Borås och Björketorps by och sockencentrum kring Björketorps kyrka i söder. I samband med att järnvägen drogs genom området och Rävlanda fick en station växte Rävlanda fram som en stationsort och ersatte Björketorp som områdets centrum.

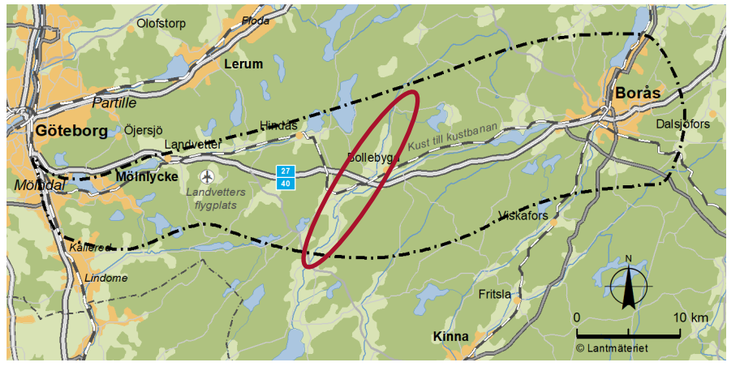
Järnvägen gynnade Rävlandas kopplingar till omkringliggande tätorter. Ett exempel på detta finns i östra Rävlanda, där ett sanatorium byggdes som användes för tuberkulossjuka barn från Göteborgområdet från år 1917 till mitten av 50-talet. Därefter har byggnaden använts för olika typer av behandlingar samt som flyktinganläggning. Sanatoriet är utpekat som särskilt värdefullt i kommunens kulturmiljöprogram.

Figur 30. Karta över karaktärsområdet Rävlanda tätort. Karaktärsområdet Rävlanda tätort visas inom röd linje.

Figur 31. Vy från digital arbetsmodell. Karaktärsområdet Rävlanda tätort visas inom röd linje.

5.2.12 Storån och Nolåns dalgång

Storån och Nolåns dalgång är en bred dal som går i nordostlig till sydvästlig riktning med en meanderande å i dalens mitt, se Figur 33. Dalen har ett kuperat, böljande landskap av jordbruksmark, se Figur 32. Det är ett relativt stort landskapsrum. Dalgången är i utredningsområdet cirka 1 kilometer bred och 100 meter djup. Från dess slänter och från kullar i dalen finns långa utblickar över landskapet. Den norra delen av dalgången med Nolån och Sörån hör till Bollebygds kommun och den södra delen med Storån ingår mestadels i Härryda kommun inom utredningsområdet, förutom en del i söder som tillhör Marks kommun.

Inlandsisen

Inlandsisens forsar var en viktig del i formandet av dalen och isälvssediment är en vanligt förekommande jordart. Omkring ån dominerar jordarten postglacial sand. Detta material avsattes i landskapet efter att inlandsisen smält och vågorna från innanhavet svallade ur det finkorniga sedimentet från moränen. Även lera som avsattes när isen smälte är en återkommande jordart i dalen. Denna glaciala lera har en god vattenhållande förmåga och från mineralerna finns näringstillgång för växter.

Storån och Nolån

Vattnet har använts av människor för energiutvinning till kvarnar samt för kommunikations- och transportleder. Än idag karaktäriseras området av vatten. Längs med åns meanderande form och dess förgreningar växer lövträd i den fuktiga och näringsrika marken. Karaktärsområdet domineras av det böljande jordbrukslandskapet som breder ut sig i dalen. Längs med ån är mötet mellan åkerholmar och skog mer oregelbundet och kantzonerna är bredare. Det finns fortfarande många partier med naturliga rinnsträckor med inslag av värdefulla strömvattenbiotoper. Detta tillsammans med busk- och trädbårder längs åarna, ger goda förutsättningar för artrikedom. Flodpärlmussla och öring förekommer i delar av åarna.

Äldre jordbrukslandskap

Jorderna och vattnet i dalen har sedan länge gett människor goda odlingsmöjligheter. Människor tros ha brukat jordbruksmarken och skogen sedan järnåldern. På höjderna i dalgången finns gravar i form av stensättningar från äldre järnåldern. Kring yngre järnålder fram till tidig medeltid genomfördes omläggning av de odlade markerna och gårdar lades på inägorna i anslutning till jordbruksmarken.

Människor bosatte sig dock på platsen långt innan marken började brukas under järnåldern. Boplatser från stenåldern har hittats på flera platser inom området längs dalgången, som vid den tiden var en strandkant. Då var dalgången en havsvik som sträckte sig ner till Kungsbackafjorden. Enstaka gravar från bronsåldern har hittats inom karaktärsområdet.

Ägogränser

Trots att omgivande urbergshöjder till stor del är bevuxna av barrskog dominerar det visuella intrycket av lövträdvegetation som växer i de mer låglänta områdena. Jordbruksmarkens möte med skogspartier är ofta skarpa. Detta innebär att produktionsskogen möter jordbruksmarken med en linjär kant. Även i jordbrukslandskapet syns markindelningens raka rader i form av lövvegetation mellan åkermarkerna. Detta är en rest från 1800-talets laga skifte då åker- och betesmarken slogs samman till större sammanhängande arealer. Odlingslandskapet är rikt på kulturhistoriska lämningar i form av bland annat stenmurar, fossil åkermark, hävdade betesmarker och gamla ädellövträd.

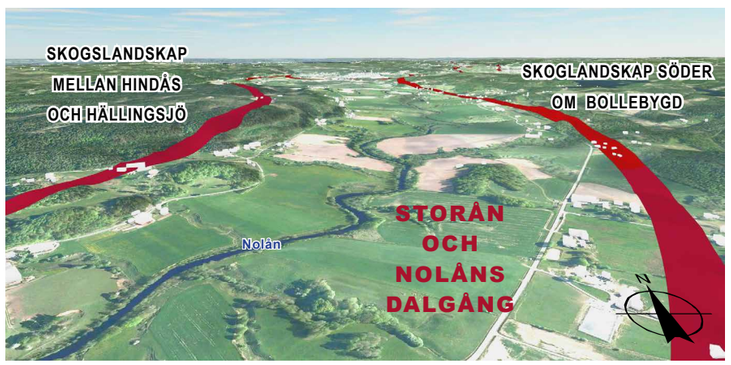
Äldre bebyggelsestruktur

Bebyggelsestrukturer sträcker sig längs de vägar som följer dalens riktning samt vid zonen mellan skog och åker. Den äldre bebyggelsens placering längs dalgången, i skärningen mellan odlingsmark och betesmark/skog, har lång historisk kontinuitet och de äldre vägsträckningarna löper längs de olika gårdslägena. I den södra delen av dalgången, längs Storån, är både åkerarealerna och gårdsbebyggelsen mer storskalig i jämförelse med dalgångens norra del längs Nolån, där skalan är mindre. På de skogsrika utmarkerna tillkom ett flertal torp och backstugor under 1800-talet då landsbygdens befolkning växte. Nyare bebyggelse är också placerad på dalgångens höjder men ofta mer utspridd i landskapet. Närheten till orterna Bollebygd och Rävlanda skapar attraktiva lägen för bostäder även i dalgången.

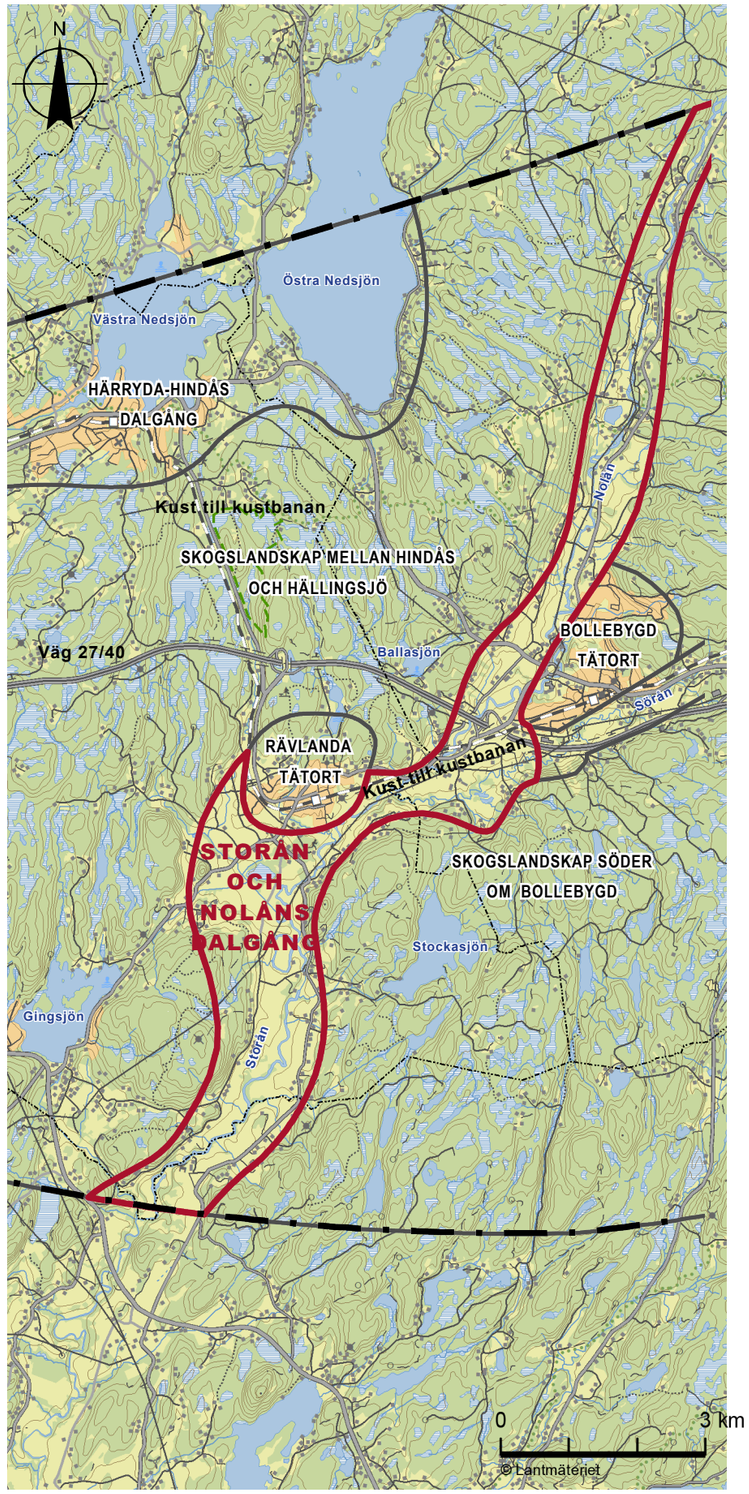
Böljande jordbrukslandskap

Landskapets böljande form tar ner skalan i dalen då kullarna bryter siktlinjerna. Från omgivande höjder samt i flackare partier finns längre siktlinjer över dalen och därmed upplevs området ha en större skala. I dalens norra del smalnas dalgången av och ett böljande skogslandskap dominerar. Äldre, bredkroniga träd i kombination med stort bestånd av yngre träd tyder på igenväxning i landskapet. Dalgången är viktig för rekreation och friluftsliv och idag har flera av jordbruken också bisysslor inom besöksnäringen som tar tillvara och nyttjar de förutsättningar området ger.

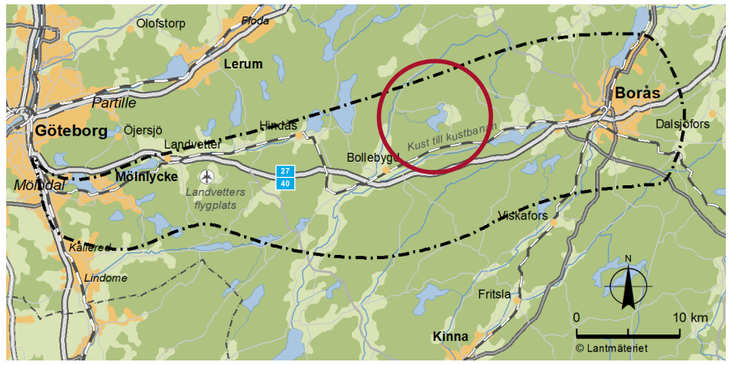
Väg 27/40 går på en bro över dalen och är ett landmärke. De övriga vägarna följer ofta dalgångens riktning. Dalens riktning och tydliga stråk bidrar till en god orienterbarhet inom området.

Figur 32. Vy från digital arbetsmodell. Karaktärsområdet Storån och Nolåns dalgång visas innanför röd linje.

Figur 33. Karta över karaktärsområdet Storån och Nolåns dalgång. Karaktärsområdet Storån och Nolåns dalgång visas innanför röd linje

5.2.13 Skogs- och mosselandskap kring Gesebol

Karaktärsområdet ligger nordost om Bollebygd och utgörs av ett varierande, mossrikt skogslandskap som ingår både i Borås och Bollebygds kommun, se Figur 34. Skogs- och mosselandskap kring Gesebol avgränsas av dalgångar i syd och väst. Öster ut möter området karaktärsområdet Höglänt skogs och mosaiklandskap väster om Borås. Inom området finns sjön Gesebol som omges av en gles bostadsbebyggelse. Inom karaktärsområdet finns även mindre jordbruk. Inom området finns fiskevatten och vandringsleder, exempelvis Sjuhäradsleden.

Oregelbundna former och mossar

Området karaktäriseras av skogslandskap med många mossar och mindre sjöar, se Figur 35. Mossarna utgörs främst av mossetorv vilket innebär att vegetationen på mossen får vatten endast via nederbörd. Mossetorven angränsar ofta till mindre områden av kärrtorv. Mossarnas oregelbundna former möter ofta tät barrskog. Även jordbruksmarker och vattendrag karaktäriseras av oregelbundna former och flikighet.

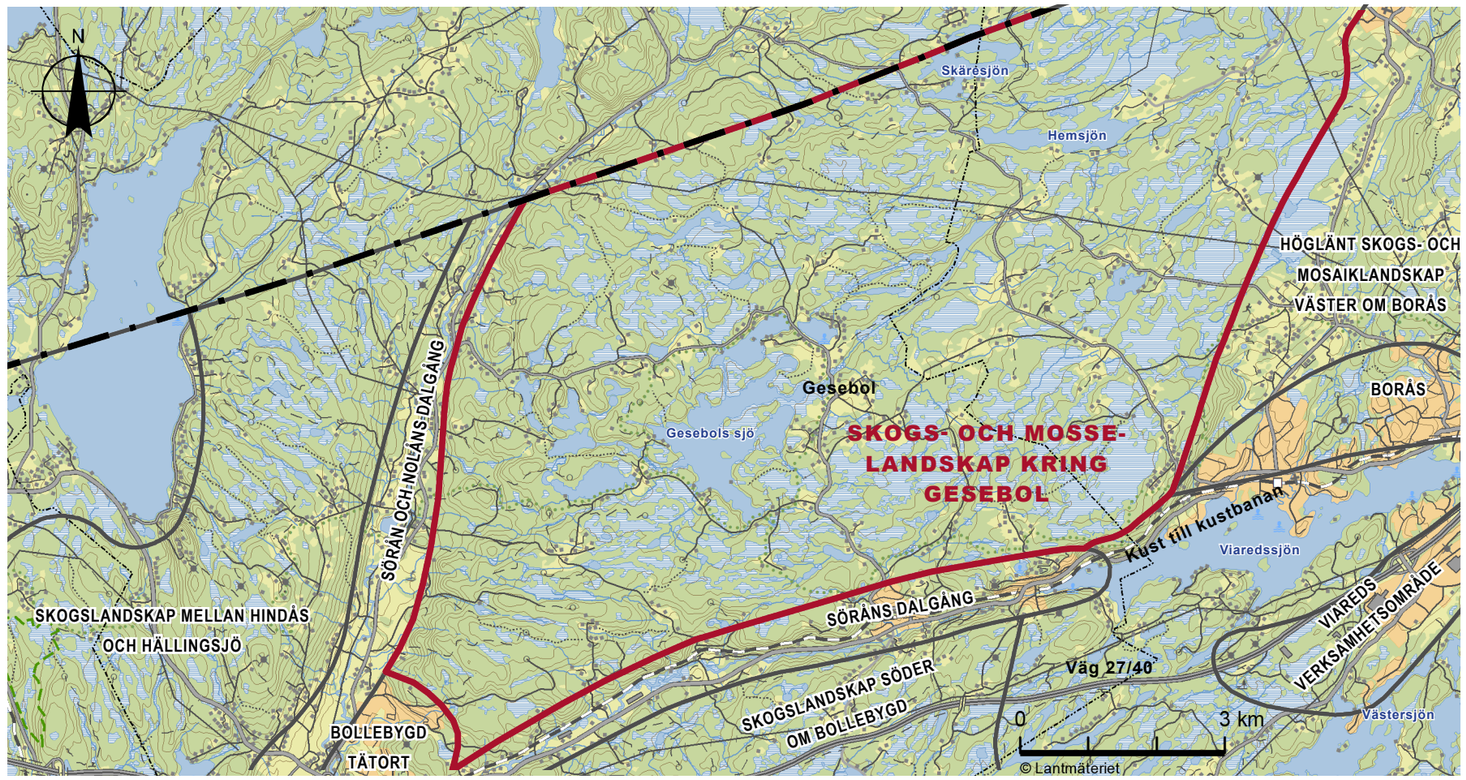
Inom området finns åtskilliga våtmarker. Hävdade marker likt strandängar utgör värdefulla biotoper och är känsliga för igenväxning. I övrigt dominerar produktionsbarrskog landskapet och runt öppna marker växer blandskog. Urbergen med morän ger relativt näringsfattiga växtplatser.

Böljande landskap och slingrande vägar

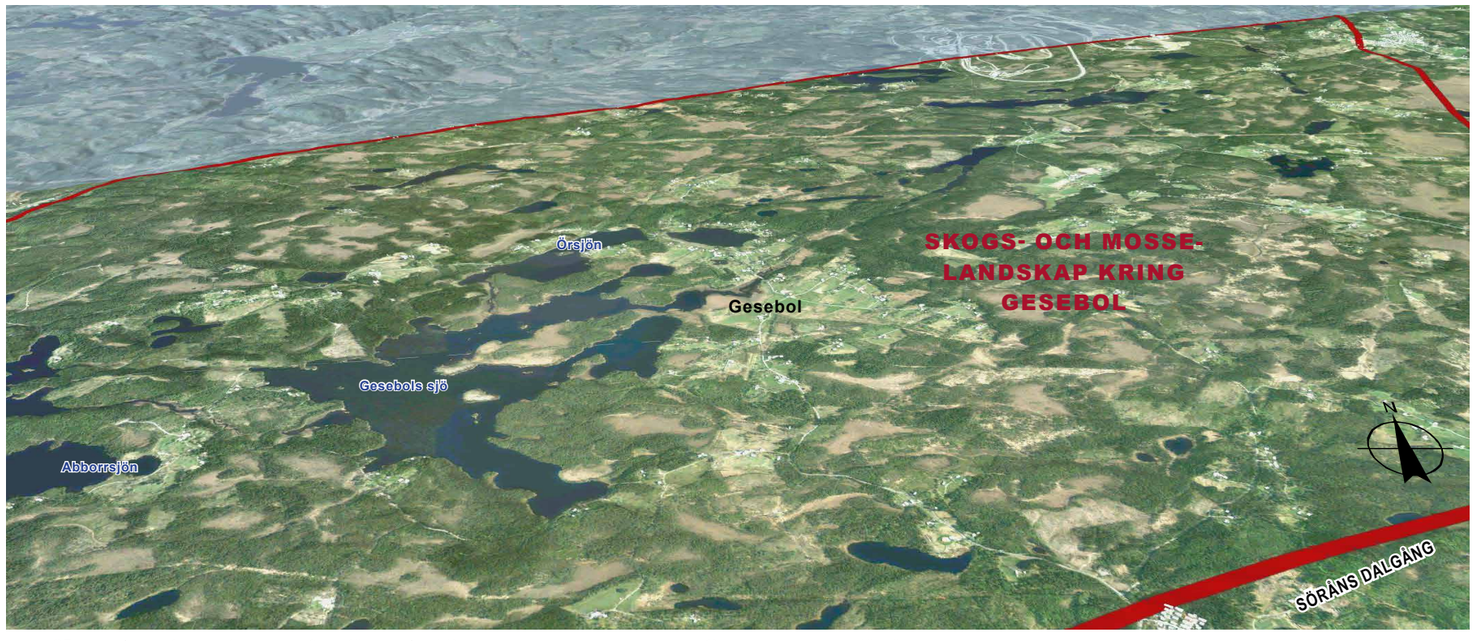
Sprickdalarna sträcker sig främst i nordost-sydvästlig riktning men dominerar inte upplevelsen av landskapet. Detta område upplevs mer flackt och böljande i sin karaktär och längs de öppna markerna och sjöarna finns längre siktlinjer. Landsvägar och mindre vägar slingrar sig fram i landskapet.

Bebyggelsestruktur vid sjöar

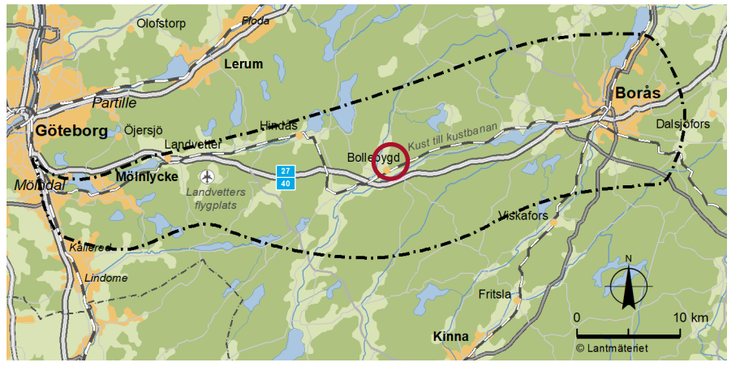
Vid sjöarna ökar intensiteten av bebyggelse. Inom området finns relativt många lösfynd daterade till stenåldern vid sjöarna, en mängd torplämningar och kolningslämningar.

Figur 34. Karta över karaktärsområdet Skogs-och mosselandskap kring Gesebol. Karaktärsområdet Skogs- och mosselandskap kring Gesebol visas innanför röd linje.

Figur 35. Vy från digital arbetsmodell. Karaktärsområdet Skogs- och mosselandskap kring Gesebol visas innanför röd linje.

5.2.14 Bollebygd tätort

Karaktärsområdet ligger i Bollebygds kommun vid Nolåns och Söråns dalgång, se Figur 36. Tätorten har en järnvägsstation och söder om bebyggelsen går väg 27/40. Villaområden och verksamhetsområden finns i området. Verksamheterna utgör arbetstillfällen för både Bollebygds invånare och inpendlare. Bollebygds läge vid väg 27/40 och Kust till kustbanan gör orten attraktiv för både in- och utpendling.

Öster om Bollebygd ligger skogslandskap och väster ut möter samhället dalgångarnas jordbruksmarker, se Figur 37.

Bebyggelsestruktur

Bollebygds centrum ligger kring torget och stationsbyggnaden. Järnvägen utgör både en viktig knutpunkt och en barriär genom tätorten. I samma sträckning som Nolåns dalgång sträcker sig en landsväg, Töllsjövägen, i nordostlig till sydvästlig riktning. Denna väg avgränsar karaktärsområdet i väster mot Nolåns dalgång. Från vägen sträcker sig en struktur av vägar öster ut som i sin tur möter villagator. I söder ligger bebyggelsen främst norr om järnvägen med fåtalet villagator söder om järnvägen.

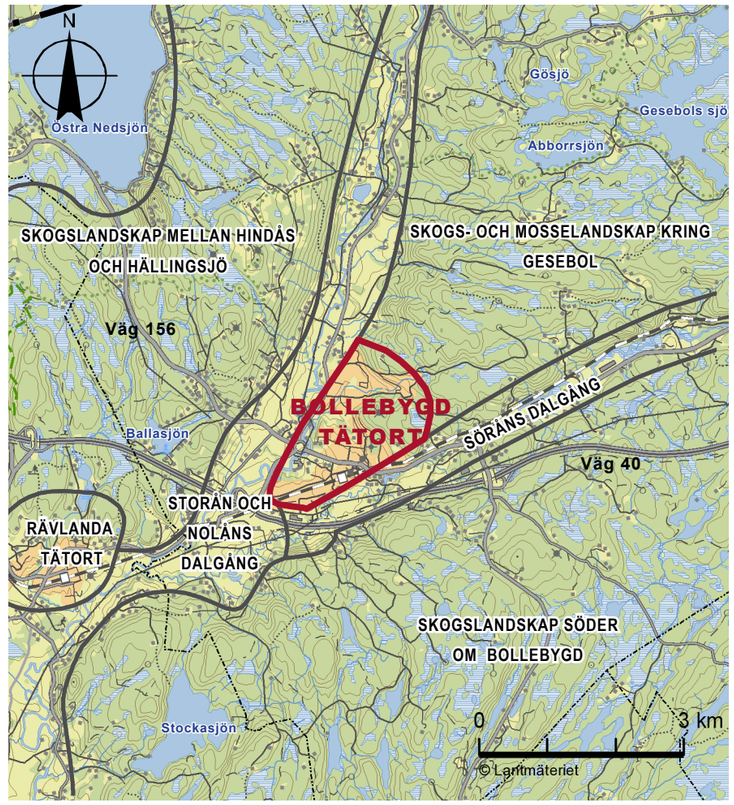
Jorden och det böljande landskapet

Karaktärsområdet är en tätort i Nolåns dalgång och har därmed liknande fysiska förutsättningar som finns i karaktärsområdet Storåns och Nolåns dalgång. Bollebygd låg under högsta kustlinjen efter inlandsisens avsmältning och postglacial finsand dominerar. Detta material avsattes i landskapet efter inlandsisens avsmältning och vågor från innanhavet svallade ur det finkorniga sedimentet från moränen. I dalgången finns även lera som avsattes när isen smälte. Denna glaciala lera har en god vattenhållande förmåga och från mineralerna finns näringstillgång för växter. Detta har sedan länge gett människor goda odlingsmöjligheter och marken brukades tidigare som jordbruksmark.

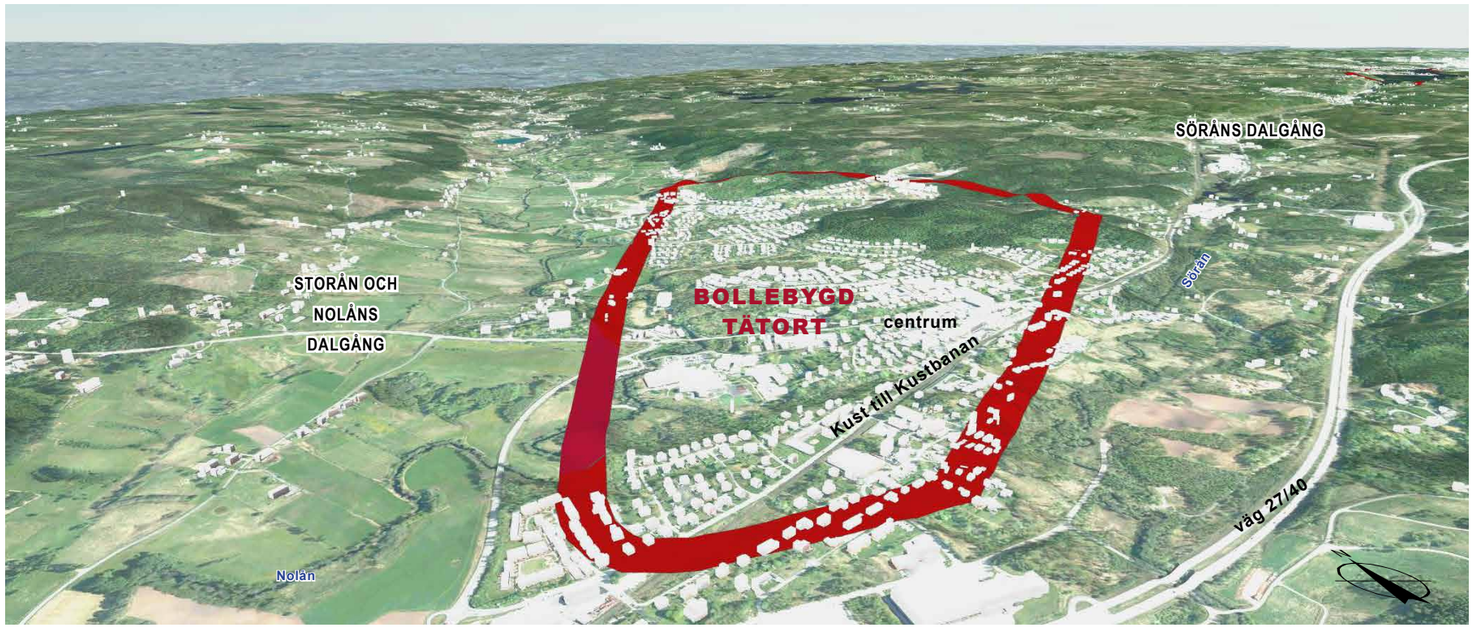
Landskapets böljande former ger flera utblickar över skogshöjderna på Nolåns dalgångs västra sida. I områdets östra del klättrar bebyggelsen upp på bergsryggen och även här finns på vissa ställen utsikt över dalgången. Andelen grönytor är hög, både på ytor som avgränsar villagator och vägar och i villaträdgårdar. Gräsmattor med planterade häckar och lövträd dominerar intrycket av Bollebygd.

Stationssamhället Bollebygd

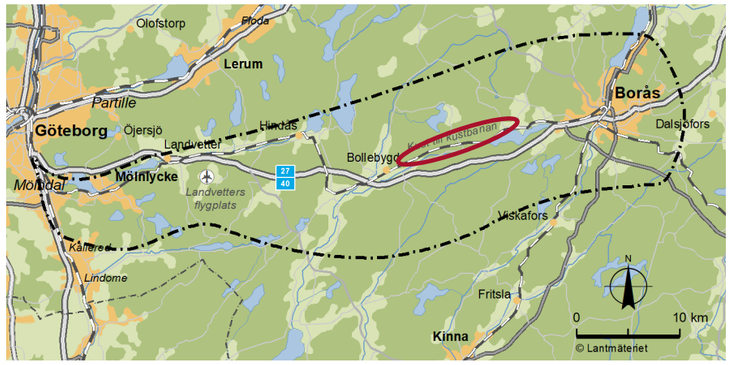
Den struktur som Bollebygd har idag är ett resultat av att järnvägen byggdes. Samhällets centrum flyttades från området kring kyrkan till järnvägsstationen och där växte sedan samhället fram. Bollebygd är främst byggt på tidigare åkermark och på platsen finns en lång historia. Det finns fornlämningar i form av stensättningar och rösen. Övriga kulturhistoriska platser som berättar om platsens historia är tingshuset som byggdes under 1700-talets mitt och som idag används som kommunhus. Tingshuset flyttades till sin nuvarande plats år 2018. Söder om järnvägen ligger galgbacken där dödsdömda brottslingar riskerade att hamna. Avrättningar genomfördes här fram till år 1802.

Figur 36. Karta över karaktärsområdet Bollebygd tätort.Karaktärsområdet Bollebygd tätort visas innanför röd linje.

Figur 37. Vy från digital arbetsmodell. Karaktärsområdet Bollebygd tätort visas innanför röd linje.

5.2.15 Söråns dalgång

Karaktärsområdet utgörs av en sprickdal som sträcker sig i öst-västlig riktning i Bollebygds kommun, se Figur 38. I väst ansluter den sig till Storån och Nolåns dalgång. Öster ut ansluter området till Viaredsjön i karaktärsområdet Sjörikt skogslandskap sydväst om Borås. Dalgången kantas delvis av industrier och småhusområden, se Figur 39. Norr om Sörån sträcker sig järnvägen längs med dalgången. Landsvägen går söder om ån i karaktärsområdets västra del och norr om i dess östra del. Söder ut i karaktärsområdet går väg 27/40 i öst-västlig riktning. Infrastrukturen bildar en kraftig barriär i landskapet.

Meanderande form och lövträd

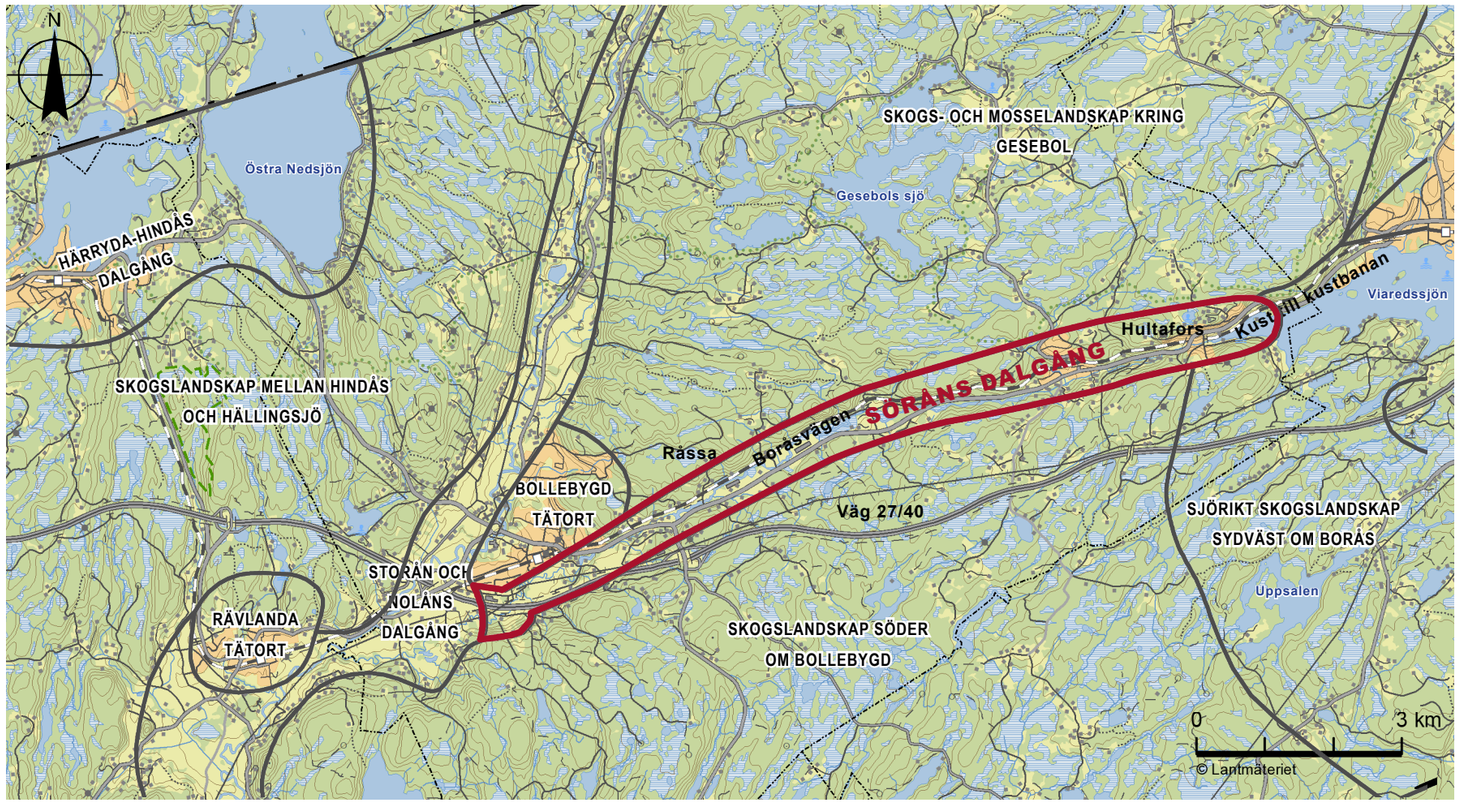
Dalgången upplevs som sluten på grund av dess begränsade bredd (cirka 100–300 meter) samt omkringliggande skogshöjder. I områdets mitt blir landskapet flackare och dalen får en mer öppen karaktär. Karaktärsområdet särskiljer sig från angränsande dalgång eftersom Storån och Nolåns dalgång är bredare och omges av jordbruksmark. Detta ger en mer öppen karaktär jämfört med Söråns öppnare partier som även dessa är lövträdsbevuxna. Sörån har ett meandrande förlopp. Siktlinjer i dalen begränsas dels av vegetation och dels av de industrier som är lokaliserade i dalen.

Fuktängar och våtmarksarter

Isälvssedimentet som avsatts från forsar i inlandsisen sträcker sig genom dalen och ger näringsrik jordmån. Längs med ån finns även partier med kärrtorv som bildats när våtmarker långsamt vuxit igen. Detta resulterar i den lövskogsvegetation, med exempelvis klibbal som växer vid dalens fuktängar. Intressanta arter som sydlig gulärla, åkergroda, rödlånke och smörbollar finns vid fuktängarna. Vid Sörån är luftfuktigheten hög och vid de norrrvända bergsbranterna skapas intressanta miljöer för lavar och mossor. Vid Råssa finns ett våtmarksområde med både grodor och våtmarksfåglar. På omkringliggande höjder av urberg med sandig morän är marken mer näringsfattig och barrskog dominerar.

Vandringsvägar för fisk och timmerflottning

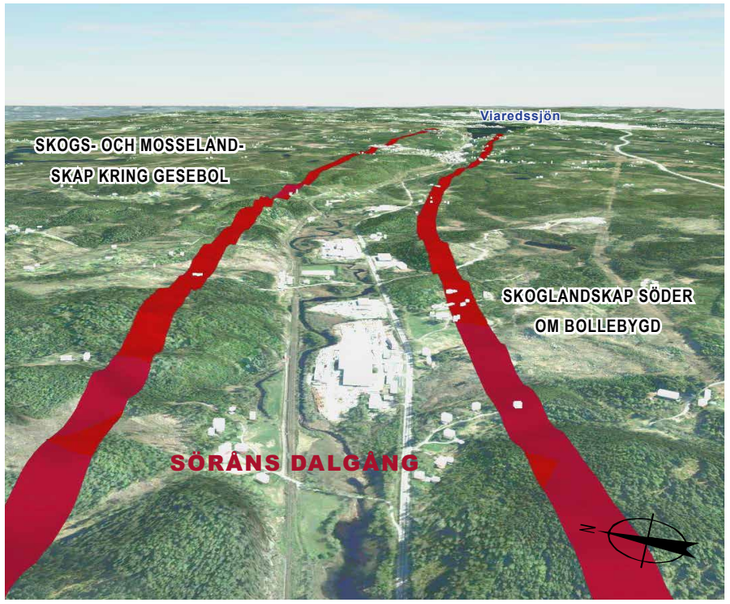
Sörån har fortfarande många partier med naturliga rinnsträckor med inslag av värdefulla strömvattenbiotoper. Detta ger tillsammans med busk- och trädbårder längs åarna goda förutsättningar för artrikedom. Flodpärlmussla, elritsa och öring förekommer i delar av åarna. De vandringsvägar för fisk som anlagts nedströms har skapat möjligheter för fisk att ta sig upp i Sörån för att leka. Åarna har använts som födokälla för flottning av timmer och för utvinning av energi till sågar.

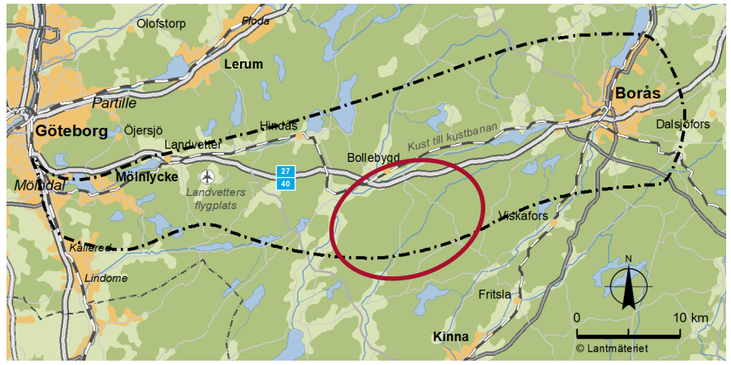
Figur 38. Karta över karaktärsområdet Söråns dalgång. Karaktärsområdet Söråns dalgång visas innanför röd linje.

Stationsläge vid Kust till kustbanan

När järnvägen drogs genom området vid sekelskiftet växte orten Hultafors och invid stationen tillkom verksamheter som Hultafors sanatorium och tumstocksfabriken. Stationen är sedan år 1991 skyddad som byggnadsminne. Hultafors karaktäriseras av större villor och egnahemsbebyggelse. På en höjd i sluttning mot Sörån ligger en äldre gård, Hultet, omgiven av lövdungar och betesmarker i ett mosaiklandskap.

Figur 39. Vy från digital arbetsmodell. Karaktärsområdet Söråns dalgång visas innanför röd linje.

5.2.16 Skogslandskap söder om Bollebygd

Karaktärsområdet ligger söder om Bollebygd, se Figur 40. Det gränsar mot Storån och Nolåns dalgång i väst, Söråns dalgång i norr samt karaktärsområdet Sjörikt skogslandskap sydväst om Borås i öst. Områdets landskapskaraktär liknar det sjörikalandskapet i öst men med avsaknad av större sjösystem. Området utgörs främst av produktionsskog samt mindre orter med kulturhistoriskt intressanta miljöer. Karaktärsområdet är glest befolkat och inrymmer ingen större samlad bebyggelse, se Figur 41.

Skogsmosaiklandskap med slutna landskapsrum

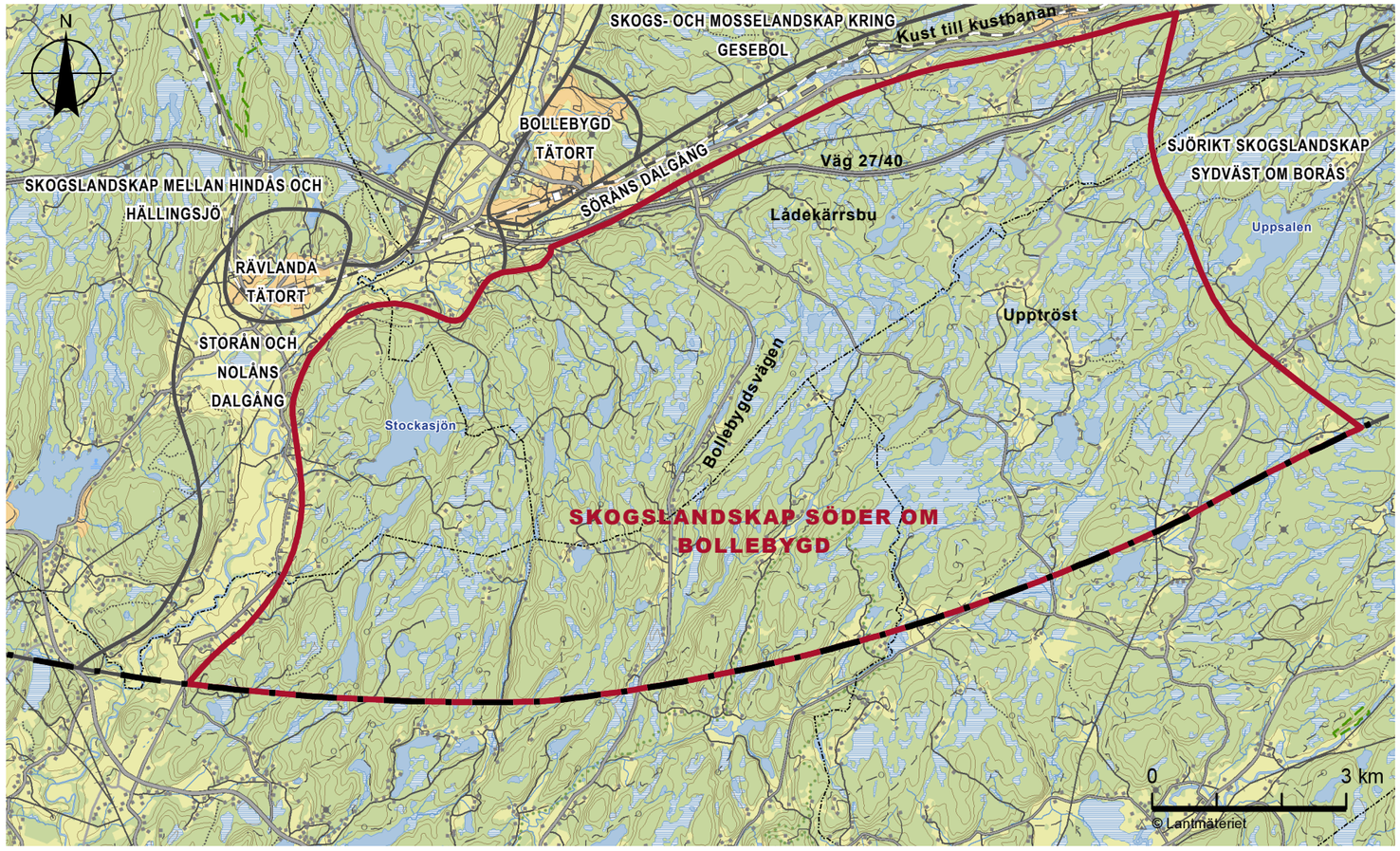
Karaktärsområdet består av ett mosaikartat, böljande skogslandskap. Utöver de små områdena med jordbruksmark är siktlinjerna korta. Bortsett från längs väg 27/40 som går i öst-västlig riktning och därmed bryter landskapets naturliga sydvästliga till nordostliga riktning så upplevs landskapsrummen främst som slutna.

Mossar och mindre vattendrag

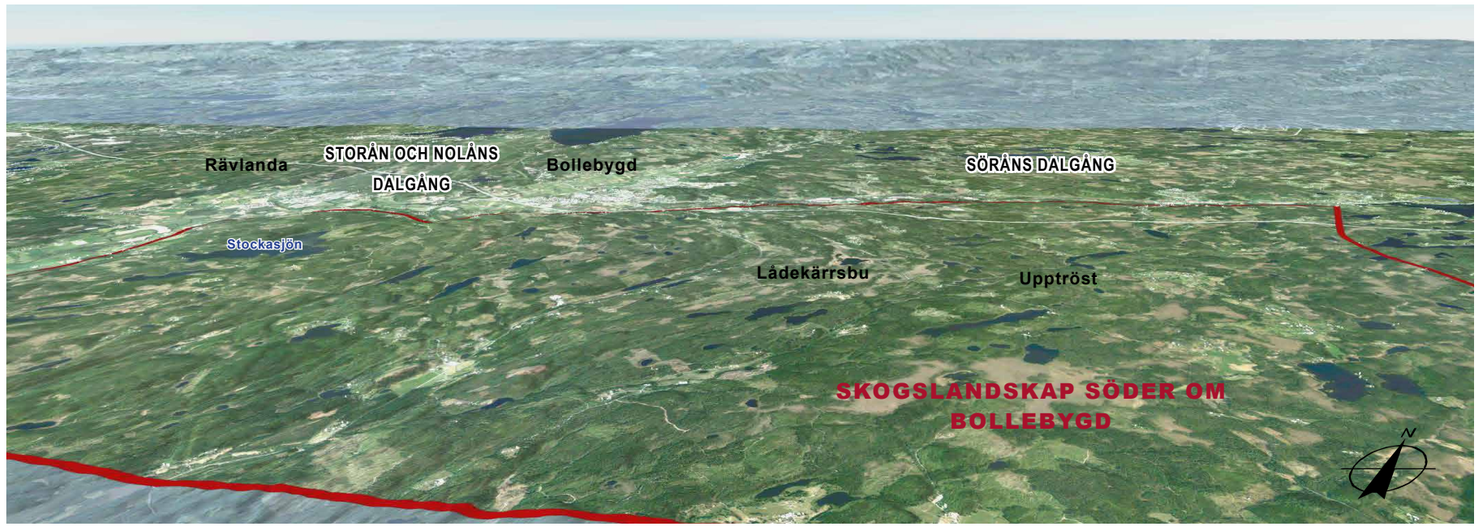
På höjderna i karaktärsområdets östra del är det ofta tunna jordlager av morän. I områdets norra del sluttar landskapet mot Söråns dalgång och från skogstjärnar omgivna av mossetorv och kärrtorv rinner bäckar ner mot dalgången. Här finns sväm- och isälvssediment i dalgångar. Svämsedimentet består av material som avsätts vid översvämningar från vattendrag. Isälvssediment avsattes från de forsar som löpte genom inlandsisen.

Inslag av jordbruk i skogslandskapet

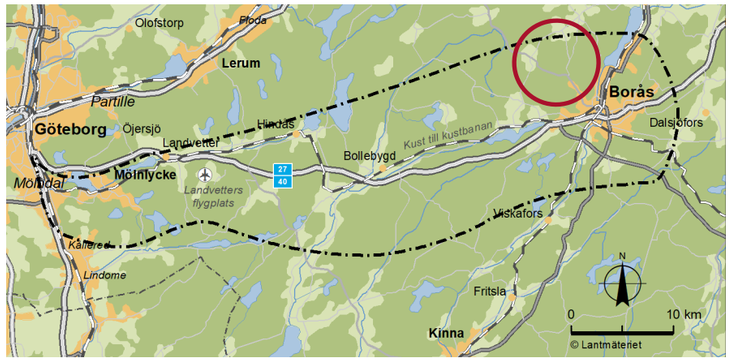
Detta område står ut från sin omgivning genom inslag av jordbruksmark i det annars slutna skogslandskapet. Här finns även intressanta kulturmiljöer, främst i Lådekärrsbu och Upptröst. De kantas av odlingslandskap med stenmurar. Gamla hamlade träd, åkerholmar och vägrenar är utmärkande för landskapet där även hävdgynnade arter växer. Jordbruksmarkerna är relativt små. De har ojämna former och breda kantzoner mot skogsmarken. I karaktärsområdet som helhet finns relativt få utpekade fornlämningar.

Figur 40. Karta över karaktärsområdet Skogslandskap söder om Bollebygd. Karaktärsområdet Skogslandskap söder om Bollebygd visas innanför röd linje.

Figur 41. Vy från digital arbetsmodell. Karaktärsområdet Skogslandskap söder om Bollebygd visas innanför röd linje.

5.2.17 Högländ skogs- och mosaiklandskap väster om Borås

Nordväst om Borås ligger ett skogsplatålanskap som i väst möter karaktärsområdet Skogs- och mosselandskap kring Gesebol och i öst Högländ skogs- och mosaiklandskap öster om Borås, se Figur 42. I söder gränsar karaktärsområdet till Borås med tätorterna Sandared och Sjömarken. Karaktärsområdet utgörs av höglänta skogsområden med tätortsnära natur intill det närliggande, tättbebyggda området. Inom karaktärsområdet finns även mindre bostadsområden med småhus och ett inslag av odlingslandskap med gårdsbebyggelse, se Figur 43.

Höjdvariationer

Platåns topografi är brant åt öster. I väster blir karaktären mer flack där urberget övergår till sandig morän. Från omkringliggande karaktärsområden i söder och öster är stigningen i höjdmeter till områdets högsta punkter nästan det dubbla, se Figur 5 på sida 8. Även i områdets västra del får landskapet en mer öppen karaktär med siktlinjer över jordbruksmarker. I skogsområden med produktionsskog står träden tätt och här upplevs karaktären främst som sluten.

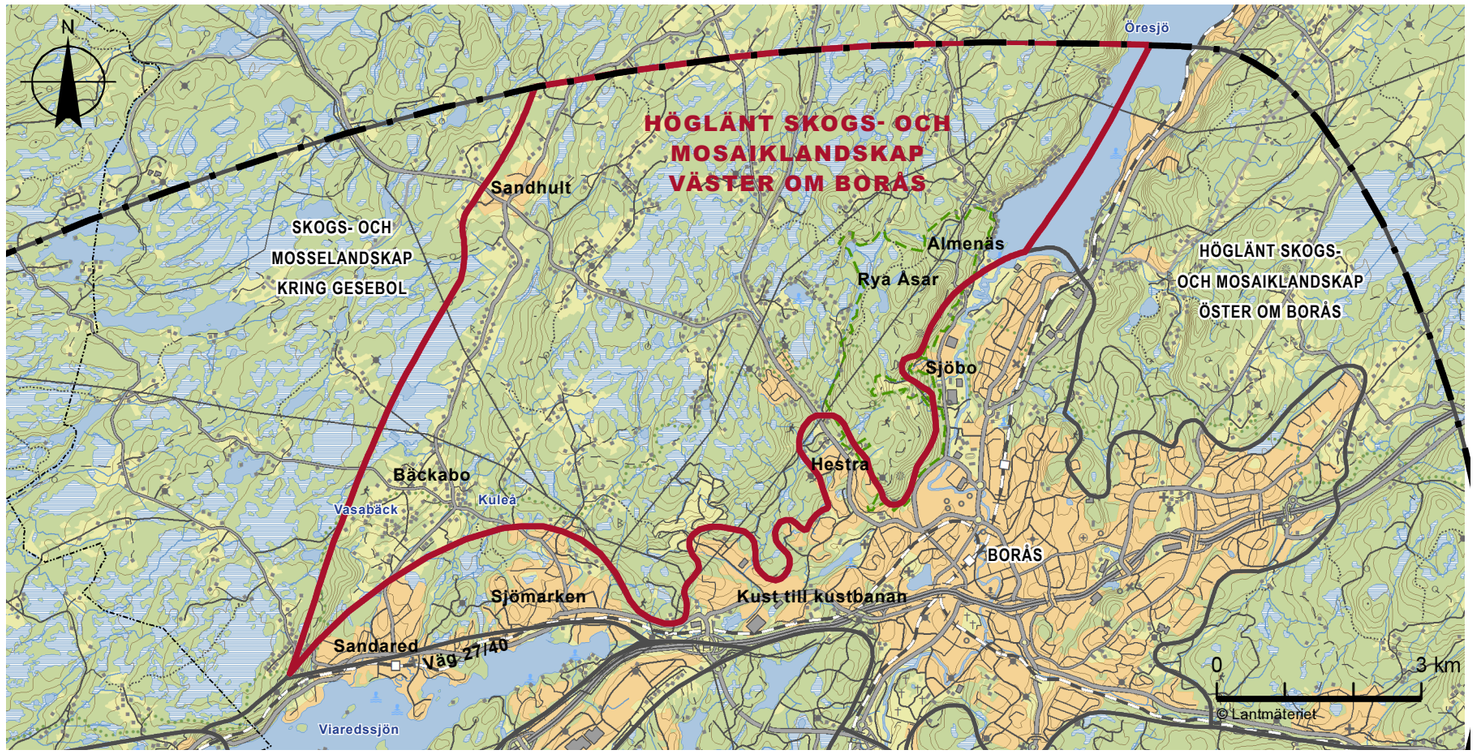
Öresjö

Karaktärsområdets östra del gränsar till sjön och vattentäkten Öresjö. Detta innebär att delar av karaktärsområdet ingår i vattenskyddsområdet. Kring Öresjö finns bebyggelse av varierande karaktär med nära koppling till naturområden.

I södra delen av Öresjö ligger friluftsbadet Almenäs som är en av Borås mest besökta badplatser.

Tätortsnära natur med varierad vegetation

Området ligger i nära anslutning till Borås och rymmer såväl viktiga natur- och kulturvärden som rekreativa värden. På höjden sydväst om Öresjö ligger naturreservatet Rya åsar som har stora naturvärden och här finns elljusspår, vandringsleder och utflyktsplatser. Området är lättillgängligt från de närliggande bostadsområden och här finns platser med långa siktlinjer över landskapet. Vegetationen varierar, lövskog växlas med granskog och med myrmarker. Variationer i markens beskaffenhet likt blockterräng, branter och dalar skapar förutsättningar för olika typer av vegetation och därmed även olika former av upplevelsevärden.

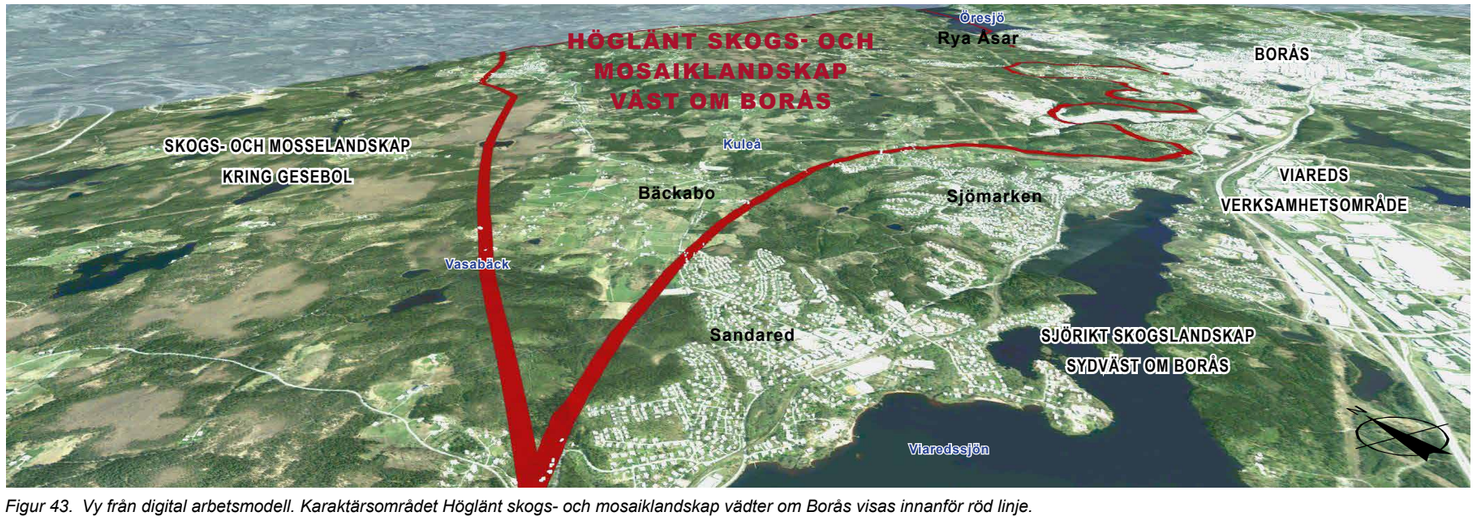
Figur 42. Karta över karaktärsområdet Högländ skogs- och mosselandskap väster om Borås. Karaktärsområdet Högländ skogs- och mosaiklandskap vädter om Borås visas innanför röd linje.

Historiska lämningar

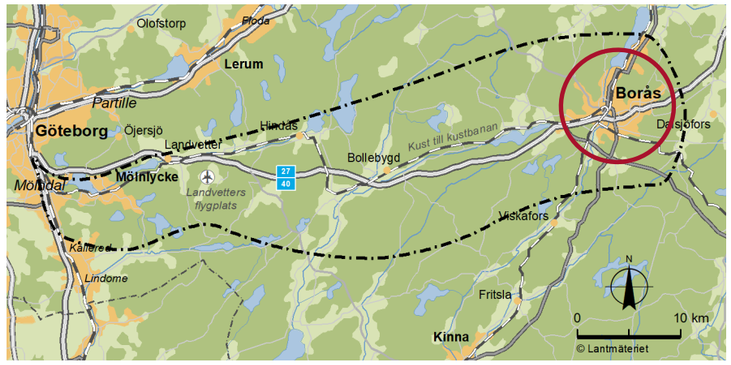
I naturreservatet Rya åsar finns även gravar från järnåldern i form av gravhögar. Det finns också lämningar från 1800-talets jordbrukssamhällen i form av hagmarker som betas, gamla lövträd och kulturväxter, stenmurar och torpgrunder. Inom karaktärsområdet som helhet finns relativt få utpekade fornlämningar. Ett flertal lämningar i form av fossil åkermark återfinns i karaktärsområdets mer flacka västra delar.

Jordbruksmark med raka former

I områdets västra delar skapar den sandiga moränen goda jordbruksförutsättningar som sträcker sig längs dalen i nordostlig till sydvästlig riktning. Denna dal innehar inget dominerande vattendrag. Vasabäck och Kuleå går delvis parallellt med den flacka dalen. I dalen finns bostadsbebyggelse med stort inslag av landsbygdskaraktär. Lövträd växer längs med jordbruksmarkens ofta smala, rektangulära former. Detta skapar linjära kantzoner mellan jordbruksmarken och skogsdungarna.

Figur 43. Vy från digital arbetsmodell. Karaktärsområdet Högländ skogs- och mosaiklandskap vädter om Borås visas innanför röd linje.

5.2.18 Borås

Borås ligger i en dalgång i utredningsområdets östra del. Staden är omgiven av skogsområden på platåer samt vattensystem i nordostlig - sydvästlig riktning, se Figur 44. Borås, som grundades 1621, är huvudort i Sjuhäradsbygden och är Västsveriges näst största stad med drygt 112 000 invånare i kommunen. Genom staden rinner Viskan, vars meanderande form bibehållits genom stadskärnan, se Figur 45. Stadskärnan domineras av flerbostadshus i kvartersstruktur. Utanför stadskärnan breder stora områden med friliggande bebyggelse ut sig i den kuperade terrängen. Väg 40 passerar staden direkt söder om stadskärnan. Borås är både en in-och utpendlingsort och i stan finns bland annat en högskola. I Borås tätort finns även viktiga besöksmål som djurpark, textilverksamheter samt handelsområdet Knalleland.

Gröna kilar med lövskog

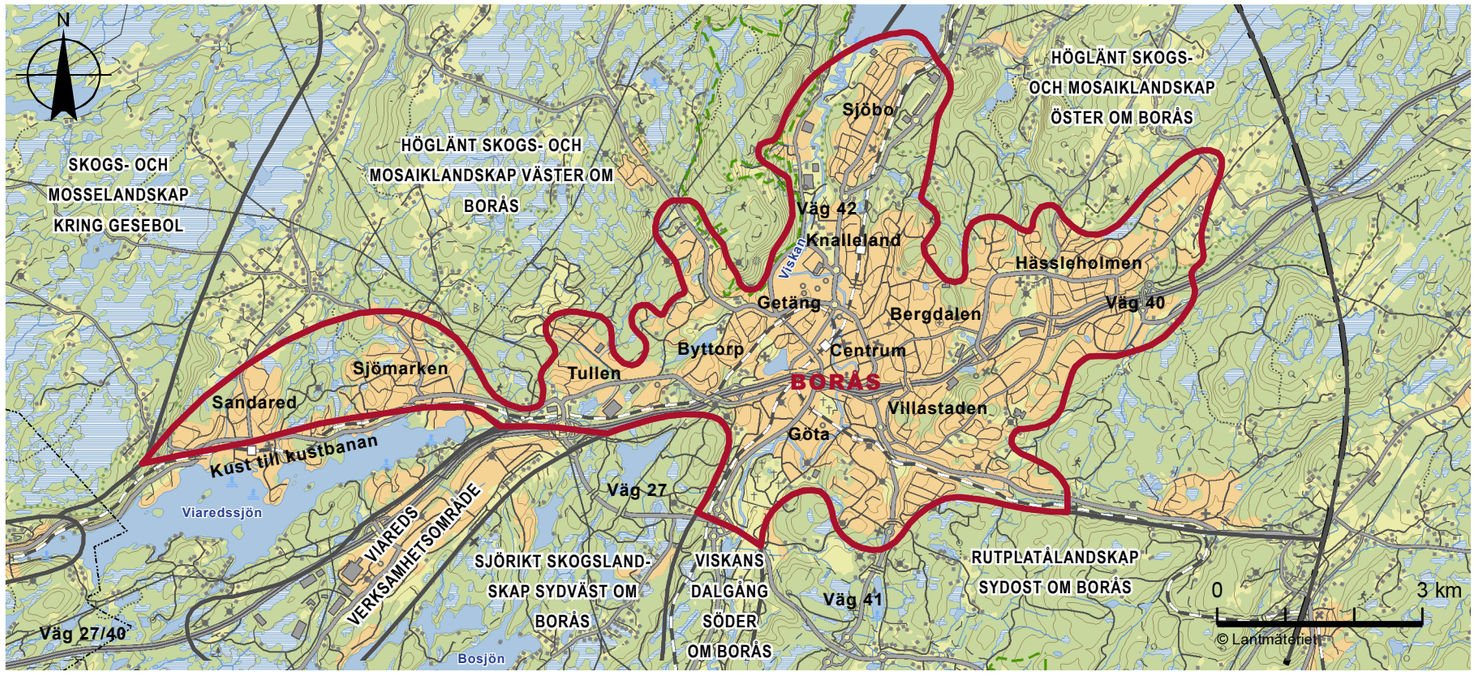
Borås läge i Viskans dalgång är omgivet av svårbebyggda åsar och kullar som är starkt karaktärsskapande för staden där inslaget av grönska är dominerande. Höjderna är samtidigt viktiga landmärken och fungerar som en orientering i staden. Det stora inslaget av lövskog skiljer sig från Sjuhäradsbygden i övrigt, där främst barrskog dominerar. Den stora förekomsten av sjöar är också karaktärsskapande för staden som har flera mindre centralt belägna sjöar och flera större sjöar utanför staden. I de centrala delarna av Borås utgör Viskan tillsammans med ett flertal centrala parker en viktig grönstruktur. Lite utanför stadskärnan finns ett stort antal grönområden som sträcker sig som gröna kilar in mot stadens mitt. Dessa områden fungerar som populära stadsnära rekreationsområden.

Viktig knutpunkt

Borås är en knutpunkt i regionen och genomkorsas av ett antal stora trafikleder. Väg 40 skär genom staden i öst-västlig riktning och väg 41 och 42 delar staden i nord-sydlig riktning. Järnvägsspår löper i fyra riktningar ut från centralstationen i stadskärnan. Detta göra att tillgängligheten till andra orter är god. Samtidigt ger infrastrukturen upphov till kraftiga barriärer i staden.

Variation i bebyggelsestruktur

Stadskärnan, som är stadens äldsta del, är förhållandevis liten och ligger öster om Viskan. Kvartersstrukturen är en småskalig rutnätsplan från 1600-talets senare del. Bebyggelsen i stadskärnan utgörs av flerbostadshus i två till fem våningar. I stadskärnan finns flera kulturhistoriskt värdefulla byggnader som exempelvis Carolikyrkan, gamla Rådhuset och viss äldre trähusbebyggelse.

Figur 44. Karta över karaktärsområdet Borås. Karaktärsområdet Borås visas innanför röd linje.

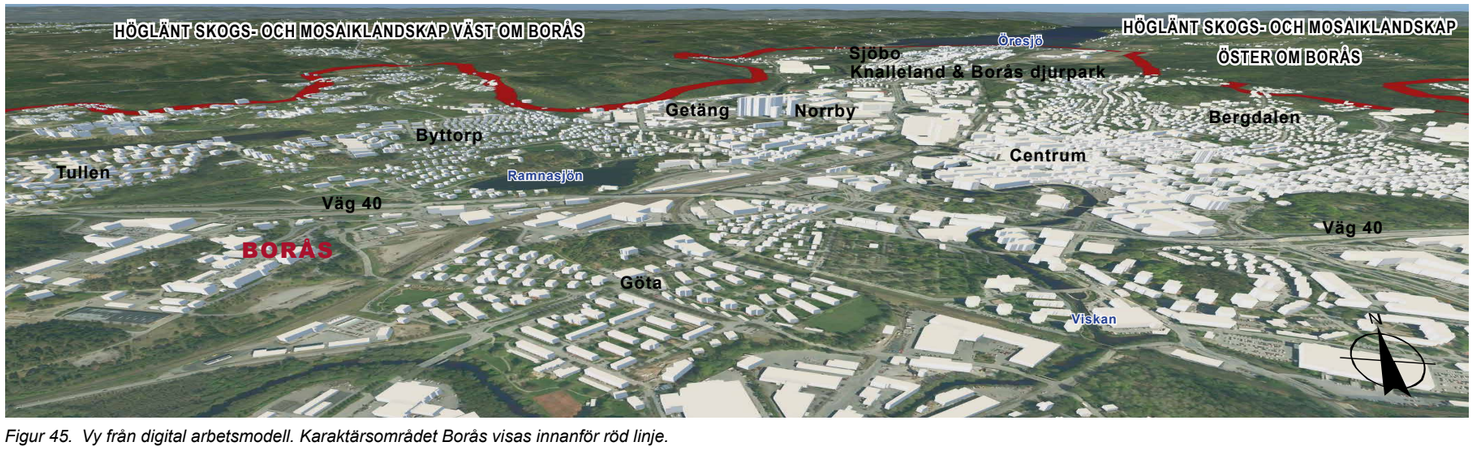
Utanför stadskärnan tar stora områden med friliggande bebyggelse vid, som Villastaden, Bergdalen och Byttorp. Dessa områden utgörs främst av en- och tvåfamiljshus med omgivande, lummiga trädgårdar med bebyggelse från tiden runt 1900-tal fram till 1940-tal. Avvikande från detta mönster är stadsdelen Norrby som ligger nordväst om stadskärnan. Norrby består av storskalig bebyggelse från 50- och 60-talet. Byggnaderna i området utgörs av höga lamellhus.

Verksamhetsområden och industribebyggelse

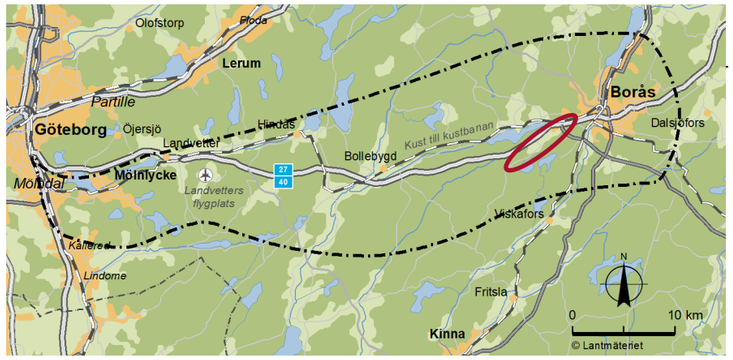
Norr och söder om stadskärnan, längs med Viskan finns stora områden med äldre industribebyggelse. Vissa av områdena nyttjas alltjämt för småskalig industri och verksamheter, som Getäng och Göta. Medan andra områden som Knalleland har transformerats för andra typer av användning, som till exempel handelsområden och sportanläggningar. Istället har Viareds verksamhetsområde som ligger utmed väg 27/40 i stadens västra del vuxit fram som ett renodlat industri- och verksamhetsområde. Viareds verksamhetsområde beskrivs utförligare i kapitel 6.19.

I stadens utkanter

Utanför de centrala delarna av staden finns blandad bebyggelse från olika tidsepoker. Närmast de centrala delarna finns områden med flerbostadshus från 50-talet som Tullen, Sjöbo och Göta. I stadens ytterområden finns stora områden med modernare villabebyggelse från framför allt 70-talet och framåt. Längst från stadskärnan ligger områden som tidigare utgjort fritidshusbebyggelse utanför staden, men som under årens lopp har blivit om- och utbyggda och med tiden vuxit ihop med Borås.

Figur 45. Vy från digital arbetsmodell. Karaktärsområdet Borås visas innanför röd linje.

5.2.19 Viareds verksamhetsområde

Sydväst om Borås ligger karaktärsområdet Viareds verksamhetsområde som sträcker sig i nordost-sydvästlig riktning, se Figur 46. Detta är entrén till Borås för de som reser längs väg 27/40 från Göteborg. Här ligger bland annat en stor företagspark, handelsanläggningar och en mindre flygplats. Verksamhetsområdet är viktigt för både sysselsättning och besökare. Området är lättillgängligt med god koppling till väg 27/40. I Viared viker väg 27 av från väg 40 mot sydost.

Storskaliga verksamhetsbyggnader

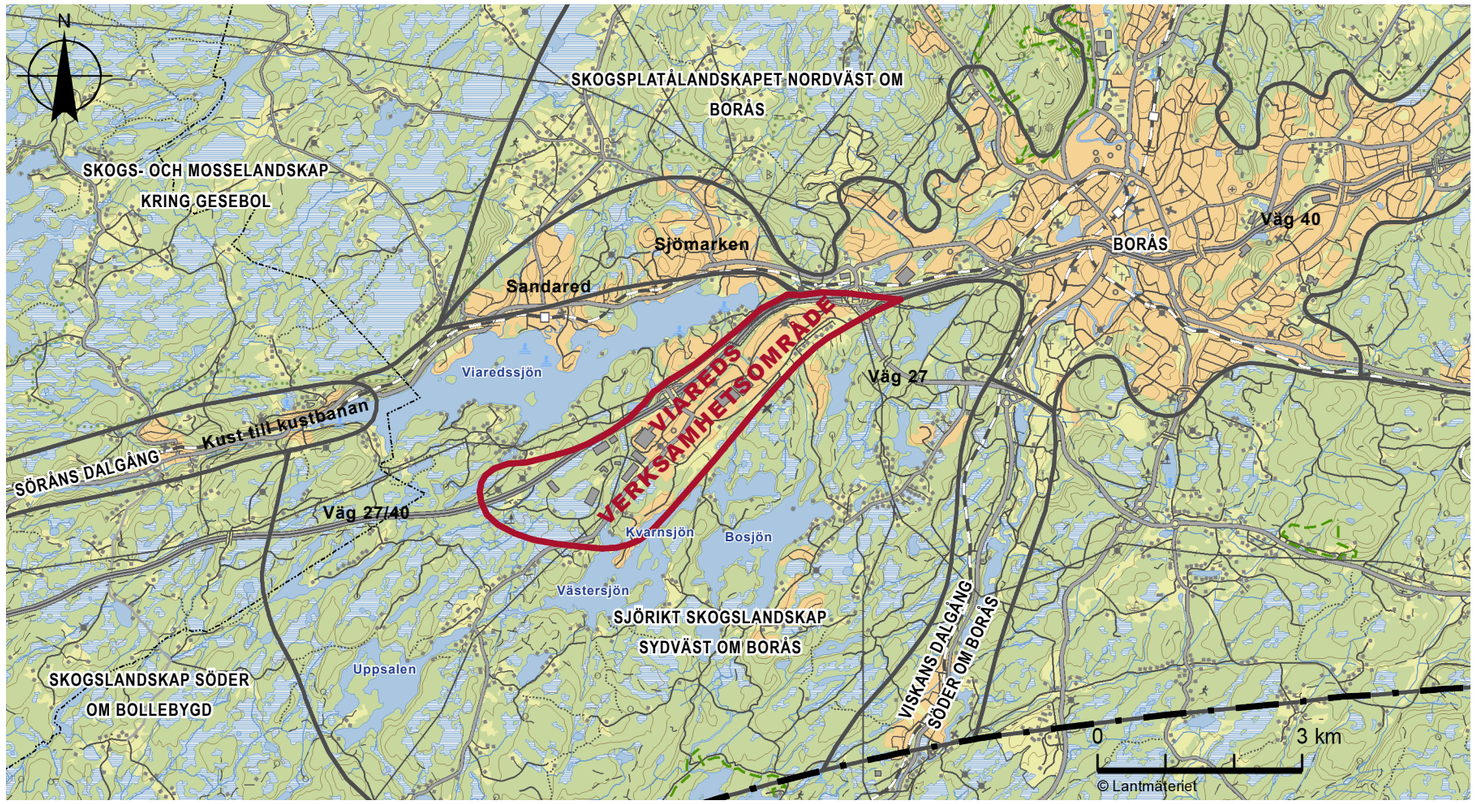
Viareds hårt exploaterade karaktär kontrasterar mot omgivande skogslandskap, se Figur 47. Karaktärsområdet är starkt påverkat av de verksamheter som finns inom området. Bebyggelsen utgörs av verksamhetsbyggnader i stor skala samt vägar med räta vinklar. Områdets ursprungliga topografi i form av moränrygg har till stor del byggts bort i samband med exploateringen i de västra delarna av området. Infrastrukturen skär av området i både norr och öster.

Siktlinjer och spåren av den tidiga kulturmiljön

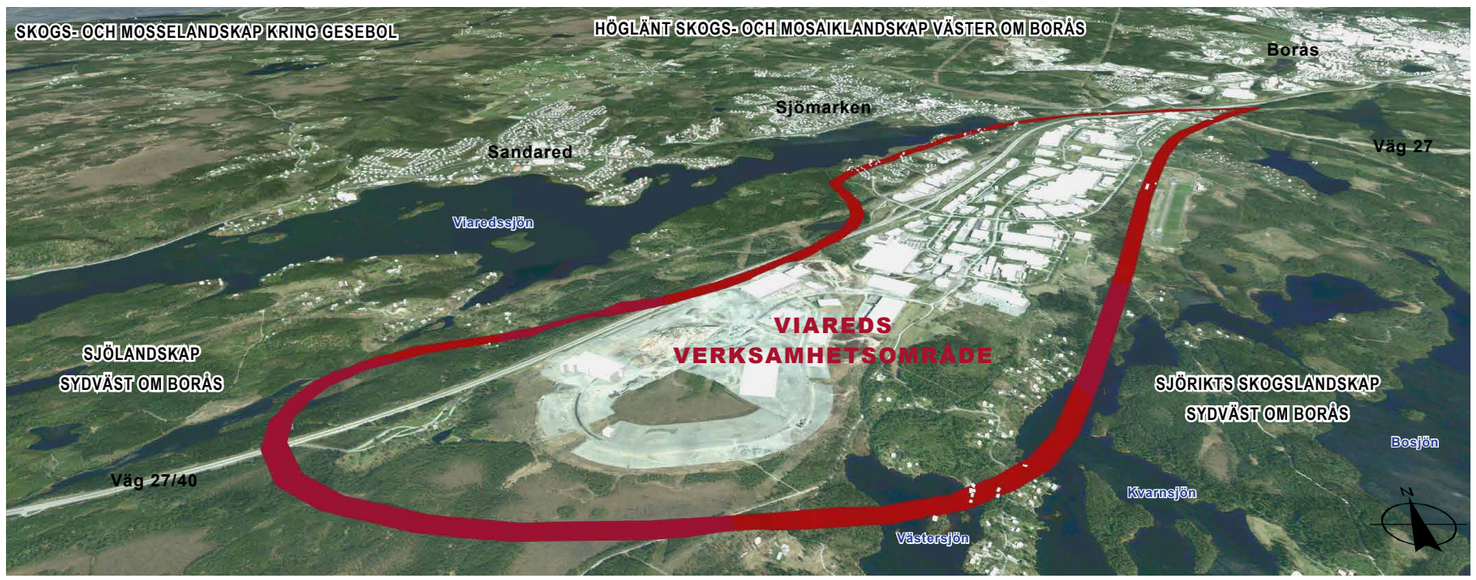
Längs väg 27/40 finns längre siktlinjer genom landskapet. I områdets nordostliga delar finns ett antal ekar samt stengärdesgårdar bevarat. En av de få bevarade kulturmiljöerna som berättar om områdets agrarhistoria är Ryssnässtugan i utkanten av industriområdet tillsammans med ytor av fossil åkermark. I karaktärsområdets sydvästra del finns en liten del kvar av bebyggelsen från byn Viared som berättar om områdets tidigare historia. En rest av den äldre landsvägssträckningen löper längs de bevarade gårdarna och rester av jordbruksmarken breder ut sig mot söder. Ett flertal fornlämningar i form av fossila åkermarker finns inom området.

Fågelliv

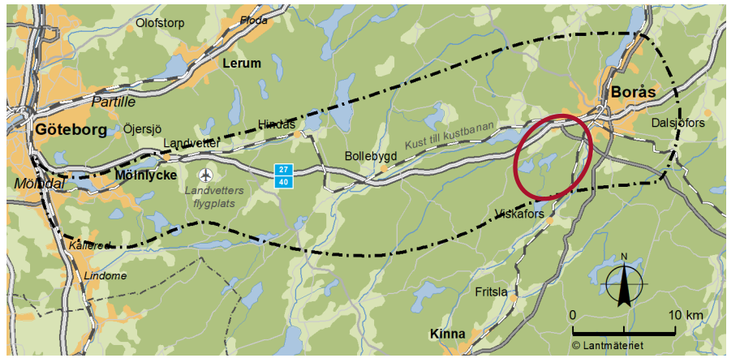
Vid området för Borås flygplats utgör de öppna fälten ett tillhåll för fågellivet då det används för födosökning, häckning och som rastplats vid förflyttningar.

Figur 46. Karta över karaktärsområdet Viareds verksamhetsområde. Karaktärsområdet Viareds verksamhetsområde visas innanför röd linje.

Figur 47. Vy från digital arbetsmodell. Karaktärsområdet Viareds verksamhetsområde visas innanför röd linje.

5.2.20 Sjörikt skogslandskap sydväst om Borås

Karaktärsområdet ligger sydväst om Borås och är ett skogsbevuxet landskap med många mossar, sjöar och vattendrag, se Figur 48. Inom området finns spridd bostadsbebyggelse och mindre villaområden, ofta lokaliserade i dalgångar i anslutning till vattendrag. Sjöarna är viktiga ur rekreativa, ekologiska samt kulturhistoriska aspekter. Områdets nordöstra del har stora friluftsvärden och ligger i nära anslutning till Borås. Vägnätet samt sjöarnas form löper främst i nordostlig till sydvästlig riktning.

Sprickdalar i olika riktningar

I karaktärsområdets östra del har sprickdalarna den för området vanliga nordsydliga riktningen. Denna riktning ändras i områdets södra del, där de mindre sprickdalarna går från öster till väster, för att sedan vridas åt nordväst. Detta ger spricksystemet en rundad form som tydligt syns på jordartskartor och ortofoto. I landskapet upplevs detta främst i form av ändrad riktning av siktlinjer längs landskapets topografi.

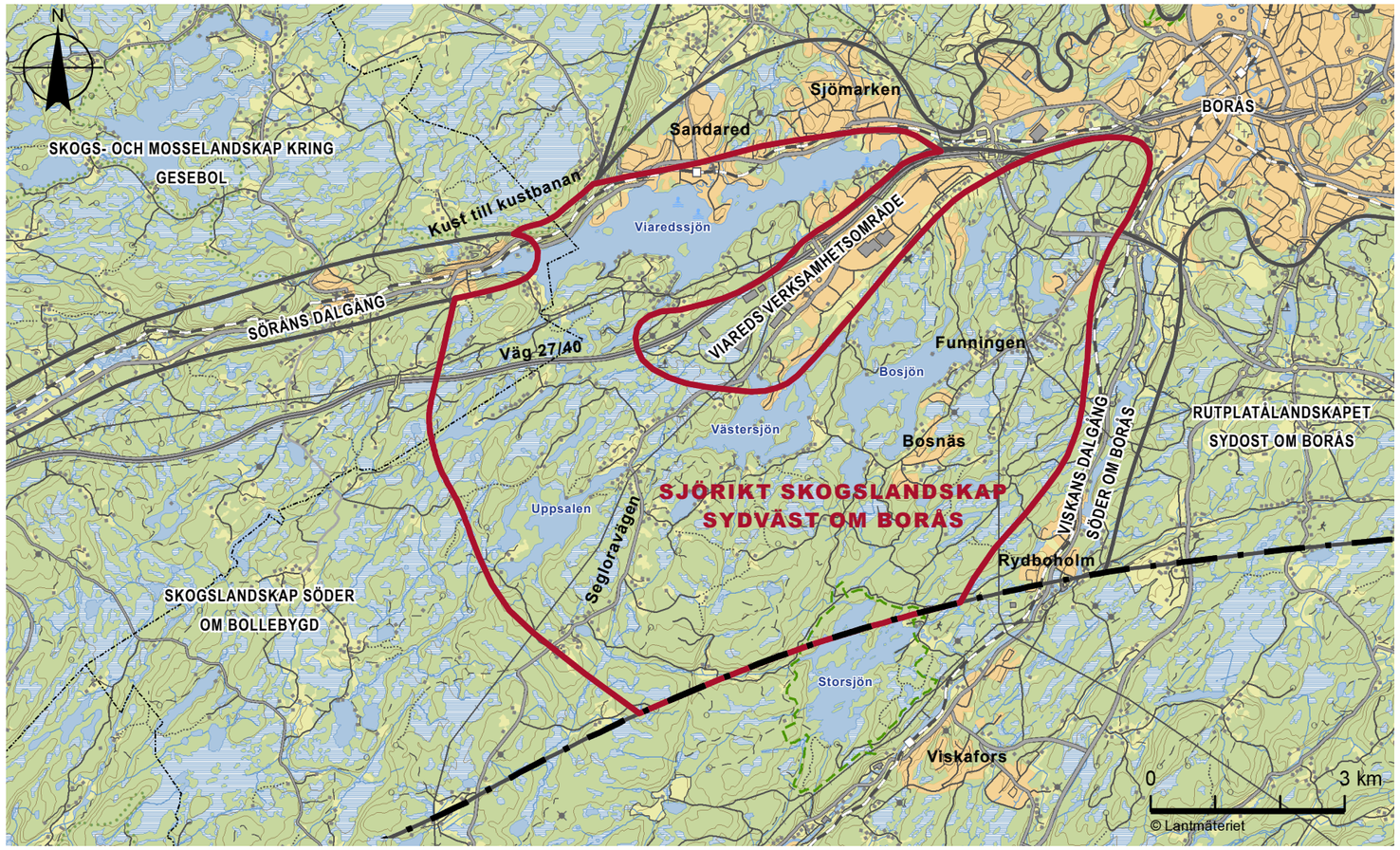
Sjöar, våtmarker och produktionsskog

De ekologiska sambanden av skog och vattendrag som kopplar samman sjöar är viktiga stråk för landlevande däggdjur. Även vattendragen utgör viktiga livsmiljöer. Många sjöar har en god vattenkvalitet med rik förekomst av fisk och fågel. Karaktärsområdet utmärker sig av ett skogsmosaiklandskap som växlar mellan större skogsområden, mossar, sjöar och mindre åkermarker, se Figur 49. Jordarterna utgörs främst av urberg med ett tunt täcke av morän. Landskapet ligger lägre i höjd jämfört med angränsande karaktärsområden i norr och varierar i topografi. Berggrundens topografi och den stora tillgången till vatten har resulterat i ett stort antal våtmarker och sjöar. Vegetationen består till stor del av barrproduktionsskog samt mossetorv och kärrtorvsvegetation.

Bebyggelse kring sjöar

Den största sjön inom området, Viaredssjön, ligger längst norrut i området. Längs med Viaredssjöns norra strand vid Sandared och på den sydöstra stranden finns småhusområden men även några områden med större hus och radhus.

Även kring de mindre sjöarna i karaktärsområdet finns ofta friliggande hus belägna kring sjöarna. Större bebyggelsesamlingar finns vid Bosnäs och Funningen.

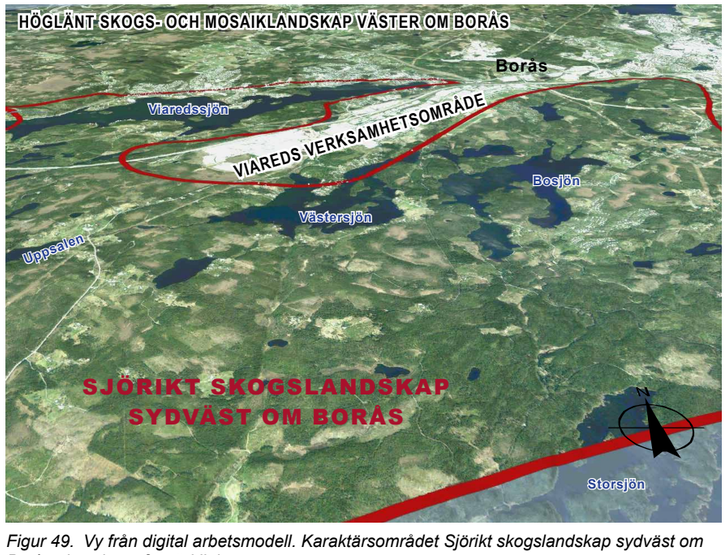

Figur 48. Karta över karaktärsområdet Sjölandskap sydväst om Borås. Karaktärsområdet Sjölandskap sydväst om Borås visas innanför röd linje.

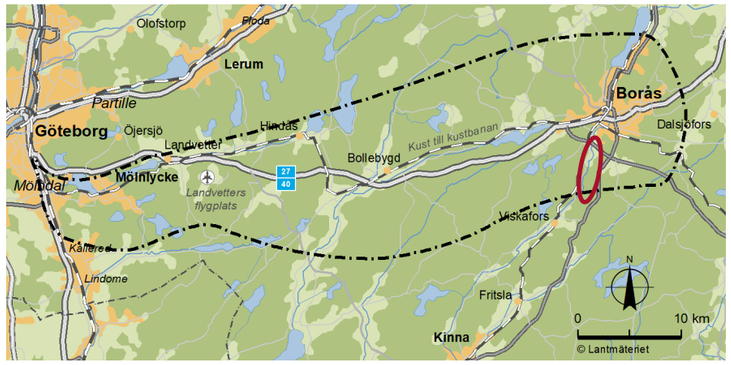
Vid de mindre sjöarna inom området omgivna av skog och mossar upplevs landskapets höjdvariationer och området är periodvis kuperat. Det är även i dessa miljöer många historiska lämningar återfinns.

Spår av skogsbetesmarker och vattenkraft

Kulturhistoriska värden inom karaktärsområdet utgörs främst av betes- och jordbruksmark, äldre gårdsmiljöer med stenmurar samt fossil åkermark. Ek- och hassellundar är spår från tidigare skogsbetesmarker. I områdets södra del ligger Storsjön som ingår i ett naturreservat. Sjön skapades genom fördämning för att utvinna vattenkraft år 1909.

Figur 49. Vy från digital arbetsmodell. Karaktärsområdet Sjörikt skogslandskap sydväst om Borås visas innanför röd linje.

5.2.21 Viskans dalgång söder om Borås

Söder om Borås sträcker sig vattendraget Viskan vars dalgång utgör ett karaktärsområde, se Figur 50. Viskadalen sträcker sig långt utanför utredningsområdet. Viskan mynnar norr om Varberg. Inom karaktärsområdet finns skog, jordbrukslandskap, tätortsbebyggelse i form av villaområden, se Figur 51, samt verksamheter som avloppsreningsverk.

Dalgång med rekreationsvärden

Naturområden med långa siktlinjer och stråk för rekreation är utmärkande för karaktärsområdet. Kanotpaddling, fiske och ridning är några av de förekommande aktiviteterna inom området. Karaktärsområdets tydliga nordost-sydvästliga riktning förstärks av Varbergsvägen och Viskadalsbanan som sträcker sig längs med dalen. Varbergsvägen, Viskadalsbanan och ån Viskan utgör barriärer i området.

Isälvssediment

Marken inom karaktärsområdet utgörs främst av isälvssediment i dalgången med urberg och sandig morän på omkringliggande höjder. Isälvssedimentet avsattes i Viskans dalgång när vattnet som forsade i inlandsisens älvar närmade sig iskanten och vattnets hastighet avtog.

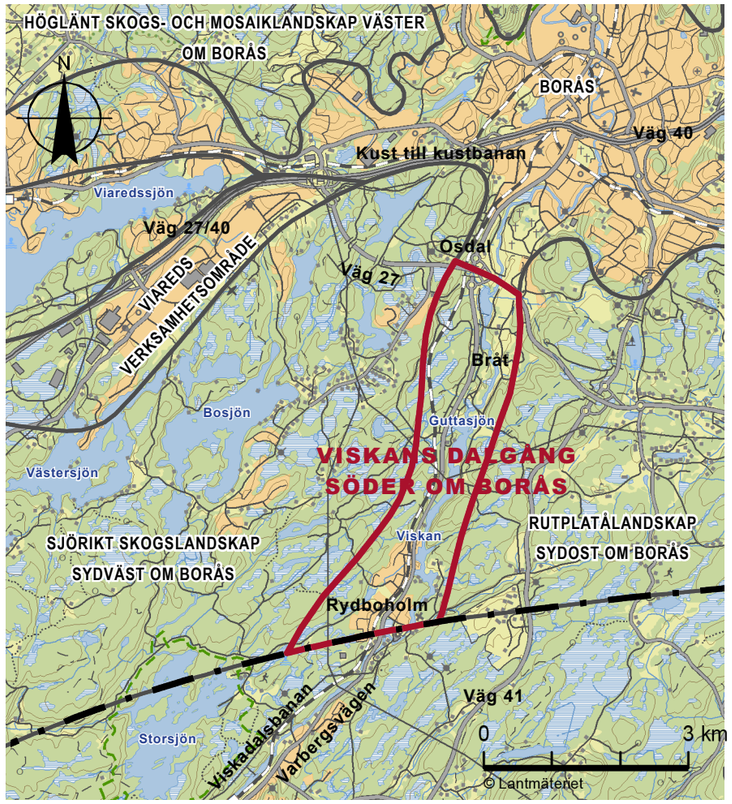
Hedmarker och lövträd

Dalgångens östra sida är ett flackt landskap. Inom området finns ett av få bevarade hedlandskap vid Osdal och Bråt. Hedmarkerna brukades tidigare som militärt övningsfält. Som en rest av den militära verksamheten finns ett flertal vägar med räta vinklar i hedmiljön. Den sandiga jorden skapar goda livsmiljöer för ljung och rödven. Tillsammans med den kontinuerliga störningsregimen från övningsfältets bränder, röjning och markstörningar har förutsättningar skapats för en artrikedom av gaddsteklar av närmast unikt slag för Sverige. Hedängarna kantas av fuktängar, skog och buskar som tillsammans utgör en viktig biotop för fågellivet.

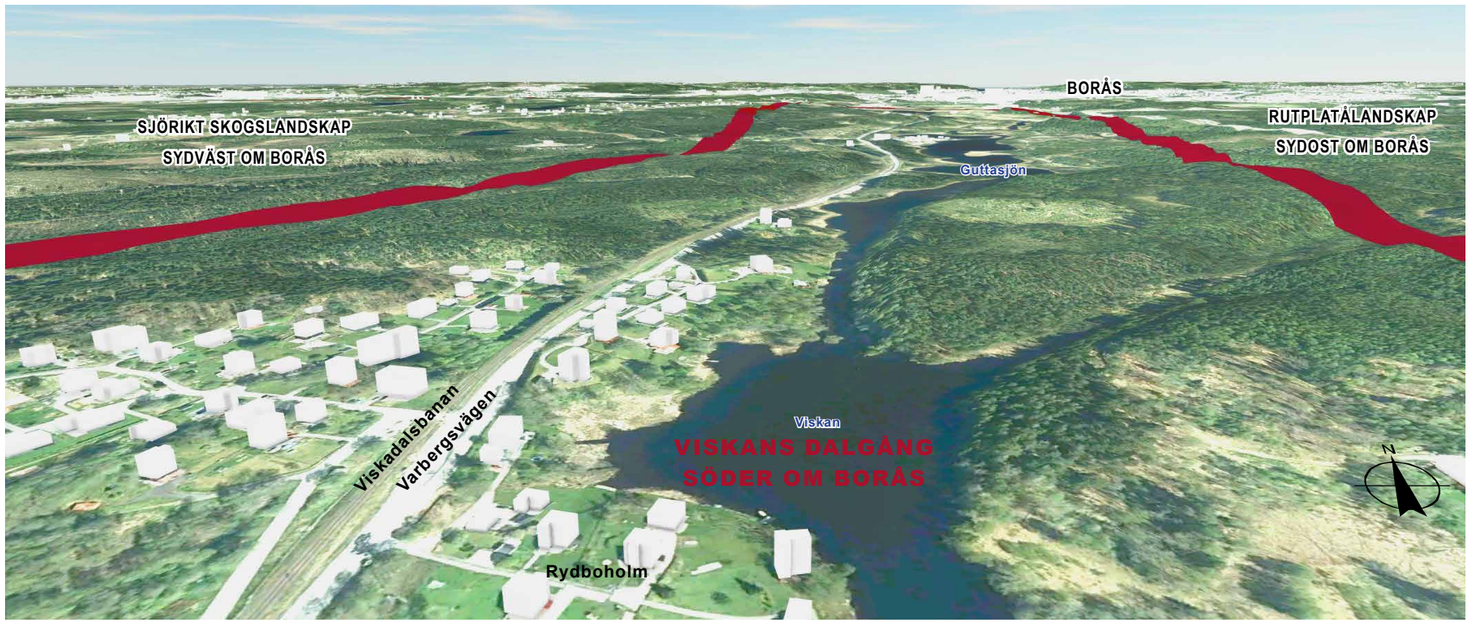
Viskans västra åsida har en brant slänt med blockterräng. Här växer granskog och på vissa partier även lövskog. Längs vattendraget växer främst lövträd av arter som gynnas av den fuktiga marken. I karaktärsområdets södra del smalnar dalgången av och bildar en trång sprickdal.

Textilindustrier och kulturmiljöer

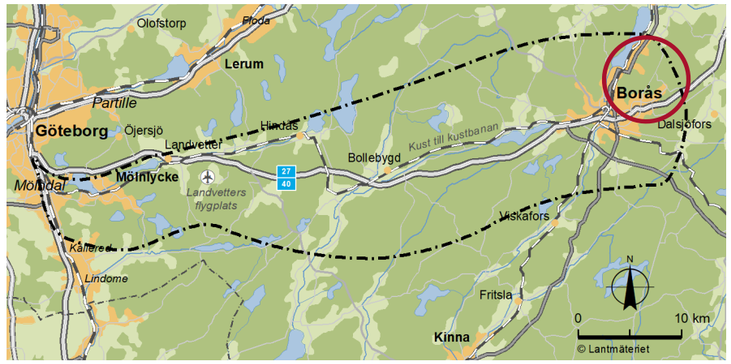
I sjöarna som Viskan passerar samt längs vattendragen har ett saneringsarbete utförts för att rena ån från förorenade sediment. Föroreningarna kommer dels från Borås och dels från den tidigare textilindustrin som under cirka 100 år släppte ut föroreningar i vattendraget. Viskan har historiskt varit en viktig transportled och en viktig del i utvecklingen av de bruks- och industrimiljöer som växte fram i området under 1800- och 1900-talet. Rydboholms textilindustrimiljö, med fabriksbyggnader, bostäder och kyrka med mera, utgör en helhetsmiljö som är av riksintresse för kulturmiljövården och ingår i Borås kulturmiljöprogram.

Figur 50. Karta över karaktärsområdet Viskans dalgång söder om Borås. Karaktärsområdet Viskans dalgång söder om Borås visas innanför röd linje.

Figur 51. Vy från digital arbetsmodell. Karaktärsområdet Viskans dalgång söder om Borås visas innanför röd linje.

5.2.22 Högländ skogs- och mosaiklandskap öster om Borås

Karaktärsområdet ligger öster om Borås och utgörs av ett mosaiklandskap av skogsområden och odlingslandskap, se Figur 52. Inom området finns bostadsbebyggelse av landsbygdskaraktär samt småindustrier, ofta lokaliserade i dalgångar vid jordbruksmark eller längs ett välförgrenat system av mindre vattendrag. De delar som gränsar till Borås utgörs främst av skog som används i rekreativa syften. Området är högt beläget och har en böljande karaktär, se Figur 53. Större vägar leder in till Borås och över skog- och jordbruksmark sträcker sig ett mindre vägnät.

Mosaiklandskap med storskaliga landskapselement

Det böljande landskapet karaktäriseras av mjuka former och topografiska element i en större skala än i omgivande karaktärsområden. Detta resulterar i områden med större, sammanhängande skogsområden samt större jordbruksareal. Sprickdalarna sträcker sig främst i nordost-sydvästlig riktning. I områdets södra del finns även en öst-västlig sprickdal. Karaktärsområdets mosaiklandskap skapar en variationsrik upplevelse av landskapet. Öppna, höglänta områden med jordbruksmark varieras med tätbevuxna skogsområden.

Öresjö och Frufällan

En större sjö, Öresjö, finns inom området. Längs Öresjös östra strand ligger bostadsområdet Frufällan. I Frufällan finns ett flertal stora sommarvillor, uppförda kring sekelskiftet 1900 för förmögna handlare och företagsledare från Borås. Runt sjön finns också flera badplatser. Öster om sjön går järnvägen Älvsborgsbanan och väg 42, vilket skapar en kraftig barriär mellan sjön och omkringliggande områden. Även väg 40 skapar barriäreffekter genom landskapet.

Barrskog och äldre ädellövskogar

Området i öster ligger högt beläget. Sandig morän dominerar i landskapet med inslag av urberg på höjderna och isälvssediment i dalgångar. På höjderna finns skogsområden med stor andel produktionsskog. Skogarnas sammanhängande struktur skapar skyddade miljöer som är viktiga för störningskänsliga arter samt viltstråk.

I gränsen mellan skog och åker finns ofta blockiga skogsbranter. Lövskog med inslag av ädellövträd finns inom området. Dessa lövskogar, som främst utgörs av ek och bok, har höga naturvärden och är ofta belägna runt jordbruksmarker i kantzonen mellan åker och skog. Jordbruksmarkerna inom karaktärsområdet har ofta oregelbundna former med inslag av åkerholmar vilket skapar både ekologiska och upplevelsemässiga kvalitéer. Åkerholmarna utgör rester från de stora ädellövskogsområden som dominerade landskapet under brons- och järnåldern. Det finns flera exempel på byar med tydliga karaktärer från gamla odlingsbygder, exempelvis inom området öster om Gånghester.

Inlandsis och medeltidskyrka

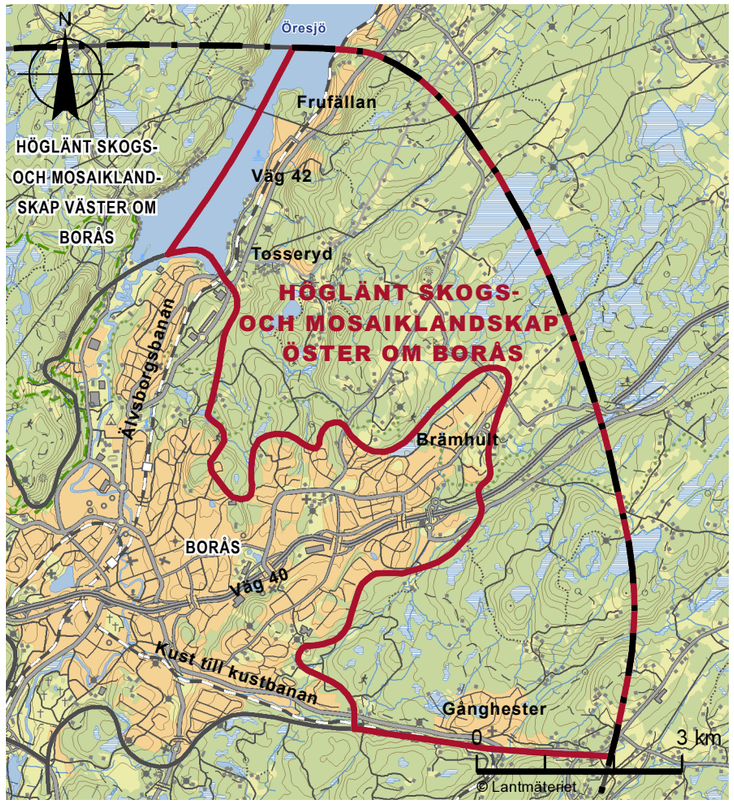
I områdets lägre belägna delar har mer finkornig morän ansamlats från inlandsisen. Denna mark är mer näringsrik och brukas som jordbruksmark. Större områden med mossetorv, där vegetationen får sitt vatten via nederbörd, omges av mindre områden av kärrtorv med tillflöde av vatten. Inom karaktärsområdets östra del finns några särskilt utmärkande lämningar från isen, så kallade drumliner. Drumlinerna inom området är mer än 125 m breda landformer som skapats under isen och ligger parallellt med dess rörelseriktning.

Inom karaktärsområdet finns ett flertal fornlämningar, som stensättningar, rösen och fossila åkrar. I Brämhult finns även en av Sveriges tolv bevarade medeltidskyrkor.

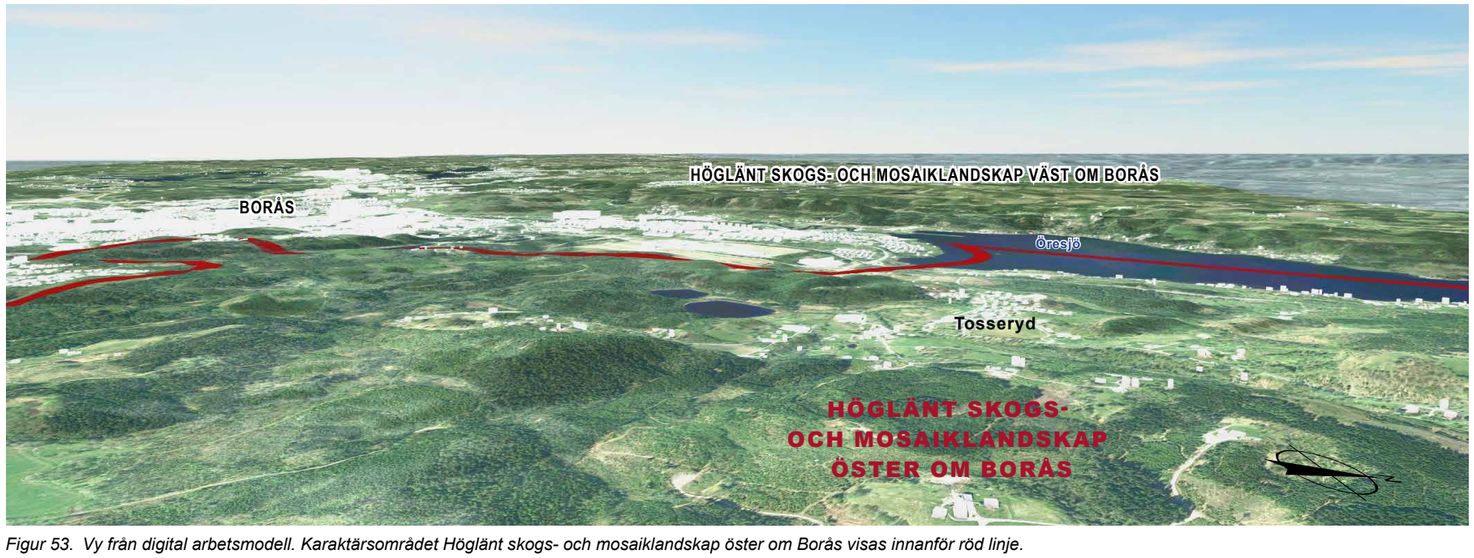
Brämhults by har sedan tidig medeltid och in på 1900-talet utgjort sockencentrum. Fornlämningsbeståndet runt kyrkan utgörs bland annat av flera järnframställningsplatser. Även ett antal lösfynd i form av stenyxor och flintskäror har påträffats.

Gånghester

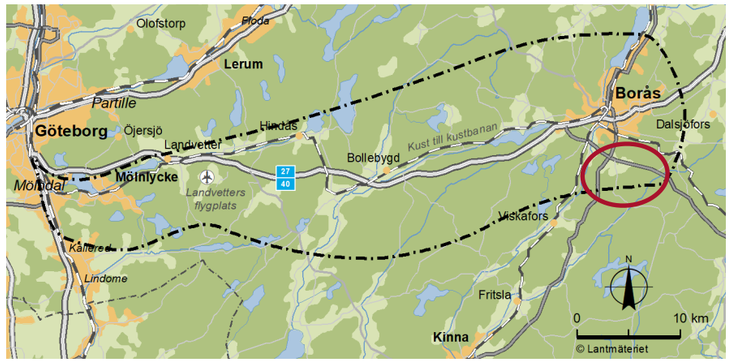
I den södra delen av karaktärområdet finns Gånghester, som är en mindre tätort. I Gånghester finns skola, närservice och ett mindre verksamhetsområde.

Figur 52. Karta över karaktärsområdet Höglänt skogs- och mosaiklandskap öster om Borås. Karaktärsområdet Höglänt skogs- och mosaiklandskap öster om Borås visas innanför röd linje.

Figur 53. Vy från digital arbetsmodell. Karaktärsområdet Höglänt skogs- och mosaiklandskap öster om Borås visas innanför röd linje.

5.2.23 Rutplatålandskap sydost om Borås

Karaktärsområdet ligger sydost om Borås och utgörs främst av ett skogbevuxet landskap med produktionsskog, se Figur 54. Inom området finns bostadsbebyggelse av landsbygdskaraktär, ofta lokaliserad i dalgångar vid sjöar och vattendrag. Det finns även platser som nyttjas i rekreationssyfte, till exempel naturreservat, ridvägar, terrängbana, badsjö, golfbana och idrottsanläggning, vilka lockar många besökare såväl lokalt som regionalt. Vägarna går främst längs de räta sprickdalarna. Mindre vägar av slingrigare karaktär går upp på höjderna, se Figur 55.

Sprickdalar i rutnätsmönster

Ett rutplatålandskap karaktäriseras av tydliga sprickdalar i berggrunden. Inom karaktärsområdet genomskärs berggrunden i öst-västlig riktning som i kombination med det större spricksystemet skapar ett rutnätsmönster i landskapet. Detta mönster av spricksystem kan vara svårt att utläsa i marknivå men det skapar de förutsättningar som ligger till grund för människans nyttjande av landskapet i form av bebyggelsestruktur och vägar. Inom karaktärsområdet dominerar större vägsystem i sprickdalarna, vilket är är karaktäristiskt för området.

Höjdvariationer och rena vattendrag

Topografin är lägst i områdets västra del och stiger åt öst. Platåerna utgörs främst av urberg och sandig morän vilket medför en tunn och näringsfattig jordmån. Detta återspeglas i vegetationen som främst består av barrskog. Det finns inslag av näringsfattig mossetorv där vegetationen endast får sitt vatten via nederbörd.

Vattendragen följer sprickdalarna. Den omgivande skogsmarken i kombination med inslag av kärrtorv där växterna får sitt vatten från grundvatten skapar god vattenkvalitet. Ett exempel på detta är naturreservatet Lindåsabäcken som rinner både i skogs- och odlingsmark och innefattar ett livskraftigt bestånd av den fridlysta flodpärlmusslan som endast lever i strömmande, näringsfattiga vatten. Naturreservatet är viktigt för rekreation.

Äldre gårdsmiljöer och skötselgynnade arter

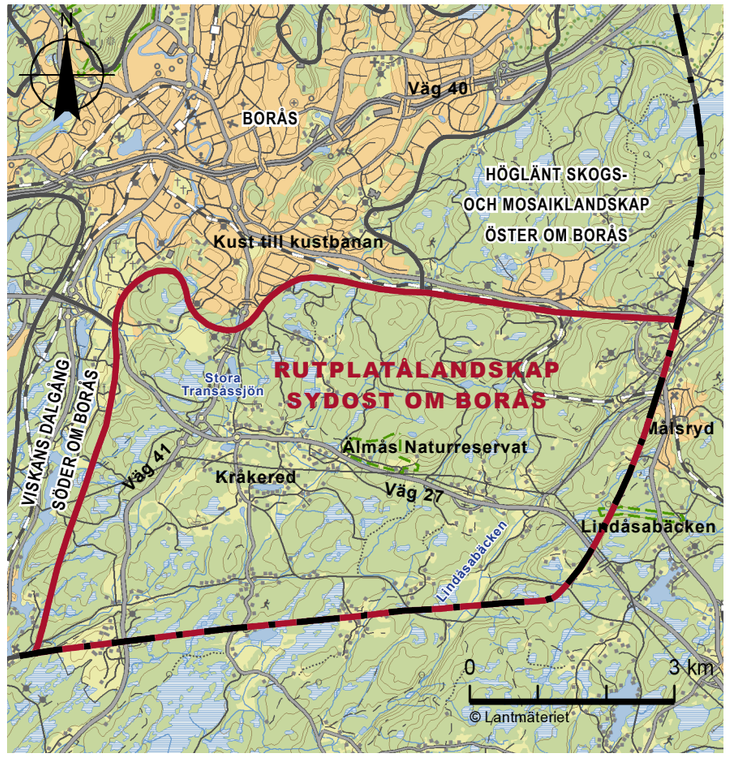
I sprickdalarna med nordostlig-sydvästlig riktning finns inslag av isälvssediment som avsatts i smältvatten från inlandsisen. Jorden har ett innehåll av finmaterial och grundvatten som är tillgängligt för växterna. Detta har gett goda förutsättningar för odling och lantbruk.

Lövskog och blandskog är ett vanligt inslag och innefattar en rik flora och ett rikt djurliv. Det finns flera exempel på gamla odlingslandskap. Ett är naturreservatet Älmås. Där återfinns skötselgynnade arter men på grund av igenväxning minskar dessa areal. Här återfinns fossil åkermark samt stenmurar och husgrunder daterade till 1800-tal. Även äldre gårdsmiljöer i odlingslandskap samt fornlämningar återfinns i områdets östra del. Ett flertal kolningslämningar återfinns även här i ett kluster runt Stuvered, öster om Älmås.

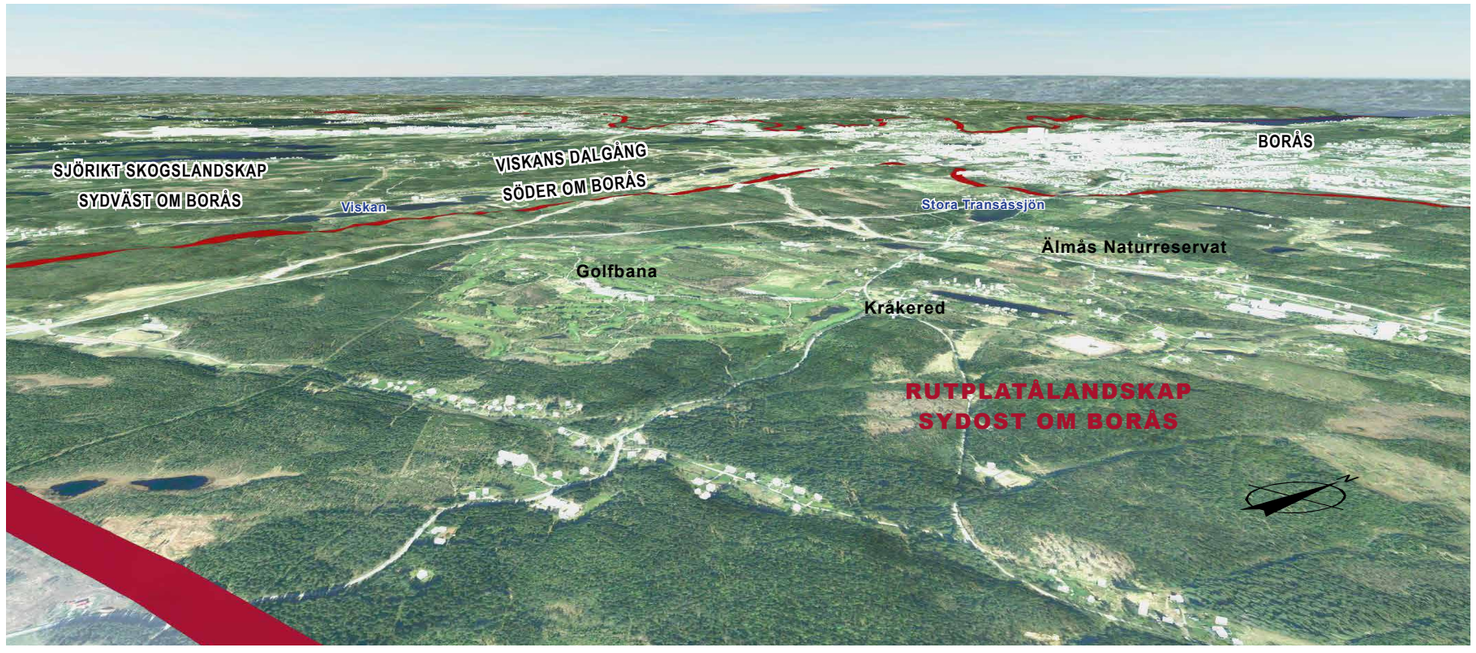
I orten Målsryd fanns tidigare textilverksamheter och knallarna transporterade sig längs vägarna.

Rekreation och fritidsområden

I nordvästra delen av området finns en indrottsanläggning. Vid Kråkered finns golfbana och rekreationsområde med exempelvis skidspår och elljusspår.

Figur 54. Karta över karaktärsområdet Rutplatålandskap sydost om Borås. Karaktärsområdet Rutplatålandskap sydost om Borås visas innanför röd linje.

Figur 55. Vy från digital arbetsmodell. Karaktärsområdet Rutplatålandskap sydost om Borås visas innanför röd linje.

6 Landskapets känslighet och potential

6.1 En ny stambana i landskapet

Järnvägen kommer att gå i östvästlig riktning, vilket innebär att den behöver passera de tre större sprickdalarna som går i nordsydlig riktning; Dalgången vid Mölndal, Storån och Nolåns dalgång samt Viskadalen som sträcker sig upp genom Borås och Öresjö. I Mölndals dalgång ansluter järnvägen nere i dalen. Där järnvägen går på bank eller skärning kommer den att bli en fysisk barriär mellan landskapet norr respektive söder om järnvägen. De nya fysiska förutsättningarna som järnvägen medför påverkar bland annat ekologiska, funktionella och sociala aspekter.

Påverkan från järnvägen kan till viss del motverkas genom en bra lokalisering av järnvägen, genom byggande av passager och genom att skapa förutsättningar för nya ekologiska spridningssamband längs med järnvägen.

Idag går kommunikationsstråken väg 27/40 och Kust till kustbanan i östvästlig riktning genom utredningsområdet. I karaktärsområdena fungerar de som fysiska barriärer för fauna och för friluftsliv och rekreation.

Den nya stambanans lokalisering och utformning i relation till väg 27/40 och Kust till kustbanan kommer att ha betydelse för hur stor barriärverkan blir i nordsydlig riktning. I Mölndal och i Borås finns ytterligare stora kommunikationsstråk som är viktiga att beakta med hänsyn till utveckling och barriärverkan.

6.2 Karaktärsområdena

De olika karaktärsområdena har olika känslighet och potential för den åtgärd som planeras. Analyser och beskrivningar av detta kommer utvecklas, fördjupas och utgöra stöd för kommande arbete med lokalisering och därefter utformning av järnvägen. Redan nu, i ett mycket tidigt skede, kan vissa typer av känslighet och potentialer identifieras för olika karaktärsområden. Då flera av karaktärsområdena har liknande funktioner och samband, vilket ger liknande känslighet och potential för planerad åtgärd, har de på denna översiktliga analysnivå grupperats. Nedan beskrivs en bedömning av känslighet och potential för ”Stationsorterna”, ”Bebyggelsedominerade karaktärsområden”. ”Odlingspräglade dalgångar”, ”Sjörika karaktärsområden” och ”Skogsdominerade karaktärsområden”.

6.2.1 Stationsorterna

För Mölndal, Landvetter Flygplats och Borås innebär ett stationsläge en stor potential att utveckla området kring den nya stambanans station. Anläggande av stationer och broar kan tillföra landskapet nya landmärken som kan förbättra orienterbarhet och även påverka identiteten av landskapet.

Ett ytligt stationsläge tar en stor yta i anspråk. Det skapar en barriär som sträcker sig både igenom och utanför stationsområdet. Denna barriär riskerar att medföra en centrumförskjutning och minskad attraktivitet i järnvägens närhet. Det riskerar även att försämra boendemiljöer och möjligheterna för tätortsnära rekreation på grund av ökade buller- och vibrationsnivåer. Det visuella intrånget som ett nytt stationsläge medför i stadsbilden och i kulturhistoriska miljöer riskerar att förändra den visuella karaktären i stora områden.

6.2.2 Bebyggelsedominerade karaktärsområden

I utredningsområdet finns många karaktärsområden med mindre tätorter som ligger i eller vid dalgångarna: Mölnlycke tätort, Landvetter tätort, Rävlanda tätort, Bollebygd tätort och Viareds industriområde.

Vid boendemiljöer kan järnvägen medföra ökat buller och bli en barriär för befintliga stråk. Eventuella omdragningar och utbyggnad av vägnät kan påverka människors invanda rörelser men kan också medföra en potential att förbättra kommunikationerna. Dessa områden är starkt kulturellt präglade och här finns många historiska samband som är känsliga att bryta. Under byggtiden kommer en stor påverkan ske på vardagslivet för de närboende i form av byggtrafik och buller. Det finns en risk för negativ påverkan på barns uppväxtmiljöer.

6.2.3 Odlingspräglade karaktärsområden

Karaktärsområdena Härryda-Hindås dalgång, Mosaiklandskap mellan Eskilsby och Huvdaby, Storån och Nolåns dalgång, Söråns dalgång samt Viskadalen har alla ett stort inslag av boendemiljöer vilket innebär samma känslighet som de tätbebyggda karaktärsområdena. Det som särskiljer dessa gentemot de tätbebyggda områdena är inslaget av öppet odlingslandskap, som är beroende av att det brukas. Det småskaliga jordbruket är känsligt för negativ påverkan. Dels kan direkt markintrång leda till försämrade försörjningsmöjligheter för jordbruket, vilket i förlängningen kan leda till en igenväxning av öppna jordbruksmarker. Dels kan järnvägens storskaliga linjeföring bryta den småskaliga landskapsbilden.

6.2.4 Sjörika karaktärsområden

Det finns tre sjörika karaktärsområden; Sjölandskapet kring Gunnebo, Sjörikt skogslandskap söder om Mölnlycke och Sjörikt skogslandskap sydväst om Borås. Värdena som är knutna till sjöar är känsliga för fysiskt intrång som kan förändra tillgängligheten till sjön samt bryta siktlinjer. Sjöarna är också känsliga för tillkommande buller som förändrar upplevelsen vid sjön.

6.2.5 Skogsdominerade karaktärsområden

De stora karaktärsområdena i utredningslandskapet är de höglänta skogsområdena; Skogslandskap söder om Landvetter, Skogslandskap mellan Hindås och Hällingsjö, Skogslandskap söder om Bollebygd, Rutplatålandskap sydost om Borås, Höglänt skogs- och mosaiklandskap öster om Borås, Höglänt skogs- och mosaiklandskap väst om Borås samt Skogs- och mosselandskap kring Gesebol. I dessa området finns stora sammanhängande naturmiljöer och ett stort inslag av våtmarker. De ekologiska sambanden är känsliga för intrång och barriärverkan. Främst gäller det djurlivets spridningsmöjligheter, uttorkningseffekter på artrika slutna skogsmiljöer och våtmarker, samt störningar på känsliga arter.

De småskaliga boendemiljöerna i området har ett glest vägnät vilket innebär en känslighet för barriärverkan. Järnvägsanläggningens servicevägar och arbetsvägar kan förbättra tillgängligheten till berörda områden. De tätortsnära rekreationsområdena är känsliga för försämrad tillgänglighet, intrång och buller.

7 Referenser

7.1 Handledningar

Trafikverket. Trafikverket. (2016). Landskapsanalys för planläggning av vägar och järnvägar – En handledning (TRV Publ 2016:033)

Trafikverket. (2017). Landskapet är arenan – Integrerad landskapskaraktärsanalys, en metodbeskrivning (TRV Publ 2017:180)

Trafikverket. (2019). Riktlinje landskap TDOK (2015:0323)

7.2 Konventioner

Riksantikvarieämbetet, RAA. (2019). Europeiska landskapskonventionen. Tillgänglig: https://www.raa.se/samhallsutveckling/internationellt-arbete-och-eu-samarbete/europaradet/europeiska-landskapskonventionen/ (2019-11-18)

7.3 Trafikverkets tidigare utredningar

Trafikverket. (2016). Almedal–Mölnlycke, en del av Götalandsbanan, Landskapsanalys 2015/23955

Trafikverket. (2016). Bollebygd-Borås, en del av Götalandsbanan, Fördjupad landskapsanalys 2015/23955

Trafikverket. (2018). Järnvägsplan Mölnlycke-Bollebygd, en del av Götalandsbanan, Fördjupad landskapsanalys 2014/43394

7.4 Digitala källor och databaser

Bollebygds kommun. (2002). ÖP 2002, översiktsplan Bollebygds kommun. http://www.bollebygd.se/download/18.14e195a1540e36cc142e8a/1495011346279/%C3%96P02_l%C3%A5g.pdf

Bollebygds kommun. (2010). Naturvårdsprogram för Bollebygds kommun-Beskrivningar av områden. https://www.bollebygd.se/download/18.1b64d32d15063f0796fa21f4/1495011380693/1.%20Omr%C3%A5desbeskriv%202010,%20hela%20m%20bokm%C3%A4rk.pdf

Bollebygds kommun. (u.å). Kartor över dokumenterade naturområden i Bollebygds kommun. http://www.bollebygd.se/download/18.1b64d32d15063f0796fa21f3/1495011381289/4.%20Kartor.pdf

Bollebygds kommun. (u.å). Naturen i Bollebygds kommun. http://www.bollebygd.se/download/18.1b64d32d15063f0796fa21f1/1495011381259/3.%20Naturen%20i%20Bolelbygd.pdf

Bollebygds kommun. (u.å). Kulturstråk och mötesplatser i Bollebygd. https://www.bollebygd.se/download/18.303041af1695012160937a7f/1552286074380/Kulturstråket_webb_20190308.pdf

Bollebygds kommun. (u.å). Områdesbeskrivningar. http://www.bollebygd.se/download/18.1b64d32d15063f0796fa21f5/1495011381035/5.%20Omr%C3%A5desbeskrivningar,%20omr%C3%A5de%201-114.pdf

Bollebygds kommun. (2012). Sammanställning av synpunkter från dialogmöte 2012-10-11. http://www.bollebygd.se/download/18.4943a2ce15189accc60df589/1495011382206/Dialog_Bollebygd.pdf

Borås stad. (2018). Översiktsplan för Borås. https://www.boras.se/download/18.b2d2133162e1dd801e7b0bc/1524730020068/Översiktsplan%20för%20Borås.pdf

Borås stad. (2019). Välkommen till Rya åsar! https://www.boras.se/download/18.1f67b3a316cb306868251a51/1567072002051/Webb-FolderRya_asar2019.pdf

Härryda kommun. (2010). Guide till naturen i Härryda kommun. https://www.harryda.se/download/18.7b6a0dd5129d58d2094800011325/1440080437739/Naturguide-omslag-inlaga.pdf

Härryda kommun. (2012). Kulturmiljöplan. https://www.harryda.se/download/18.bb3a41407eed2b95161f/1440081222654/Härryda%20kmv_1200518_antagen_av_KF_120618_till_tryck_121009_lägre_upplösning.pdf

Härryda kommun. (2012). Naturvårdsplan. https://www.harryda.se/download/18.58ac52a713a5c801848800035078/1440080612080/Naturvardsplan_antagen_av_KF_120709_reviderad_121207.pdf

Härryda kommun. (2012). Översiktsplan för Härryda kommun ÖP 2012. https://www.harryda.se/download/18.58ac52a713a5c801848800031954/1440080661036/ÖP2012_antagen_av_KF_120618_slutgiltig_version_till_tryck_121108_Lägre_upplösning.pdf

Härryda kommun. (2019). Risbohult. https://www.harryda.se/byggaboochmiljo/natur/naturreservat/risbohult.4.58ac52a713a5c801848800028552.html (2019-11-18)

Härryda kommun. (2019). Wendelsbergsparken. https://www.harryda.se/byggaboochmiljo/natur/naturomraden/wendelsbergsparken.4.58ac52a713a5c801848800019406.html (2019-11-18)

Lantmäteriet. (u.å). Historiska kartor. https://historiskakartor.lantmateriet.se/historiskakartor/search.html (2019-11-18)

Länsstyrelsen Västra Götalands län. (u.å). Storsjön. https://www.lansstyrelsen.se/vastra-gotaland/besok-och-upptack/naturreservat/storsjon.html (2019-11-18)

Mölndals stad. (2006). Översiktsplan 2006. https://www.molndal.se/startsida/bygga-bo-och-miljo/samhallsplanering---molndal-vaxer/oversiktsplaner/oversiktsplan-2006.html (2019-11-21)

Mölndals stad. (2018). Kulturmiljöprogram Mölndals stad. https://www.molndal.se/download/18.7ce83e2a1661830f2bb187b/1554629747210/kulturmiljoprogram2018.pdf (2019-11-21)

SMHI. (u.å). Modelldata per område. https://vattenwebb.smhi.se/modelarea/ (2019-11-18)

7.5 Geodata

Material från geodatainsamling användes som underlag i kartanalyser från följande (2019-11-18):

Försvarsmakten

Havs- och vattenmyndigheten

Jordbruksverket

Lantmäteriet

Länsstyrelsen

Naturvårdsverket

Riksantikvarieämbetet

Skogsstyrelsen

Sveriges geologiska undersökning, SGU

Sveriges meteorologiska institut

Trafikverket

Trafikverket, 405 33 Göteborg. Besöksadress: Vikingsgatan 2-4.
Telefon: 0771-921 921, Texttelefon: 010-123 50 50
www.trafikverket.se